

LAPPEENRANNAN TEKNILLINEN YLIOPISTO

Kauppakorkeakoulu

Laskentatoimi

Sini Pauliina Kemppainen

**IAS 36 -TILINPÄÄTÖSSTANDARDIN MUKAINEN LIIKEARVON
ARVONALENTUMISTESTAUS JA SEN TUOMAT HAASTEET
TILINTARKASTUKSELLE**

1. tarkastaja: Professori Satu Pätäri

2. tarkastaja: Professori Pasi Syrjä

TIIVISTELMÄ

Tekijä:	Sini Pauliina Kemppainen
Tutkimuksen nimi:	IAS 36 -tilinpäätösstandardin mukainen liikearvon arvonalentumistestaus ja sen tuomat haasteet tilintarkastukselle
Tiedekunta:	Kauppakorkeakoulu
Pääaine:	Laskentatoimi
Vuosi:	2015
Pro gradu -tutkimus:	Lappeenrannan teknillinen yliopisto 110 sivua, 12 kuviota, 4 taulukkoa ja 2 liitettä
Tarkastajat:	Professori Satu Pätäri Professori Pasi Syrjä
Hakusanat:	Liikearvo, arvonalentumistestaus, IFRS, IAS 36, tilintarkastus

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millaisia haasteita IAS 36 Omaisuuserien arvon alentuminen -tilinpäätösstandardi luo tilintarkastajille. Huomiota kiinnitettiin erityisesti tilintarkastajan näkökulmaan arvonalentumistestauksen osa-alueista ja niissä esiintyvistä haasteista. Myös yritysten kohtaamia haasteita arvonalentumistestauksen laatimisessa käytiin läpi tutkimuksessa käyttäen hyödyksi IFRS-asiantuntijan näkökulmaa. Liikearvon arvonalentumistestauksen tuomia muutoksia liikearvon tilinpäätöskäsittelyyn verrattiin aiemmin käytössä olleisiin suunnitelman mukaisiin poistoihin.

Tutkimusmenetelmä oli laadullinen ja empiirinen aineisto kerättiin neljän KHT-tilintarkastajan ja kahden IFRS-asiantuntijan haastatteluista. Haastattelut analysoitiin teemoittelemalla litteroitu haastatteluaineisto. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että tilintarkastajien kohtaamat haasteet nähdään liittyvän ensisijaisesti arvionvaraisiin tulevaisuuden rahavirtojen ennusteiden tarkastamiseen sekä monimutkaisen arvonalentumistestauksen osa-alueiden hallitsemiseen. Arvonalentumistestauksen nähdään lisäävän tilintarkastajan työmäärää sekä tilintarkastusriskiä.

ABSTRACT

Author:	Sini Pauliina Kemppainen
Title:	Goodwill Impairment Testing in Accordance with IAS 36 and the Resulting Challenges for Auditors
Faculty:	LUT, School of Business
Major:	Accounting
Year:	2015
Master's thesis:	Lappeenranta University of Technology 110 pages, 12 figures, 4 tables and 2 appendixes
Supervisors:	Professor Satu Pätäri Professor Pasi Syrjä
Keywords:	Goodwill, impairment testing, IFRS, IAS 36, audit

The aim of this study was to determine what kind of challenges the accounting standard IAS 36 Impairment of Assets creates for auditors. Particular attention was paid to the auditor's point of view of the layers of impairment test and the challenges arising from them. Also, the challenges faced by enterprises in the preparation of the impairment test were reviewed by utilizing the IFRS specialist perspective. Changes in accounting treatment of goodwill due to goodwill impairment testing was compared with previously used amortization of goodwill.

The research method was qualitative and the empirical data were collected by interviewing four APA-accountant and two IFRS specialists. The interviews were first transcribed and then analyzed thematically. The research results indicate that the challenges facing auditors are seen primarily related to auditing estimated future cash flows and to managing a complex impairment testing. The goodwill impairment test is seen to lead to increases in an auditor's workload and increases in the auditor's risk.

ALKUSANAT

Pro gradu -tutkielman tekeminen on ollut haastava, mutta hyvin palkitseva kokemus. Kirjoittaminen on ollut vaihtelevasti sekä innostavaa että työlästä, mutta kuten yliopistossa opiskeleminenkin, todella antoisaa. Tämän tutkimuksen myötä päätän yliopisto-opintoni haikein, mutta kevein mielin.

Haluan kiittää tutkimukseni ohjaajia, Satua ja Pasia, joiden kommentit ja neuvot mahdollistivat tämän tutkimuksen etenemisen ja valmistumisen. Suuri kiitos kuuluu myös kaikille tutkimusta varten haastattelemilleni henkilöille, jotka antoivat minulle aikaa kaikkien kiireidensä keskellä.

Lisäksi haluan kiittää isääni ja veljeäni, jotka ovat kannustaneet ja tukeneet minua tällä lähes 20 vuoden pituisella koulutaipaleella, sekä myös avopuolisoani kaikesta siitä tuesta, kärsivällisyydestä ja ymmärryksestä, mitä olen häneltä tämän tutkimukseni aikana saanut. Kiitos kuuluu myös ystävilleni ja läheisilleni kaikesta kannustuksesta ja motivoinnista, jota teiltä sain niinä hetkinä kun oma motivaationi oli hukassa.

Ylivieskassa 9.11.2015

Sini Pauliina Kemppainen

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen taustaa	1
1.2 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimusongelmat ja rajaukset	5
1.3 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto	6
1.4 Teoreettinen viitekehys	8
1.5 Tutkimuksen rakenne	9
2 Liikearvon IFRS -tilinpäätöskäsittely	11
2.1 Liikearvon määritelmä	11
2.2 IFRS 3 Liiketoimintojen yhdistäminen -standardi	12
2.2.1 Hankintamenetelmä.....	13
2.2.2 Liikearvon kirjaaminen taseeseen	14
2.3 IAS 36 Omaisuuserien arvon alentuminen -standardi	17
2.3.1 Liikearvon arvonalentumistestauksen suorittaminen	19
2.3.2 Liikearvon arvonalentumistappion kirjaaminen	22
2.4 Suunnitelman mukaisten poistojen kieltäminen	24
2.5 Liikearvon arvonalentumistestauksen tilinpäätösraportointi	28
2.5.1 Arvionvaraisuus	30
2.5.2 Yritysjohdon motiivit.....	31
3 Tilintarkastus ja arvionvaraiset omaisuuserät	35
3.1 Tilintarkastuksen tavoite, tilintarkastajan vastuu ja tilintarkastusriski	35
3.2 Liikearvon tilintarkastaminen	37

4 Liikearvon arvonalentumistestaus tilintarkastaja- ja IFRS- asiantuntijanäkökulmasta	43
4.1 Tutkimuksen toteuttaminen	43
4.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	45
4.3 Tulokset	46
4.3.1 Liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastusprosessi.....	47
4.3.2 Harkinnanvaraisuus liikearvon arvonalentumistestauksessa.....	50
4.3.3 Liikearvon arvonalentumistestauksen osatekijöiden tilintarkastus	54
4.3.4 Liikearvon arvonalentumistestauksen suorittaminen, ajankohta ja kirjaaminen	69
4.3.5 Liikearvon arvonalentumistestauksen dokumentointi	72
4.3.6 Yhteenveto- ja täydennyskysymykset.....	77
4.4 Yhteenveto empiirisistä tuloksista	82
5 Yhteenveto ja johtopäätökset	93
5.1 Yhteenveto.....	93
5.2 Tutkimustulokset ja johtopäätökset.....	94
5.3 Kontribuutio aiempaan tutkimukseen ja jatkotutkimusehdotukset	100
LÄHDELUETTELO	102

LIITTEET

LIITE 1. Haastattelukysymysrunko KHT – tilintarkastajille

LIITE 2. Haastattelukysymysrunko IFRS - asiantuntijoille

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuviot

Kuvio 1. Liikearvo suhteessa omaan pääomaan 20:ssä suomalaisessa pörssiyrityksessä vuoden 2014 tilinpäätöstietojen mukaisesti.....	4
Kuvio 2. Teoreettinen viitekehys	8
Kuvio 3. Liikearvosta erillisenä yksilöitäviä aineettomia omaisuuseriä	15
Kuvio 4. Kauppahinnan allokointi omaisuuserille FAS- ja IFRS-tilinpäätöskäytännön mukaisesti	16
Kuvio 5. Liikearvon arvonalentumistestauksen vaiheet.....	19
Kuvio 6. Arvonalentumistappion määrittäminen	23
Kuvio 7. Tilintarkastajan kohtaamat haasteet liikearvon tarkastamisessa	40
Kuvio 8. Yhtiöiden CGU:iden määrittely tilintarkastajien näkökulmasta	56
Kuvio 9. Tilintarkastajien mielipiteet lisääntyneistä liitetietovaatimuksista	74
Kuvio 10. Liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastuksen haasteet yhtiöille...	85
Kuvio 11. Liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueiden järkevyydentarkastelu	86
Kuvio 12. Liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastuksen haasteet tilintarkastajille.....	88

Taulukot

Taulukko 1. Liikearvon tilinpäätöskäsittelyn informatiivisuuden vertailu	25
Taulukko 2. Syitä yritysjohtoon opportunistiselle käyttäytymiselle.....	32
Taulukko 3. Tutkimukseen haastatellut tilintarkastajat ja IFRS-asiantuntijat	43
Taulukko 4. Yhtiöiden rahavirtojen määrittelyn ongelmat tilintarkastajien näkökulmasta	63

LYHENTEET

APA	Authorized Public Accountant
CGU	Cash Generating Unit
DCF	Discounted Cash Flow
EP	Euroopan Parlamentti
EU	Euroopan Unioni
FAS	Finnish Accounting Standards
FASB	Financial Accounting Standards Board
FIVA	Finanssivalvonta
IAS	International Accounting Standard(s)
IASB	International Accounting Standards Board
IASC	International Accounting Standards Committee
IFAC	International Federation of Accountants
IFRS	International Financial Reporting Standard(s)
ISA	International Standard(s) on Auditing
KHT	Keskuskaupakamarin hyväksymä tilintarkastaja
US GAAP	Generally Accepted Accounting Principles in the US

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa

Yritystoiminnan, pääomamarkkinoiden ja arvopaperikaupan globalisoitumisen myötä, on nykypäivänä hyvin tarpeellista yhtenäistää eri maiden välisiä tilinpäätös- ja talousraportoinnin laadintaperiaatteita (Räty & Virkkunen 2004, 23). Vuosina 1973–2000 International Accounting Standards Committee (IASC) nimellä tunnettu, sittemmin International Accounting Standards Board (IASB), on luonut tähän ongelmaan ratkaisuksi yhtenäisen kokoelman kansainvälisiä tilinpäätösinformaatiota sääteleviä standardeja, jotka on otettu käyttöön jo yli 120 maassa (Arlander et al. 2006, 1, 4; Baboukardos & Rimmel 2014, 1). IASC:n luomia tilinpäätösstandardeja kutsutaan IAS-standardeiksi (International Accounting Standards) ja vuoden 2000 jälkeen luodut standardit IASB on nimennyt IFRS-standardeiksi (International Financial Reporting Standards) (PwC 2004, 3; Ball 2006, 6). Jatkossa tässä tutkimuksessa kansainvälisistä tilinpäätösstandardeista käytetään yleisnimitystä IFRS-tilinpäätösstandardit, ja IFRS ja IAS lyhenteitä käytetään rinnan yksittäisistä standardeista puhuttaessa.

Vuodesta 2005 lähtien suomalaisten julkisesti noteerattujen yhtiöiden on täytynyt laatia konsernitilinpäätöksensä IFRS-tilinpäätösstandardien mukaisesti. Tämä järjestelmä pohjautuu Euroopan parlamentin (EP) ja Euroopan unionin (EU) vuonna 2002 antamaan IAS-asetukseen (1606/2002), jonka mukaan kaikkien EU:n alueella toimivien listayhtiöiden tulee noudattaa IFRS-tilinpäätösstandardeja konsernitilinpäätöksissään viimeistään vuodesta 2005 lähtien. Suomessa myös muut kuin listayhtiöt, joilla on hyväksytty tilintarkastaja, voivat halutessaan laatia tilinpäätöksensä IFRS-tilinpäätösstandardien mukaan. (Pörssisäätiö 2005, 4; Arlander et al. 2006, 4) Tämä IFRS-tilinpäätösstandardien käytön pakollinen käyttöönotto tuo eri maiden kansallisiin tilinpäätöskäytäntöihin vaikuttavat muutokset tärkeiksi tutkimuskohteiksi.

IASB loi liikearvoa ja sen arvonalentumistestausta koskevat standardit, IFRS 3 Liiketoimintojen yhdistäminen ja IAS 36 Omaisuuserien arvon alentuminen, vuonna

2004, jotta yrityshankintoja käsittelevä tilinpäätöskäytäntö vastaisi paremmin US GAAP -tilinpäätöskäytäntöä. IFRS-tilinpäätösstandardien uudistamisen taustalla vaikuttaa pyrkimys kansainvälisten tilinpäätösstandardien yhtenäistämiseen. Kyseiset IFRS-tilinpäätösstandardit otettiin laajasti käyttöön vuonna 2005. FASB:n liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvät tilinpäätösstandardit (SFAS, Statement of Financial Accounting Standards), SFAS No. 141 Business Combinations ja SFAS No. 142 Goodwill and Other Intangible Assets, tulivat voimaan vuonna 2001. (Lev et al. 2005, 48)

IFRS-tilinpäätös poikkeaa Suomessa listayhtiöille aiemmin mahdollisesta FAS-tilinpäätöskäytännön (Finnish Accounting Standards) mukaisesta tilinpäätöksestä niin rakenteeltaan kuin laajuudeltaankin. Yhtenä merkittävimmistä eroista on IAS 36 Omaisuuserien arvonalentuminen -standardin mukainen liikearvon tilinpäätöskäsittely. IAS 36 -standardin käyttöönoton myötä suunnitelma mukaisista liikearvojen poistoista on luovuttu ja vuosittaiset liikearvon arvonalentumistestaukset otettu käyttöön. FAS-tilinpäätöskäytännön tavoin myös IFRS-tilinpäätöksessä oli ennen IAS 36 -standardin luomista sallittua soveltaa suunnitelman mukaisia poistoja liikearvojen tilinpäätöskäsittelyssä. (Pörssisäätiö 2005, 20)

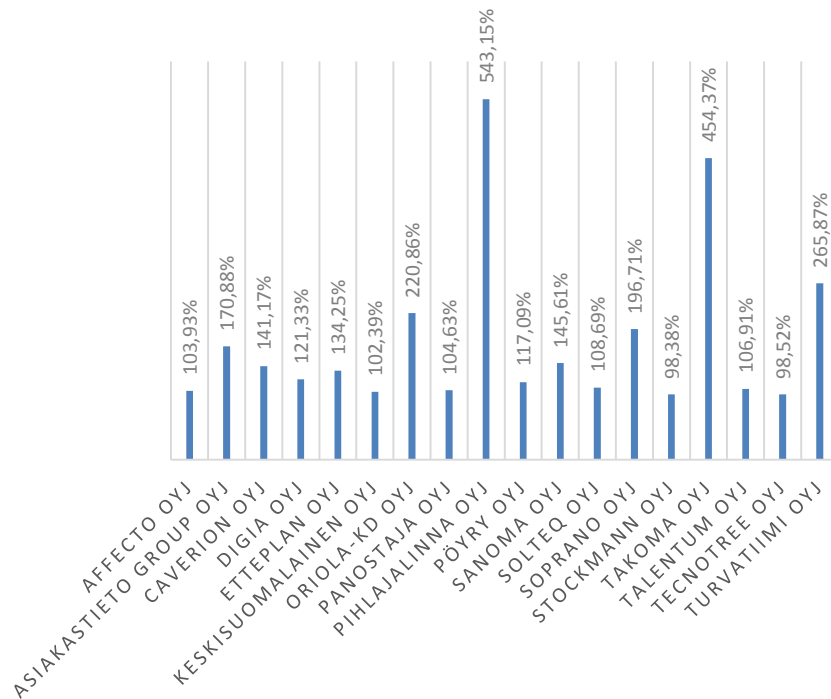
Tilintarkastajan vastuun määrä on kasvanut ja tilintarkastajalta odotettu huolellisuuden taso kohonnut IFRS-tilinpäätösstandardien tuoman vaatimustason nousun vuoksi. Vaatimustaso on noussut kansainvälistymisen ja käytäntöjen monimutkaistumisen myötä. Tilintarkastajan ja tilintarkastuksen rooli tilinpäätösinformaation laadun varmistamisessa korostuu ennen kaikkea arvionvaraisten erien tarkastuksessa, kuten liikearvon arvonalentumistestauksien yhteydessä. (Blummé 2008, 315 – 319) Tilintarkastajan tulee ottaa työssään huomioon tilintarkastusriski, joka tarkoittaa puhtaan tilintarkastuskertomuksen antamista olennaisesti virheellisestä kirjanpidosta, tilinpäätöksestä tai hallinnosta. IAS 36 -standardin tuoma haaste tilintarkastajille voidaan nähdä lisääntyneenä tilintarkastusriskinä omaisuuserän arvionvaraisuuden myötä. (Kokkonen 2000, 30) IAS 36 -standardi kasvattaa toimintariskiä, jonka Korkeamäki (2008, 36 – 37) määrittelee tarkastuskohteen toimintojen tai liiketapahtumien luonteesta johtuvaksi riskiksi. KHT-yhdistyksen tilintarkastusalan 545 suositus, joka pohjautuu ISA 545 -

tilintarkastusstandardiin, ohjaa tilintarkastajan työtä muun muassa IAS 36 -standardin osalta (Hakala et al. 2006, 12 – 13).

IFRS-tilinpäätösnormiston on sen toimeenpanosta asti odotettu vaikuttavan yritysten tilinpäätösraportointiin ja sen laatuun muun muassa parantamalla tilinpäätösinformaation luotettavuutta ja läpinäkyvyyttä (Ball 2006, 6). Vuoden 2005 jälkeen tehtyjen tutkimusten tulokset (esim. Baboukardos & Rimmel 2014; Hayn & Hughes 2006; Wines et al. 2007) ovat kuitenkin olleet ristiriitaisia sen suhteen, kuinka IFRS-tilinpäätösstandardit ovat vaikuttaneet tilinpäätöksiin. Tämä tutkimus antaa oman kontribuutionsa aiempiin tutkimuksiin tarkastelemalla suomalaisten tilintarkastajien näkökulmasta yritysten IAS 36 -standardin käyttöönottoa sekä sen tuomia haasteita tilintarkastajille. Lisäksi tutkimus tarkastelee myös yritysten kohtaamia haasteita ja ongelmia kyseen omaisten tilinpäätösstandardien soveltamisessa niin tilintarkastajien kuin myös IFRS-asiantuntijoiden näkökulmasta.

Tutkimuksen aihe on ajankohtainen siitä syystä, että aineettomat hyödykkeet, varsinkin liikearvo, muodostavat nykyisin merkittävän ja yhä kasvavan osan monien yritysten arvosta (Fiva 2009, 5). Kuvioon 1 on koottu 20 suomalaista pörssiyritystä, joilla oli vuoden 2014 lopussa suurin liikearvon osuus omasta pääomasta. Liikearvon osuus näissä yrityksissä oli 543,15 – 98,38 prosenttiyksikön välillä ja tästä voidaankin nähdä kuinka suuri tekijä liikearvo on listayhtiöiden taseissa. Liikearvo muodostuu yritysostoista, joiden kautta yritykset hakevat kasvua ja vastaavat nykypäivän kovaan kilpailuun markkinoilla. Liikearvon ja oman pääoman arvot on kerätty suomalaisten listayhtiöiden vuoden 2014 tilinpäätöksistä, jotka tutkija kävi itse läpi kuvion muodostamiseksi. Fivan *Selvitys listayhtiöiden vuoden 2005 IFRS-tilinpäätöksistä* mukaan yrityskauppojen kokonaiskauppahinnasta liikearvon määrä oli 41 % (Fiva 2006, 13). Yritysostot ovatkin yritykselle merkittäviä liiketoimia, joten on tärkeää ymmärtää niiden tilinpäätöskäsittelyyn ja kirjaamiseen vaikuttavia tekijöitä. Suuret liikearvoerät ovat yrityksille suuri riski eteenkin epävarman talouden aikana, koska tulonodotusten heikkeneminen saattaa johtaa huomattaviin liikearvon arvonalentumiskirjauksiin, joka puolestaan vaikuttaa suoraan yrityksen tulokseen. (Ojala 2007, 1; Fiva 2006, 11)

LIKEARVO / OMA PÄÄOMA %

Kuvio 1. Liikearvo suhteessa omaan pääomaan 20:ssä suomalaisessa pörssiyrityksessä vuoden 2014 tilinpäätöstietojen mukaisesti (Affecto Oyj 2015; Asiakastieto Group Oyj 2015; ...; Turvatiimi Oyj 2015)

Tilinpäätösstandardit ovat aihe, jota yleisesti tutkitaan paljon. Ne ovat kuitenkin jatkuvasti muuttuva ja uudistuva sääntelymuoto, joten tutkimusaukkoja aiheesta löytyy. Tilinpäätösstandardeihin liittyvien ohjeiden jatkuva muutos tuo tutkimuksen aiheen tutkimisen pinnalle, sillä on tärkeää pysyä ajan tasalla siitä, mikä on sen hetkinen tapa käsitellä yrityksen tilinpäätökseen liittyviä asioita.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimusongelmat ja rajaukset

Tässä tutkimuksessa käydään läpi IFRS-tilinpäätösstandardien IFRS 3 Liiketoimintojen yhdistäminen ja IAS 36 Omaisuuserien arvon alentuminen mukaista liikearvon kirjanpito- ja tilinpäätöskäsittelyä sekä liikearvon arvonalentumistestauksen tilintarkastusta. Empiirisen tutkimuksen tavoitteena on tilintarkastajahaastatteluiden kautta muodostaa näkemys siitä, kuinka liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastusta suoritetaan. Tilintarkastajilta tiedustellaan myös millaisia haasteita niinkin arvionvaraisen erän kuin liikearvon tarkastaminen tuo tilintarkastukselle. IFRS-asiantuntijahaastattelut puolestaan tukevat tutkimuksen empiriaa kertomalla listayhtiöiden IFRS-tilinpäätösstandardien käyttöönoton valvonnan tuloksista sekä siitä, kuinka suomalaisten listayhtiöt ovat onnistuneet yllä mainittujen liikearvoon liittyvien standardien sovelluksessa. IFRS-asiantuntijat ovat työssään tarkastelleet suomalaisten pörssiyritysten tilinpäätösraportointia ja haastateltavat asiantuntijat ovat keskittyneet työssään juurikin IAS 36 -standardin käyttöönottoon. Koska yritysten arvonalentumistestauksen suorittamisen ja dokumentoinnin/raportoinnin laatu ja huolellisuus ovat tärkeitä tilintarkastustyön onnistumiselle ja vaativuudelle, tuo IFRS-asiantuntijoiden näkemys liikearvon arvonalentumistestauksen toteutumisesta käytännössä lisäarvoa tälle tutkimukselle.

Tutkimuksen pääongelmaksi muodostuu seuraava:

Millaisia haasteita IAS 36 -tilinpäätösstandardi luo tilintarkastajille?

Alaongelmat:

Kuinka yritykset ovat suoriutuneet IAS 36 -tilinpäätösstandardin käyttöönotosta ja soveltamisesta?

Kuinka tilintarkastajat varmistuvat liikearvon arvonalentumistestauksen oikeellisuudesta?

Minkä liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueen tilintarkastajat näkevät ongelmallisimmaksi?

IAS 36 -standardissa käsitellään useiden taseen omaisuuserien arvonalentumista, mutta tässä tutkimuksessa ei oteta huomioon aineellisia tai yksilöitävissä olevia aineettomia omaisuuseriä, vaan näkökulma keskittyy pelkästään yrityksen liikearvoon. Koska tilinpäätöksiin ei saa sisällyttää yrityksen sisäisesti luomaa liikearvoa, tulee liikearvon käsittely tutkimuksessa supistumaan pelkästään yritysostoista muodostuneeseen liikearvoon. Myös negatiivisen liikearvon käsittely jätetään tämän tutkimuksen ulkopuolelle. IFRS 3 -standardia käsitellään hankintamenetelmään ja liikearvon alkuperäiseen kirjaamiseen liittyen, koska ne nähdään linkittyvän tutkimusongelmaan. Yritysostojen prosessi sen sijaan ei kuulu tämän tutkimuksen aihepiiriin.

Asiaa lähestytään IFRS-tilinpäätösstandardien näkökulmasta ja esimerkiksi US GAAP:n lähempi tarkastelu on jätetty pois tutkimuksesta. Koska liikearvoa koskien IFRS-tilinpäätösnormiston (IFRS 3 & IAS 36) ja US GAAP:n (SFAS 141 & SFAS 142) välillä on paljon yhtäläisyyksiä, voivat jotkin lähteinä käytetyt artikkelit ja tutkimukset kuitenkin käsitellä US GAAP:ia. Tällöin lähteitä käytetään kriittisen arvioinnin kautta, jotta tarkastelu pysyy IFRS-tilinpäätösstandardien näkökulmassa.

Haastateltavat tilintarkastajat on rajattu käsittämään vain keskuskauppakamarin hyväksymiä tilintarkastajia eli KHT-tilintarkastajia. Tämä rajaus on tehty varmistamaan haastatteluaineiston laadun, sillä perinteisesti KHT-tilintarkastajat ovat toimineet pörssiyritysten tarkastajina (Näsi 2009, 22). Tilintarkastusta käsitellään lakisääteisen, tilinpäätöstietojen oikeellisuuden varmistamisen näkökulmasta, eikä esimerkiksi tilintarkastajien tarjoamia oheispalveluja oteta mukaan tutkimukseen.

1.3 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Tutkimuksen onnistuneelle toteutukselle on tärkeää oikean kohderyhmän ja tutkimusmenetelmän valinta, jotka tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelma ratkaisevat. Tutkimusmenetelmä on tapa, jonka avulla etsitään tietoa ja pyritään ratkaisemaan tutkimuksen kohteena oleva ongelma. Menetelmän valintaan

vaikuttaa se millaista tietoa kerätään ja keneltä/mistä sitä etsitään. (Hirsjärvi et al. 2013, 132, 183)

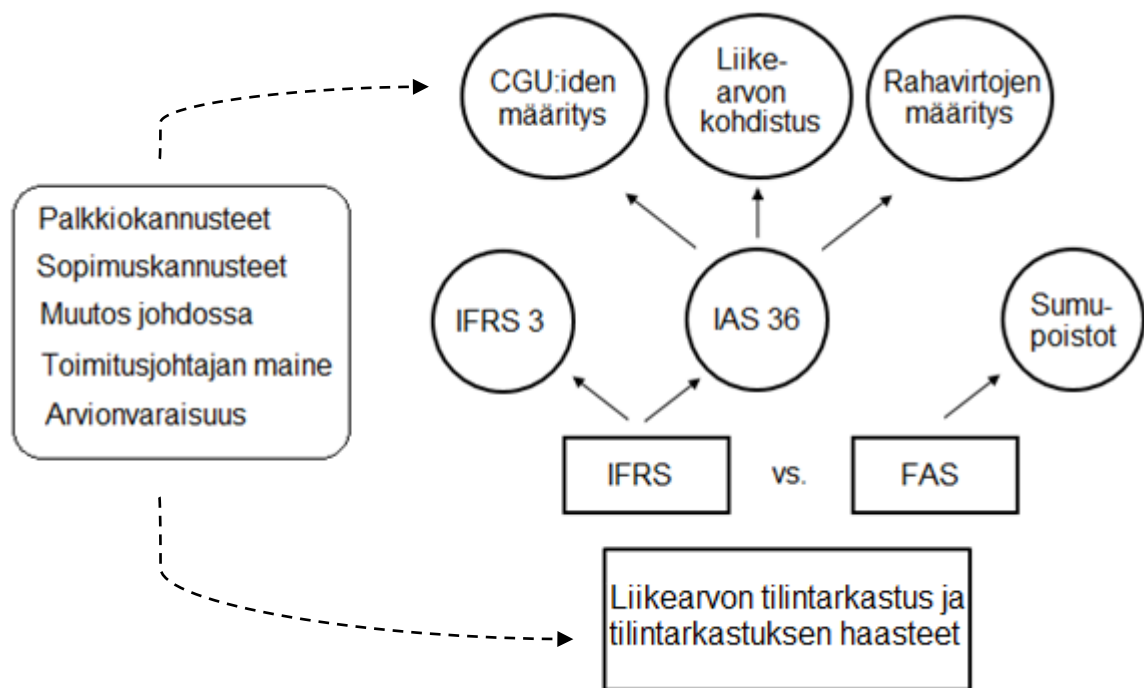
Tämän tutkimuksen luonne on kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadulliseen tutkimukseen suuntautuminen tuli aiheen valinnan kautta lähes automaattisesti. Laadullinen luonne sopii tälle tutkimukselle, koska tutkimuksessa suositaan tiedon keruuta ihmisiltä ja luotetaan tutkijan omiin havaintoihin. Toimita-analyttinen tutkimusote toimii tutkimuksen metodologiana, koska sen mukaisessa tutkimuksessa tutkimuskohteita on pieni määrä ja tutkimuksen pyrkimyksenä on kohdeilmiön ymmärtäminen. (Hirsjärvi et al. 2013, 163 – 164)

Tutkimuksen teoriapohjan lähdeaineistona käytetään kansainvälisiä IFRS-tilinpäätösstandardeja sekä aiheeseen liittyviä kansainvälisiä lehtiartikkeleita, kotimaista ja ulkomaista alan kirjallisuutta ja aikaisempia tieteellisiä tutkimuksia. Teoria-aineiston avulla tutkija selvittää liikearvon kirjanpito- ja tilinpäätöskäsittelyä ja liikearvon arvonalentumistestauksen prosessia sekä arvionvaraisten omaisuuserien tilintarkastusta. Aiempia tutkimuksia läpi käyden tarkastellaan arvonalentumistestaukseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksessa käytetään aineistona myös Finanssivalvonnan tekemiä selvityksiä ja raportteja IFRS-tilinpäätösten valvonnasta. Näiden selvitysten ja raporttien kautta saamme tutkimukseen näkemyksen siitä, kuinka yritykset ovat toteuttaneet IAS 36 - ja IFRS 3 -standardien mukaisia vaatimuksia.

Aineistonkeruumenetelmänä tutkimuksessa käytetään puolistrukturoituja haastatteluja eli teemahaastatteluja. Haastattelu on sopiva menetelmä kun tutkimuksessa halutaan syventää ja selventää jotain tiettyä ilmiötä (Hirsjärvi et al. 2013, 205 – 206). Empiirinen aineisto saadaan teemahaastatteluiden kautta, joihin tulee vastaamaan neljä (4) KHT-tilintarkastajaa. Tilintarkastajahaastatteluiden tueksi tutkimuksessa haastatellaan myös kahta (2) IFRS-asiantuntijaa. Haastateltavien määrää ei päätetty tutkimuksen alussa, vaan haastatteluja jatkettiin niin pitkään, kunnes aineiston nähtiin olevan riittävä tutkimuksen kannalta. Haastattelut etenevät ennalta tehtyjen haastattelurunkojen (LIITE 1 ja LIITE 2) mukaisesti, mutta tutkijalla on mahdollisuus syventävien lisäkysymysten tekemiseen haastatteluiden edetessä.

1.4 Teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen teoreettisesta viitekehystä (Kuvio 2) voidaan nähdä tutkimuksen osa-alueet sekä tutkimusongelman asteittaisen lähestymisen. Viitekehys osoittaa kuinka liikearvon tilintarkastus sekä sen kohtaamat haasteet tehdään vertaillen IFRS- ja FAS-tilinpäätösstandardien mukaista tilinpäätöskäsittelyä. Tutkimuksen teorialuvuissa käsitellään molempia tapoja, tarkastelun painottuessa kuitenkin IFRS 3 - ja IAS 36 -standardien mukaiseen käsittelyyn.

Kuvio 2. Teoreettinen viitekehys

IAS 36 -standardin mukaisen liikearvon arvonalentumistestaukseen vaikuttavat monet liikearvon luonteesta tai yritysjohton motiiveista johtuvat seikat, joista useimmin tutkimuksissa esiintyneet on listattu viitekehysten vasempaan laitaan. Viitekehys osoittaa, että nämä seikat vaikuttavat arvonalentumistestauksen suorittamisen lisäksi myös liikearvon tilintarkastukseen.

Teoreettisen viitekehysten tarkoituksena on auttaa ymmärtämään tutkittavaa aihetta paremmin. Viitekehysten pohjalta aihetta lähestytään pääsääntöisesti

tieteellisten artikkeleiden ja tutkimusten näkökulmasta ja tarkoituksena on tuoda esille aiheeseen liittyviä teorioita. Sen avulla käsitys liikearvon tilinpäätöskäsittelystä ja sen tuomista haasteista tilintarkastajille kasvoi. Tutkimuksen empiriaosuuden haastattelurungot on rakennettu tutkimuksen teoreettisen viitekehystä mukailleen.

Viitekehystä selventäen IAS 36 -standardin mukaisen liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueet ovat rahavirtaa tuottavien yksiköiden eli CGU:iden (Cash Generating Unit) määrittely, liikearvon kohdistaminen CGU:ille sekä CGU:iden kerrytettävissä olevien rahavirtojen määrittely. Nämä arvonalentumistestauksen osa-alueet toimivat suurella roolilla tämän tutkimuksen rakenteessa ja teemoissa.

1.5 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen seuraavassa luvussa käsitellään liikearvoa omaisuuseränä sekä sen IFRS-tilinpäätösstandardien mukaista tilinpäätöskäsittelyä. Luvussa perehdytään IFRS 3 -standardin mukaiseen liikearvon määrittelyyn ja liikearvon muodostumiseen yritysosaston yhteydessä. Lukuun sisältyy myös IAS 36 -standardin mukainen liikearvon arvonalentumistestaus ja arvonalentumistestauksen tilinpäätösraportoinnin tarkastelu. Vaikka luku painottuu IFRS-normiston mukaiseen liikearvon käsittelyyn, tutustutaan myös liikearvon suunnitelman mukaisten poistoihin ja niiden kieltämiseen vaikuttaneisiin syihin. Suunnitelman mukaisten poistojen mukaan ottaminen tutkimukseen nähdään tärkeäksi sen kannalta, että saataisiin vertailukohta liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastelulle.

Kolmannessa luvussa tarkastellaan arvionvaraisten omaisuuserien tilintarkastusta ja tilintarkastukseen liittyvää riskiä. Luvun alussa perehdytään tilintarkastukseen melko yleisellä tasolla käyden läpi tilintarkastuksen tavoitetta ja tilintarkastajan vastuuta. Toisessa alaluvussa yhdistetään läpikäytyt aiheet käsittelemällä liikearvon arvonalentumistestauksen tilintarkastusta. Tässä teorialuvussa pohjustetaan tutkimustavoitteeseen vastaamista selvittämällä kuinka arvionvaraisten erien tilintarkastus on tilintarkastajille ongelmallista.

Neljännessä luvussa toteutetaan tutkimuksen empiirinen osa ja perehdytään tarkemmin tutkimuksen toiseen tavoitteeseen. Empiirisessä tutkimuksessa pyritään etsimään vastausta tutkimusongelmakysymyksiin haastatteluaineiston pohjalta. Luvun alussa kuvataan tutkimuksen empiirisen osuuden toteuttamista, jonka jälkeen analysoidaan haastatteluilla kerättyä aineistoa teemoittain. Luvun lopussa aineistoanalyysistä kootaan yhteenveto, jossa haastatteluista saadut vastaukset on kerätty yhteen.

Luku viisi koostuu tutkimuksen yhteenvedosta sekä johtopäätöksistä, jossa esitellään tärkeimmät tulokset tutkimustavoitteiden ja tutkimusongelmien kautta sekä mietitään mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 Liikearvon IFRS -tilinpäätöskäsittely

2.1 Liikearvon määritelmä

Liikearvo on ollut kiistanalainen ja keskustelua herättävä aihe jo noin sadan vuoden ajan. Liikearvon tunnustaminen omaksi tase-eräkseen ja sen tilinpäätöskäsittely ovat herättäneet erilaisia mielipiteitä alan ammattilaisten keskuudessa ja vain harvoin aihetta käsiteltäessä on päästy yhteisymmärrykseen. (Johnson & Petrone 1998, 293; Carlin & Finch 2011, 370)

IFRS 3 -standardissa määritellään liikearvoksi se yritysoston kauppahinnan osa, joka jää jäljelle, kun muu kauppahinta on kohdistettu ostetun yrityksen käypään arvoon arvostetuille varoille ja veloille (Arlander et al. 2006, 16). Tämä liikearvon määritelmä on yleisesti kaikkien keskustelun osapuolten kesken hyväksytty (Bryer 1995, 286). Yksinkertaisimmillaan liikearvo siis voidaan määritellä yritysostosta maksettavaksi lisähinnaksi, joka muodostuu siitä tulevaisuudessa saatavasta taloudellisesta hyödystä, joka puolestaan muodostuu varoista, joita ei pystytä yksittäisesti identifioimaan tai tunnistamaan erillään muista. Lisähinta on siis yrityksen käyvän arvon ylittävä osuus kauppahinnasta. (Lhaopadchan 2010, 123) Tulevaisuuden taloudellinen hyöty, jota kutsutaan myös tulevaisuuden tuotto-odotukseksi, voidaan nähdä tulevaisuuden kassavirtana, joka muodostuu yritysostossa hankitusta liiketoiminnasta joko itsenäisesti tai yhdessä ostajayrityksen nykyisen liiketoiminnan kanssa (Carlin & Finch 2011, 370; Hamberg & Beisland 2014, 60).

Tulevaisuuden taloudellisen hyödyn lisäksi liikearvon voidaan myös nähdä olevan liiketoimintojen yhdistymisestä aiheutuvaa synergiaetua. Yritys saa yritysoston kautta synergiaetua muun muassa silloin kun liiketoimintojen yhdistämisen tuloksena saavutetaan näkyvämpi markkina-asema. (Troberg 2007, 116 – 118) Synergiaetun lisäksi muukin yritysostosta saatava hyöty voidaan nähdä osaksi liikearvoa. Näitä hyötyjä ovat esimerkiksi hyvin koulutettu työvoima, suotuisa toimipaikan sijainti ja maine. (Seetharaman et al. 2006, 338)

Yritystoston jälkeen hankittu liikearvo ja muut aineettomat hyödykkeet tulee merkitä ja niiden sisältö erotella tilinpäätöksen liitetietoihin (Pörssisäätiö 2005, 31). Tilintarkastajat ovat kritisoineet yrityksiä siitä, etteivät ne erittele tarpeeksi tarkasti sitä, mistä yrityksen liikearvo koostuu. Kritiikkiä liikearvo on saanut myös siitä, että kauppahinnan ylijäämäsumma kirjataan yritystoston yhteydessä suoraan liikearvoksi, jos sitä ei pystytä allokoimaan muille omaisuuserille ja veloille. (Huikka & Silvola 2012, 10 – 13)

Liikearvon tase-eräksi tunnistaminen on aiheuttanut väittelyä alan ammattilaisten keskuudessa, koska liikearvoa ei voi myydä erillään muusta liiketoimesta ja koska se ei voi luoda itsenäistä kassavirtaa. Liikearvon omaksi tase-eräkseen tunnistamisen kannalla olevat tahot ovat puolestaan vedonneet siihen, että liikearvo vaikuttaa epäsuorasti tuleviin kassavirtoihin yhdessä muiden tase-erien kanssa ja sen vuoksi täytyy merkitä omaksi tase-eräkseen. (Ahmed & Guler 2007, 2 – 3; Seetharaman et al. 2006, 340 - 341)

Bloomin (2009, 382) mukaan laskentatoimen tutkimuksen tarkastelun tuloksena voidaan liikearvo määrittellä osaksi tasetta ilman ongelmia. Hänen mukaansa liikearvoa koskevat haasteet tulivat esiin vasta liikearvoerän kirjanpito- ja tilinpäätöskäsittelyn yhteydessä eikä niinkään tase-eräksi tunnustaessa. Myös Bryer (1995, 283 – 284) on tutkimuksessaan todennut liikearvon nostattavan esiin keskeisiä erimielisyyksiä lähinnä liikearvon tilinpäätöskäsittelyssä.

2.2 IFRS 3 Liiketoimintojen yhdistäminen -standardi

Yritystosten tilinpäätöskäsittelyä säätelee IFRS 3 -standardi, jonka pyrkimyksenä on informoida tilinpäätöksen käyttäjiä yritystosten vaikutuksista yrityksen toimintaan ja taloudelliseen asemaan (Fiva 2006, 12). IFRS 3 -standardin lähtökohtana on ostetun yrityksen yhdistäminen ostajayrityksen tilinpäätökseen käyttäen hankintamenetelmää. Muiden menetelmien, esimerkiksi pooling-menetelmän, käyttö onkin standardin mukaan kielletty. (PwC 2004, 4)

2.2.1 Hankintamenetelmä

Hankintamenetelmälle ominaista on ensimmäiseksi hankkija- eli ostajaosapuolen nimeäminen. Yritysostoja tarkastellaan pääsääntöisesti ostajaosapuolen näkökulmasta. Ostajaosapuoli on se yritysoston osallinen, joka saa määräysvallan toisen osapuolen liiketoimintaan. (Kallunki et al. 2008, 46; Hakala et al. 2006, 9) Määräysvallan siirtymiseksi ostajayrityksen tulee hankkia enemmän kuin puolet toisen osapuolen äänivallasta (Aromäki et al. 2003, 200). Joissain tapauksissa ostajaosapuolen määrittäminen voi olla vaikeaa. Koska ostajaosapuolen nimeäminen on tärkeää ja pakollista IFRS 3 -standardin mukaan, sisältyy siihen ohjeistusta osapuolten määrittämisen helpottamiseksi. (Halonen et al. 2013, 175)

Toinen vaihe hankintamenetelmässä on hankinta-ajankohdan määrittäminen. Hankinta-ajankohta on se hetki, jolloin ostajayritykselle syntyy tosiasiallinen määräysvalta hankkimansa yrityksen liiketoimintaan ja nettovarallisuuteen. Yritysten tilinpäätökset on yhdistettävä tästä päivästä lähtien, mikä tarkoittaa, että ostettavan yrityksen tulos merkitään ostajayrityksen tuloslaskelmaan, ja varat ja velat taseeseen. (Kallunki & Niemelä 2004, 193 – 194) Hankinta-ajankohta toimii myös arvonmäärittämissä hetkenä, sillä sen määrittämisen jälkeen ostajayrityksen tulee määrittää hankintameno hankinta-ajankohdan mukaisesti. Hankinta-ajankohdan jälkeisiä tapahtumia ja tietoja ei tule ottaa huomioon hankintamenoa arvostaessa ja allokoidessa vaikka arvonmäärittäminen suoritettaisiin vasta päivien tai viikkojen päästä hankinnasta. Arvio ostettavan yrityksen käyvästä arvosta tulisi tehdä jo ennen yritysoston tapahtumista, jotta ostajayritys ei maksaisi ylihintaa hankinnan kohteena olevasta liiketoiminnasta ja lopullinen hankintameno on yritysoston kauppahinta. (Hakala et al. 2006, 15; Halonen et al. 2013, 171)

Hankintameno koostuu ostettavan yrityksen yksilöitävissä olevista varoista ja veloista, eli nettovarallisuudesta, joka arvostetaan käyttämällä IFRS-tilinpäätösnormiston käyvän arvon periaatetta. Käyvän arvon periaatteella tarkoitetaan yritysostossa hankittujen varojen ja vastattavaksi otettujen velkojen sekä mahdollisen määräysvallattomien omistajien osuuden käypään arvoon arvostamista hankinta-ajankohtana. (Halonen et al. 2013, 181; Troberg 2007, 115) Vuonna 2009 voimaan tulleen uudistetun IFRS 3 -standardin mukaan

hankintamenoon ei voi sisällyttää hankintaan liittyviä välittömiä kustannuksia vaan ne kirjataan suoraan kuluksi. Alkuperäisen IFRS 3 -standardin mukaan välittömät kustannukset oli sallittua lisätä suoraan hankintamenoan. (PwC 2009, 7; Aromäki et al. 2003, 202)

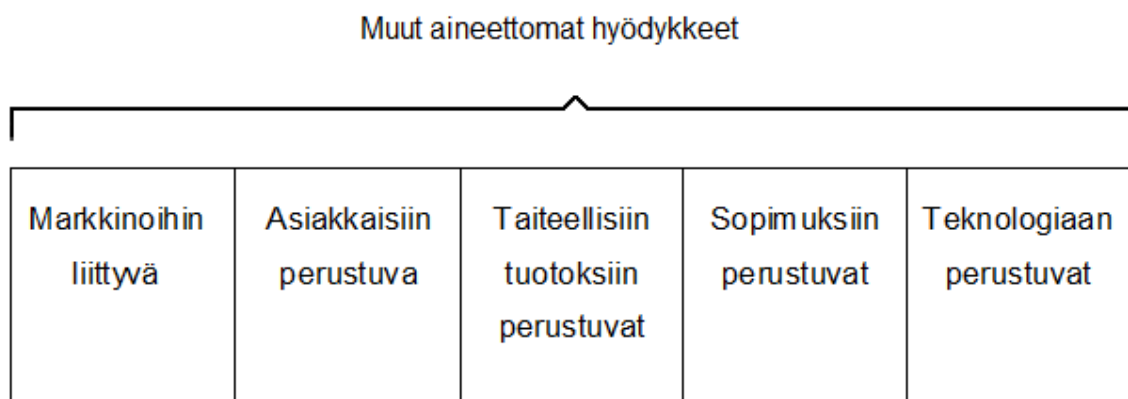
Omaisuserien arvostusperiaate eroaa IFRS- ja FAS-tilinpäätöksissä selkeästi. FAS-tilinpäätöksessä käytetään historiallisia arvoja kun taas IFRS-tilinpäätösnormin mukaisesti sekä aineelliset että aineettomat omaisuserät tulee yksilöidä ja arvostaa hankintahetken käypään arvoon. Aineettomien omaisuserien yksilöinti voi johtaa siihen, että niihin tunnustetaan eriä, joita ei ole ennestään ollut ostetun yrityksen taseessa. (Kallunki & Niemelä 2004, 189, 194) Omaisuserien käypään arvoon arvostaminen voi olla haasteellista, koska käypiä arvoja ei aina ole mahdollista saada suoraan markkinoilta. Tätä ongelmaa varten IASB on luonut IFRS 13 Käyvän arvon määrittäminen -standardin, josta löytyy ohjeistusta, nimensä mukaisesti, käyvän arvon määrittämiseen. (Halonen et al. 2013, 182)

2.2.2 Liikearvon kirjaaminen taseeseen

Kuten jo aiemmin mainittiin, liikearvoa syntyy liiketoimintojen yhdistämisten myötä silloin, kun yritystoston kauppahinta ylittää ostettavan yrityksen nettovarallisuuden. Ylijäämä hankintamenoista kirjataan liikearvoksi silloin, kun kauppahinta on siltä osin allokoitu yksilöitävissä oleville aineellisille ja aineettomille tase-erille, että loppua ei enää voi luontevasti yksilöidä IAS 37 Aineettomat hyödykkeet -tilinpäätösstandardin mukaisesti aineettomaksi hyödykkeeksi. IFRS 3 -standardin mukaan liikearvon aktivointi ostajayrityksen taseeseen osaksi aineettomia hyödykkeitä on pakollista. (Kallunki & Niemelä 2004, 196; Arlander et al. 2006, 16) Liikearvon laskenta ja kirjaaminen taseeseen on muusta hankintamenoan allokoinnista erillinen osa hankintamenolaskelmaa (Halonen et al. 2013, 202).

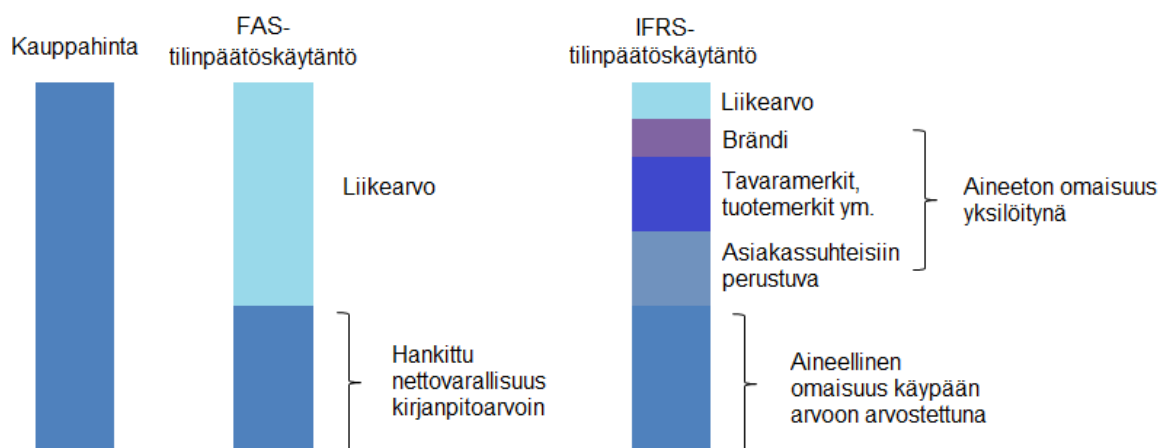
IFRS 3 -standardi määrää aikaisempaa tarkemman aineettomien omaisuserien yksilöinnin yritystostossa hankituista liiketoiminnasta. Hankitusta nettovarallisuudesta voidaan merkitä ostajayrityksen taseeseen myös sellaisia

aineettomia tase-eriä, joita ei ostettavan yrityksen taseeseen kuulunut. (Halonen et al. 2013, 184) Yksilöitävissä ja kontrolloitavissa olevat aineettomat hyödykkeet, joiden odotettu taloudellinen hyöty on luotettavasti mitattavissa, on aktivoitava taseeseen erillään liikearvosta (PwC 2004, 5). Kuviossa 3 on esimerkki aineettomien hyödykkeiden erittelystä.

Kuvio 3. Liikearvosta erillisenä yksilöitäviä aineettomia omaisuuseriä (PwC 2004, 6)

Aineettomien erien identifioimisen myötä yritysostoista hankitun liikearvon määrä tulee olemaan vähäisempi verrattuna aikaisempaan FAS-tilinpäätöskäytäntöön, jonka mukaan liikearvoksi taseeseen merkitään suoraan kauppahinnan ja hankitun nettovarallisuuden kirjanpitoarvon erotus. Kuvio 4 havainnollistaa kauppahinnan allokointia molempien, FAS- ja IFRS-tilinpäätöskäytäntöjen mukaisesti eri omaisuuserille. Liikearvosta tulee IFRS-tilinpäätöskäytännön mukaan 'puhtaampi', koska kauppahinnasta kohdistetaan suurempi osa aineettomille hyödykkeille. Taseeseen kirjattava liikearvo sisältää tässä tilanteessa melkein pelkästään yritysjohton tulevaisuuden tulonodotuksia tai kustannussäästöjä. (Hamberg & Beisland 2014, 60; Troberg 2007, 117)

Kuvio 4. Kauppahinnan allokointi omaisuuserille FAS- ja IFRS-tilinpäätöskäytännön mukaisesti (Kallunki & Niemelä 2004, 195)

Ostettavan yrityksen taseessa oleva, aikaisemmin hankittu liikearvo poistuu yrityksen nettovaroista hankintamenolaskelmaa tehtäessä, koska se ei täytyä IFRS-tilinpäätösnormiston mukaista määritelmää omaisuuserästä. Se sisällytetään yrityksen käypään arvoon arvostettuihin varoihin yrityskaupan yhteydessä ja vasta hankintamenon jäännöserästä muodostuu uusi liikearvo, joka merkitään omaksi eräkseen taseeseen. (Arlander et al. 2006, 16; Halonen et al. 2013, 206) Eli ostettavan yrityksen taseessa olevaa liikearvoa ei sellaisenaan suoraan aktivoida hankkivan yrityksen taseeseen liikearvoksi, vaan liikearvon määrä tulee määritellä uudestaan yrityskaupan yhteydessä. FAS-tilinpäätöksessä liikearvon siirtäminen sellaisenaan ostettavan yrityksen taseesta ostajayrityksen taseeseen oli vielä mahdollista (Aromäki et al. 2003, 199).

Uudistetussa IFRS 3 -standardissa otetaan huomioon myös vähemmistöosuudet eli tilanteet, joissa ostajayritys saa yritysoston kohteesta määräysvallan muuta ei 100 % omistusosuutta. Näissä tilanteissa yritys saa päättää yritysostokohtaisesti arvostaako vähemmistöosuuden osuutena nettovarallisuudesta vai hankintahetken käypään arvoon. Ensimmäisen tavan mukaan ostettavan yrityksen nettovarallisuuden kirjaukseen ei sisälly lainkaan liikearvoa vaan liikearvo kirjataan pelkästään emoyhtiön omistus osuuden mukaisesti. Toinen vaihtoehto taas tarjoaa ostavalle yritykselle mahdollisuuden kirjata liikearvo täysimääräisenä taseeseen

oikaisematta sen arvoa vähemmistöosuuksien omistusosuuden mukaisesti. (Whittington 2008, 162; PwC 2009, 9 – 11)

Aiemman IFRS-tilinpäätösstandardien salliman sekä FAS-tilinpäätösstandardien mukaisessa käytännössä liikearvo poistetaan suunnitelman mukaisin poistoin sen taloudellisena vaikutusaikana. IFRS 3 -standardi taas kieltää poistot kokonaan ja määrää liikearvolle tehtävän IAS 36 -standardin mukainen arvonalentumistesti vuosittain tai aina kun arvonalentumisesta on nähtävillä viitteitä. Yrityksen siirtyessä käyttämään IFRS-tilinpäätösstandardeja, ei aiempaa yritysostoista muodostunutta liikearvoa poisteta loppuun vaan sitäkin aletaan testaamaan arvon alentumisen varalta seuraavana tilikautena. (PwC 2004, 4; Arlander et al. 2006, 16)

2.3 IAS 36 Omaisuuserien arvon alentuminen -standardi

IAS 36 -standardi määrää yrityksen omaisuuserien arvon alentumisen tilinpäätöskäsittelyn, ja se sisältää erillisen ohjeistuksen liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyen. Säännöksissä määritellään milloin ja miten liikearvon arvonalentumistestaus on suoritettava ja arvonalentumistappio kirjattava. (Kallunki et al. 2008, 74; Aromäki et al. 2003, 219) Arvonalentumistestauksen tavoitteena on selvittää, ettei yrityksen tase-eriä ole arvostettu liian korkeaan arvoon (Fiva 2007, 19).

Liikearvon käsittely on muuttunut huomattavasti IAS 36 -standardin luomisen myötä. Aiemman IFRS-tilinpäätösstandardien salliman, FAS-tilinpäätösnormistossa käytössä olevan tavan mukaan yritysten on mahdollista tehdä liikearvosta suunnitelman mukaisia poistoja niin, että se poistuu taseesta viidessä tai korkeintaan kahdessakymmenessä vuodessa. IFRS-tilinpäätösstandardien käyttöönoton myötä suomalaisissa lista yhtiöissä liikearvopoistoista on luovuttu ja vain arvonalentumistestaus on sallittu menetelmä liikearvon tilinpäätöskäsittelyssä. Yrityksessä hankitun liikearvon ensimmäinen arvonalentumistestaus tulee suorittaa hankintatilikauden loppuun mennessä. Tämän jälkeen arvonalentumistestaus tulee tehdä vähintään kerran vuodessa niin, että testaus

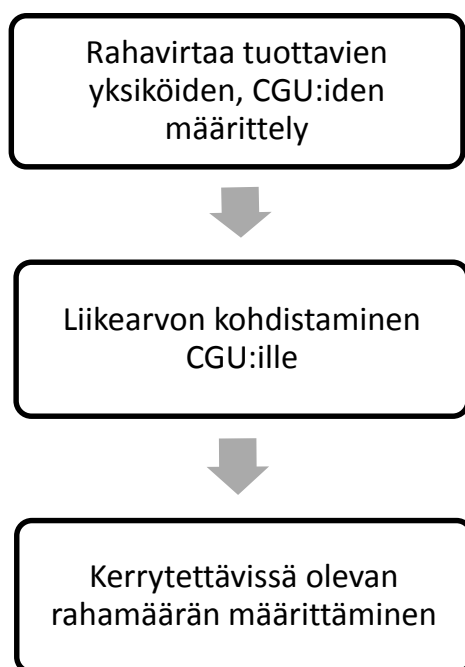
tapahuu vuosittain samaan aikaan. Testaus on suoritettava lisäksi aina silloin, kun on nähtävissä viitteitä mahdollisesta liikearvon arvonalentumisesta. (Hakala et al. 2006, 16; Wines et al. 2007, 863) Yritysjohdon tulee arvioida tilinpäätöksen laadinnan yhteydessä, onko olemassa viitteitä mahdollisesta liikearvon arvonalentumisesta. Arvonalentumisen osoittavia viitteitä on sekä yrityksen sisäisiä että ulkoisia. Ulkoiseksi viitteeksi voidaan nähdä esimerkiksi muutos liiketoimintaympäristössä ja sisäiseksi epäonnistuminen yritysoston hoidossa. (Arlander et al. 2006, 8; Seetharaman et al. 2006, 347 – 349) IAS 36 -standardi tarjoaa tarkemmat ohjeistukset arvonalentumisviitteistä kappaleissa 8 – 17.

Liikearvon arvonalentumistestaus voi olla yritykselle haasteellista niissä tilanteissa, jolloin yrityksen taseessa on jo ennalta aiemmista yritysostoista hankittua liikearvoa. Yrityksen tulee tällöin seurata liikearvoja, ja tehdä niiden arvonalentumistestaukset jokaiselle hankitulle liikearvoerälle erikseen. Hayn ja Hughes (2006, 229) sekä Herz et al. (2001, 169) esittävät tutkimuksissaan, kuinka hankittu liiketoiminta vain harvoin toimii itsenäisenä yksikkönä ostajaosapuolen liiketoiminnasta, vaan ennemminkin yhdessä jo olemassa olevan liiketoiminnan rinnalla. Tällöin hankitun liiketoiminnan seuraaminen erillään muusta liiketoiminnasta on hyvin monimutkaista ja ongelmallista. Myös Whittington (2008, 162) on tutkimuksessaan huomannut hankitun liikearvon seuraamisen erillään muusta liikearvosta haastavaksi. Jos yritys kuitenkin pystyy seuraamaan hankittua liikearvoa erillään yrityksen koko liikearvosta, voi liikearvon arvonalentumistestaus Kothari et al. (2010, 262) mukaan jopa parantaa yritysjohdon mahdollisuutta seurata yritysoston kuluja.

Liikearvon arvonalentumistestauksen suorittaminen onkin haasteellinen, monimutkainen ja aikaa vievä prosessi. Arvonalentumisen määrittelyyn yritysjohdolta vaaditaan kokonaisvaltaista tietämystä eri omaisuususerien arvostamisesta ja yritysoston kauppahinnan allokoinnista niille. (Seetharaman et al. 2006, 338) Liikearvon arvonalentumistestauksen toteuttaminen on yritysjohdon vastuulla ja yritysjohto onkin itse vastuussa laskelmien oikeellisuudesta (Hakala et al. 2006, 12). Liikearvon arvonalentumistestaus on työläs prosessi, joten yritysjohto voi käyttää apunaan ulkopuolisen asiantuntijaa, jotta arvonalentumistestaus suoritetaan vaaditulla tavalla (Aromäki et al. 2003, 229 – 230).

2.3.1 Liikearvon arvonalentumistestauksen suorittaminen

Arvonalentumistestauksen lähtökohtana on selvittää ylittääkö liikearvon kirjanpitoarvo siitä kerrytettävissä olevan rahamäärän. Liikearvon arvonalentumistestaukseen kuuluu kuviossa 5 listatut päävaiheet.

Kuvio 5. Liikearvon arvonalentumistestauksen vaiheet (Halonen et al. 2013, 215 – 241)

Arvonalentumistestauksen haasteellisuus tulee esille heti testin ensimmäisessä vaiheessa. Yksittäisiä omaisuususeriä ei pystytä testaamaan IAS 36 -standardin mukaisesti, jos ne eivät tuota itsenäistä rahavirtaa. Tällöin niistä kootaan rahavirtaa tuottavia yksiköitä, CGU:ita. CGU:iden määrittäminen voi osoittautua ongelmalliseksi ja työlääksi, jos ostettu yritys sisältää joukon toisistaan erillisiä haarakonttoreita tai osastoja. (Wines et al. 2007, 868) Yrityksen tulee identifioida pienimmät CGU:t, joilla on toisista CGU:ista riippumattomia rahavirtoja. CGU:iden määrittelyyn kuuluu osaksi yritysjohdon harkintaa. Niiden tunnistamiseen vaikuttaa esimerkiksi se, millä tasolla yritysjohdo seuraava yrityksen toimintoja. Tilinpäätösstandardi IFRS 8 Toimintasegmentit määrittelevät yrityksen

toimintasegmentit, jotka määrittävät CGU:iden ylärajan. Tilikausien välillä yrityksen tulee säilyttää CGU:iden määrittely johdonmukaisesti samanlaisena tai samankaltaisena. (Hakala et al. 2006, 45 – 46)

Liikearvoa ei voi myydä muusta liiketoiminnasta erillisenä omaisuuseränä, eikä se tuota itsenäistä kassavirtaa, joten se tulee IAS 36 -standardin mukaisesti allokoida sellaiselle CGU:lle, jonka hankinnasta se on syntynyt (Seetharaman et al. 2006, 340 - 341). Liikearvoa voi allokoida myös sellaisille CGU:ille, joiden odotetaan hyötyvän yritysostosta seuraavista synergiaeduista, vaikka ne eivät sisältäisi yritysostossa hankittua nettovarallisuutta (Hakala et al. 2006, 47). Liikearvon allokointi omaisuuserille pitäisi olla IFRS-normiston mukaan suorittaa jo ostettavan liiketoiminnan hankinta-ajankohtana. Tällöin yritys on varmistanut, että maksettavalle lisähinnalle eli muodostuvalle liikearvolle löytyy perusteet. Jos liikearvoa ei ole kohdistettu CGU:ille jo alun perin yritysoston yhteydessä, tulee se tehdä saman tilikauden aikana. Kun liikearvo on loogisesti kohdistettu CGU:lle, se sisällytetään niiden omaisuuserien testaukseen, jotka kyseeseen omaiselle CGU:lle kuuluvat. (Aromäki et al. 2003, 298)

Kolmas vaihe liikearvon arvonalentumistestauksessa on määrittää kerrytettävissä oleva rahamäärä niille CGU:ille, joille liikearvoa on allokoitu. Kerrytettävissä olevaa rahamäärää voidaan kutsua myös tulonodotuksiksi ja ne perustuvat suurelta osalta yritysjohtoon laatimiin ja hyväksymiin budjetteihin ja ennusteisiin. IAS 36 -standardi kuitenkin vaatii budjettien olevan realistisia ja ennusteiden kohtuullisia ja evidenssin kautta perusteltavissa. Kerrytettävissä olevan rahamäärän laskelmiin vaikuttaa pitkälti se, kuinka CGU:t ovat määriteltä yrityksessä. (Wines et al. 2007, 868; Hakala et al. 2006, 15)

IAS 36 -standardi edellyttää yrityksiltä CGU:iden kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittämisessä käytettyjen keskeisten oletusten ja perusteiden kirjaamista tilinpäätöksen liitetietoihin. Yritysjohtoon täytyy laatia liitetietoihin myös herkkyyshanalyysi eli skenaario vaihtoehtoisista lopputuloksista ja niiden vaikutuksesta arvonalentumistestaukseen. (PwC 2004, 10; Griffin 2014, 10) Kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittämisessä taustalla vaikuttavien tekijöiden huolellinen dokumentointi onkin todella tärkeää, koska rahavirtojen ennustamiseen

sisältyy huomattava määrä harkinnanvaraisuutta ja johdon ennusteita ja arvioita. Nämä IAS 36 -standardin mukaiset liitetietovaatimukset ovat huomattavasti laajemmat kuin mitä FAS:n mukaisen liikearvon tilinpäätöskäsittelyn dokumentointiin liittyy. (Halonen et al. 2013, 226)

Kerryttävissä olevan rahamäärän arvon mittaamiseksi yrityksillä on käytössä kaksi vaihtoehtoista tapaa: Käypä arvo vähennettynä myynnistä aiheutuvilla kustannuksilla (ns. nettomyyntihinta) tai sitä korkeampi käyttöarvo, joka on CGU:n tulevaisuuden odotettujen kassavirtojen nykyarvo. Jotta arvonalentumistappiota eli liikearvon tasearvon alaskirjausta ei tarvitsisi suorittaa, riittää että toinen kerryttävissä olevan rahamäärän mittareista on liikearvon kirjanpitoarvoa korkeampi. (Husmann & Schmidt 2008, 49 – 50; Hakala et al. 2006, 22)

IFRS-tilinpäätöksen lähtökohtana on käypien arvojen soveltaminen omaisuuserien arvostuksessa. Käyvän arvon määrittäminen voi olla yrityksille kuitenkin ongelmallista tai usein myös mahdotonta, jos omaisuuserälle ei ole sitovaa myyntisopimuksessa sovittua hintaa tai olemassa olevia toimivia markkinoita, jonka kautta käyvän arvon voisi määrittää. IAS 36 -standardi antaa kuitenkin mahdollisuuden omaisuuserän käypään arvoon arvostamiseen ilman sovittua hintaa tai toimivia markkinoita. Näissä tilanteissa käypä arvo määritetään yritys johdon parhaan mahdollisen arvion perusteella, jonka tueksi luotu IFRS 13 Käyvän arvon määrittäminen -standardi tarjoaa viitekehyksen. (Halonen et al. 2013, 225)

Jos käyvän arvon määrittely ei ole mahdollista, kerryttävissä olevat rahavirrat lasketaan toisen laskentamallin eli käyttöarvon avulla. Kerryttävissä olevan rahavirran laskemiseksi yrityksen tulee arvioida määriteltujen CGU:iden lähitulevaisuuden odotetut kassavirrat korkeintaan viideltä seuraavalta vuodelta sekä diskonttaus korko, jolla kassavirrat diskontataan nykyhetkeen. Diskonttauskoron muutokset vaikuttavat suuresti laskettaviin rahavirtoihin, joten niiden määrittäminen on tärkeässä roolissa liikearvon arvonalentumistestauksessa. Näiden lisäksi yrityksen tulee laskea terminaaliarvo, jonka avulla ennustetaan lähivuosien jälkeistä kasvua. (Huikka & Silvola 2012, 5) Käyttöarvon määrittelyyn yritykset voivat käyttää tunnettua DCF-arvonmäärittämissmallia (Discounted Cash Flow)

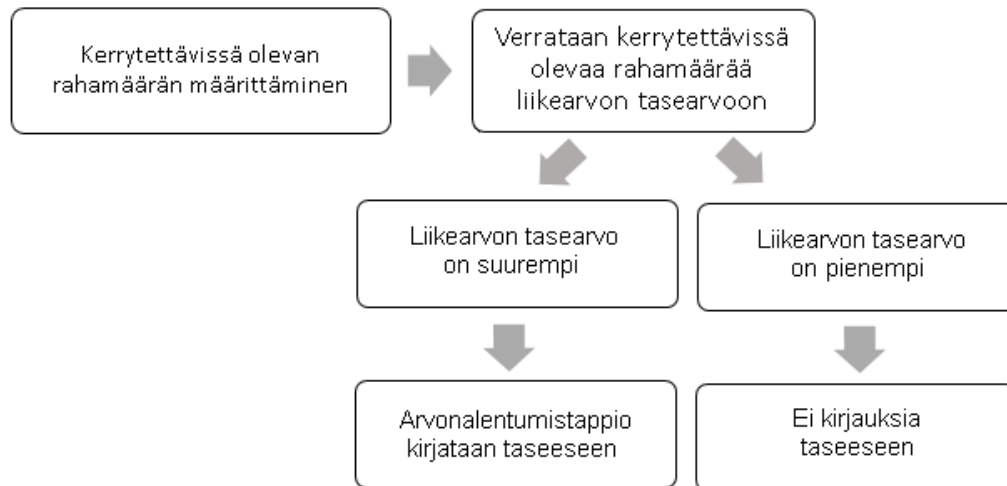
sillä erolla, että IAS 36 -standardi vaatii käytettävän kassavirtoja ja diskonttauskorkeaa ennen veroja. IAS 36 -standardi antaa ohjeistusta diskonttauskoron määrittämiseen. (Ramanna & Watts 2011, 8 – 9; Husmann & Schmidt 2008, 49 – 50) Käyttöarvon määrittely on käytännössä yritysjohton paras arvio tulevaisuudesta, joka täytyy kuitenkin olla järkevästi perusteltu (Halonen et al. 2013, 227).

Arvon alentumistesti ei ole yksinkertainen prosessi ja se tulee suorittaa jokaiselle CGU:lle vuosittain (PwC 2004, 9). Jos CGU:n sisältämät omaisuuserät, joihin liikearvoa sisältyy, eivät kuitenkaan ole huomattavasti muuttuneet edellisestä testauksesta, viimeisessä testauksessa kerrytettävissä oleva rahamäärä on selvästi omaisuuserän kirjanpitoarvoa suurempi ja on erittäin epätodennäköistä, että omaisuuserän arvo olisi alentunut edellisen testauksen jälkeen, voi arvonalentumistestauksessa nojautua edellisvuoden laskelmiin (Aromäki et al. 2003, 230). Tämä tarkoittaa sitä, että yritys voi helpottaa työtaakkaansa liikearvon arvonalentumistestauksessa käyttämällä edellisvuoden arvioita ja laskelmia, mutta itse arvonalentumistesti on yrityksen näidenkin olosuhteiden tilanteessa suoritettava.

2.3.2 Liikearvon arvonalentumistappion kirjaaminen

Kun liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvät laskelmat on saatu valmiiksi, verrataan kerrytettävissä olevaa rahamäärää omaisuuserän tasearvoon. Jos CGU:n kerrytettävissä oleva rahamäärä ylittää sen kirjanpitoarvon, ei alaskirjausta tehdä. Mutta, jos kerrytettävissä oleva rahamäärä jää kirjanpitoarvon alle, tulee se kirjata arvonalentumistappioksi. (PwC 2004, 9) Kuvioista 6 nähdään arvonalentumistappion muodostumisen määrittelemisprosessi. Kun testauksen kohteena on omaisuuseristä koostuva CGU, tulee selvittää kuinka arvonalentumistappio jaetaan eri omaisuuserien kesken. IAS 36 -standardi ohjeistaa arvonalentumistappion allokoinnin ensisijaisesti CGU:hun sisältyvään liikearvoon ja vasta sen jälkeen muille CGU:n omaisuuserille. Tämän myötä

liikearvon tasearvo korjaantuu vastaamaan sen käypää arvoa. (Aromäki et al. 2003, 304 – 305; Jarva 2009, 1059)

Kuvio 6. Arvonalentumistappion määrittäminen (PwC 2004, 9)

Liikearvon tasearvoon tehtävä arvonalentumistappion kirjaaminen vaikuttaa välittömästi tulosvaikutteisesti yrityksen omaan pääomaan. Tämä saattaa aiheuttaa ikäviä yllätyksiä tilinpäätöksen laadinnassa eteenkin siksi koska liikearvoon kirjattavat arvonalentumistappiot eivät ole peruutettavissa. (PwC 2004, 9 – 10; Wines et al. 2007, 863)

Koska liikearvon voidaan nähdä kuvastava niitä tuotto-odotuksia, joita ostajayritys arvelee saavansa ostetusta liiketoiminnasta, liikearvon arvon alentuminen voidaan nähdä johtuvan joko epäonnistuneesta yritysostosta tai ostetun yrityksen laskeneesta liiketoiminnan tuotosta. Liikearvon arvonalentumistestausta ja arvonalentumistappion kirjaamista ei kuitenkaan ole nähty aivan näin mustavalkoisena tapahtumana. Esimerkiksi Hayn ja Hughes (2006, 232) tuovat tutkimuksessaan esille sen, että arvonalentumistappiot ovat yritykselle joko täysi yllätys niissä tapauksissa kun arvonalentumistestauksen oletetaan olevan täysin pätevä tai sitten yritysjohton arvionvarainen päätös tappioiden kirjaamisesta. Näiden tutkimustulosten kautta voitaisiin ajatella liikearvoa olevan mahdoton ennustaa, jos tappio kirjataan vain joko yllätyksenä tai suoraan yritysjohton päätöksestä kirjata liikearvoa alas. Tämän tutkimuksen luvussa 2.5 käydään läpi

muita olosuhteita ja asianhaaroja, jotka on aiemmissa tutkimuksissa nähty vaikuttavan liikearvon arvonalentumistappion määrittämiseen.

2.4 Suunnitelman mukaisten poistojen kieltäminen

IFRS-tilinpäätösstandardien tulivat pakollisiksi suomalaisille listayhtiöille kymmenen vuotta sitten ja liikearvopoistoista luopuminen on herättänyt paljon keskustelua siitä lähtien. Viimeaikoina, liikearvon arvonalentumistestaukseen kohdistuva kritiikki on lisääntynyt maailmalla vallitsevan taloudellisen epävarmuuden vuoksi. (Bloom 2009, 379; Fiva 2009, 4) Liikearvon suunnitelman mukaisista poistoista luopuminen on jakanut mielipiteitä tutkijoiden välillä. Selvää yhteistä kantaa, esimerkiksi siitä kumpi liikearvon tilinpäätöskäsittelytapa on asianmukaisempi, ei ole saavutettu. (Kallunki & Niemelä 2004, 214)

Liikearvon suunnitelman mukaisten poistojen kieltäminen tuo merkittävän muutoksen listayhtiöiden tilinpäätöskäytäntöön. IAS 36 -standardia edeltävän IFRS-tilinpäätöskäsittelytavan sekä FAS-normistossa käytössä olevan mallin mukaan, yritysostosta hankittu liikearvo poistetaan suunnitelman mukaisin poistoin 5–20 vuoden aikana. (Pörssisäätiö 2005, 20) Liikearvopoistojen kieltäminen on vaikuttanut paljon yritysostojä ja niiden kautta liikearvoa hankkineiden yritysten tuloksiin positiivisesti. Yritysten tulos paranee, taseen kokonaismäärä kasvaa, pääoman tuotto heikentyy. (Pörssisäätiö 2005, 30) Poistoista luopuminen tuo kuitenkin myös epävarmuutta yritysten tulokseen. Muun muassa Li ja Sloan (2009, 25) huomasivat liikearvojen määrän kasvaneen yritysten taseissa arvonalentumistestaukseen siirtymisen johdosta. Tämä luo riskin aiempia poistoja suurempiin arvonalentumistappioiden kirjaamisiin, varsinkin yleisen taloudellisen tilanteen heikentymisen myötä, jolloin tulonodotusten heikkeneminen kasvattaa liikearvon arvonalentumistappioiden todennäköisyyttä (Fiva 2009, 10; Fiva 2012, 41).

Suunnitelman mukaisista poistoista luopumista on perusteltu tilinpäätösten informatiivisuuden parantumisen kautta. Koska liikearvolle on mahdotonta määrittää

taloudellista vaikutusaikaa, ei poistojen nähdä kuvastavan hankitun liikearvon taustalla olevaa taloudellista tulontuottamiskykyä ja kulumista. Arvon alentumistestaukseen ja sen informatiivisuuteen kriittisesti suhtautuvat tutkijat puolestaan eivät näe testausta tarpeeksi luotettavana, ellei oletuksista ja ennusteista kerrota tarpeeksi avoimesti. (Jennings et al. 1996, 530; Kallunki & Niemelä 2004, 214) Taulukosta 1 voidaan nähdä kuinka liikearvon tilinpäätöskäsittelyn vaikutuksesta tilinpäätöksen informatiivisuuteen ja raportoinnin laatuun on aiemmissa tutkimuksissa saatu eriäviä mielipiteitä. Taulukko kertoo kumman tilinpäätöskäsittelytavan tutkija(t) ovat nähneet informatiivisemmaksi tilinpäätöksen käyttäjien näkökulmasta.

Taulukko 1. Liikearvon tilinpäätöskäsittelyn informatiivisuuden vertailu

TUTKIJAT	VUOSI	ARVONALENTUMIS- TESTAUS	SUUNNITELMAN MUKAISET POISTOT
Bloom	2009	X	X
Chalmers et al.	2011	X	
Chambers	2007	X	
Hamberg et al.	2011		X
Hayn & Hughes	2006		X
Li & Sloan	2009		X

Bloom (2009, 383) huomasi tutkimuksessaan molempien liikearvon tilinpäätöskäsittelytapojen olevan omalla tavallaan mielivaltaisia omaisuuserän alaskirjauksia eikä näin ollen nähnyt kumpaakaan tai vastaavasti molemmat yhtä heikoiksi liikearvoraportoinnin informatiivisuuden kannalta. Hän ei kokenut suunnitelman mukaisten poistojen antavan tarpeeksi hyödyllistä tietoa liikearvoista ja niiden tulontuottokyvystä, koska poistot olivat vain tekninen suoritus, jolla liikearvo poistettiin taseesta. Arvonalentumistestauksen perustumisen ennusteille ja arvioille taas omalla tavallaan heikentää tilinpäätösraportoinnin luotettavuutta ja informatiivisuutta, koska ennusteet ja arviot ovat mahdottomia sanoa täsmällisiksi luvuiksi tarvittavalla varmuudella. (Bloom 2009, 383 – 384)

Liikearvon arvonalentumistestauksen nähtiin parantavan yrityksen tilinpäätösinformaatiota Chambers (2007) ja Chalmers et al. (2011) tutkimuksissa. Arvonalentumistestaus paransi tilinpäätösinformaation laatua parhaiten niissä tilanteissa, kun testaus implementoitiin tarpeeksi tarkasti ja huolellisesti. Parhaimman tuloksen Chambers (2007, 21 – 23) huomasi saavutettavan kun yrityksille annettiin mahdollisuus itse valita kumpaa liikearvon tilinpäätöskäsittelyä he käyttävät ja jolloin yritykset päätyivät käyttämään molempia tapoja rinnakkain. Vaikka liikearvon arvonalentumistestauksen siis nähtiin parantavan yrityksen tilinpäätösraportoinnin informatiivisuutta, saattoi suunnitelman mukaisista poistoista luopuminen kokonaan jopa vahingoittaa tilinpäätöksen laatua. Chalmers et al. (2011, 25, 657) selvittivät arvonalentumistestauksen olevan tilinpäätöksen käyttäjille hyödyllisempi tapa käsitellä liikearvoa, koska yritysjohdon nähtiin hyödyntävän mahdollisuus parantaa liikearvoraportointia kertomalla sen taustalla vaikuttavista taloudellisista olosuhteista.

Päinvastaisia tuloksia ovat saaneet muun muassa Hamberg et al. (2011), Hayn ja Hughes (2006) sekä Li ja Sloan (2009), jotka ovat tutkimuksissaan huomanneet suunnitelman mukaisten poistojen olevan arvonalentumistestauksia luotettavampia ja informatiivisempia tilinpäätöksen käyttäjille. Jokainen tutkimus tuo oman kontribuutionsa selittämällä suunnitelman mukaisten poistojen hyödyllisyyttä eri näkökulmasta ja eri syistä.

Hamberg et al. (2011, 285) näkivät suunnitelman mukaisten poistojen olevan yritysjohdon arvion varaista arvonalentumistestausta konservatiivisempi tapa käsitellä liikearvoa, jolloin myös tilinpäätösraportointi esiintyy konservatiivisempänä ja järkevämpänä liikearvo poistoja käytettäessä. Hayn ja Hughes (2006, 233) puolestaan eivät koe arvonalentumistestausta hyödylliseksi liikearvon tilinpäätöskäsittelytavaksi, koska heidän mukaansa tulevia liikearvojen alaskirjauksia ei pystytä ennakoimaan yrityskaupan jälkeisen suorituksen perusteella. Heidän mukaansa liikearvon jaottelu rahavirtaa tuottaville yksiköille on hyvin sekava ja tällöin ostetun liiketoiminnan toimintaa on tilinpäätöksen käyttäjien melkein mahdotonta seurata (Hayn & Hughes 2006, 262 – 263). Li ja Sloan (2009, 25 – 26) eivät usko arvonalentumistestauksen tuovan tilinpäätökselle lisää informatiivisuutta useista eri syistä. Esimerkiksi arvonalentumistappioiden kirjaamisen viive varsinaisesta tuloksesta on viite siitä, ettei tilintarkastajan käyttäjä arvonalentumistestauksen raportoinnin kautta pysty ennakoimaan arvonalentumisia.

Suunnitelman mukaiset liikearvon poistot ovat taanneet sen, että yritysjohdolla on vastuuvollisuus yritysjohdon kustannuksista, koska liikearvon kustannus vähennetään voitosta sen taloudellisen vaikutusajan kuluessa. Nyt suunnitelman mukaisten poistojen kieltämisen jälkeen, liikearvon arvonalentumistappion kirjaamiset ovat ainoa keino pitää yritysjohtoa vastuullisena tuloslaskelmasta ja kohdistamattomasta yritysjohdon lisähinnasta. (Ramanna & Watts 2011, 6) Vaikka toiset ovat nähneet liikearvopoistot toimivana tapana seurata yritysjohdon käsittelyä, suunnitelman mukaiset poistot ovat osan alan ammattilaisten joukossa koettu mielivaltaisiksi eikä niinkään todellista taloudellista tilannetta vastaaviksi liikearvon alaskirjauksiksi (Whittington 2008, 162). Ajatus suunnitelman mukaisten poistojen kieltämisen taustalla on ollutkin siinä, että suunnitelman mukaiset poistot liikearvon taloudellisena vaikutusajana eivät kerro todellisesta taloudellisesta tilanteesta tilinpäätöksen käyttäjille. Jotta poistojen tilalle otettu menetelmä, liikearvon arvonalentumistestaus, toisi muutoksen tähän ongelmaan, testaamisessa käytettyjä oletuksia ja arvioita tulisi kertoa avoimesti yrityksen tilinpäätöksen käyttäjille. (Wines et al. 2007, 867)

2.5 Liikearvon arvonalentumistestauksen tilinpäätösraportointi

Yritykset ovat ottaneet IFRS-tilinpäätösstandardit vastaan ja implementoineen ne käyttöön vaihtelevin tuloksin. Finanssivalvonta eli Fiva on seurannut suomalaisten pörssiyritysten IFRS-tilinpäätösstandardien käyttöönottoa vuodesta 2005 lähtien ja valvonnan tuloksena on nähty paljon puutteita ja parantamisen varaa yritysten tilinpäätösraportoinnissa. Varsinkin IAS 36 -standardi on pysynyt Fivan valvontalistalla jo kymmenen vuoden ajan. (Fiva 2010, 1 – 2) Liikearvon arvonalentumistestauksen tilinpäätösraportoinnin valvonta onkin hyvin tärkeää, koska liikearvon osuus suomalaisten listayhtiöiden taseissa on ollut jo useiden vuosien aikaan hyvin suuri. Tämä on esitetty jo tutkimuksen ensimmäisessä luvussa kuviossa 1, jossa nähdään 20 suomalaista pörssiyhtiötä, joiden liikearvo/oma pääoma on 543,15 – 98,38 prosenttiyksikön välillä.

Liikearvon arvonalentumistestaukset nähdään heikkoina niiden informatiivisuuden ja luotettavuuden kannalta niissä tilanteissa, joissa yritykset eivät raportoi niissä käytettyjä ennusteita ja niiden taustalla vaikuttavia oletuksia tarpeeksi kattavasti tilinpäätöksissä (Fiva 2006, 3). Selkeä ja laaja raportointi on todella tärkeää, jotta IAS 36 -standardin mukainen liikearvon arvonalentumistestaus täyttää IASB:n tavoitteleman tilinpäätöksen informatiivisuuden (Baboukardos & Rimmel 2014, 13). Eteenkin taloudellisen epävarmuuden aikana yritysjohton tulee perustella näkemyksensä tulevaisuuden taloudellisen tilanteen kehityksestä ja yrityksen tulevista kassavirroista sekä siitä, miten tilanne vaikuttaa yritykseen (Fiva 2010, 1). Johton arviot ja ennusteet ovat keskeisessä asemassa liikearvon arvonalentumistestauksissa, joten arvonalentumistestauksista saa hyväksytympiä läpinäkyvällä tilinpäätösraportoinnilla. Myös ulkopuolisen osapuolen, esimerkiksi tilintarkastajan, antama lausunto parantaa yrityksen tekemän liikearvon arvonalentumistestauksen luotettavuutta tilinpäätöksen käyttäjien silmissä. (Fiva 2014, 5; Kallunki & Niemelä 2004, 215) Yritysten arvonalentumistestauksen tilinpäätösraportointi ei kuitenkaan ole kaikilta osin ollut vaatimusten mukaisesti kattavaa ja laajaa, jotta haluttu läpinäkyisyys saavutettaisiin (Hayn & Hughes 2006, 262 – 263).

Yritysten tilinpäätösraportointi eteenkin liikearvojen ja niiden arvonalentumistestauksien liitetietojen osalta ei ole ollut IFRS-tilinpäätösstandardien vaatimuksia vastaavia. IFRS 3 -standardin mukainen yrityskauppaan liittyvä tilinpäätösraportointi on nähty toteutettavan yrityksissä riittäväällä laajuudella, mutta IAS 36 -standardi on sen sijaan raportoitu puutteellisesti (Fiva 2007, 11). Fivan selvityksen (2006, 3; 2014, 9) mukaan IAS 36 -standardin soveltamista koskevat liitetiedot ovat olleen yrityksissä vähäiset ja niissä käytetyt kuvaukset ovat olleen hyvin yleisluonteisia eivätkä yhtiökohtaisia. Suurimmat puutteet on nähty olevan kerrytettävissä olevien rahavirtojen oletuksien raportoinnissa.

Pajunen (2010, 27) listasi tutkimuksessaan yritysten liikearvon IFRS-tilinpäätösstandardien käyttöönoton haasteellisimmiksi osa-alueiksi liikearvon määrittelyn ja sen arvonalentumistestauksen käyttöönoton raportoinnin. Nämä siis valikoituivat haasteellisimmiksi kaikkien IFRS-tilinpäätösstandardien joukosta. Pajusen haastattelututkimuksen mukaan yritysjohto näki uudenaikaisessa liikearvon tilinpäätöskäsittelyssä lisääntyvää ei-haluttua työtä sekä monimutkaisia työtehtäviä. (Pajunen 2010, 233) Myös Fiva (2006, 13) huomasi suomalaisten pörssiyritysten valvonnassa liikearvon määrittelyn ja sen syntyyn vaikuttaneiden tekijöiden tilinpäätösraportoinnin puutteelliseksi. Yrityskaupan hankintahinnan jaottelu muille aineettomille tase-erille on nähty olevan hyvin vähäistä. Jopa neljännes valvottavista yhtiöistä on jättänyt jaottelun tekemättä kokonaan. (Fiva 2007, 12)

Useat tutkijat ovat huomanneet liikearvon tilinpäätösraportoinnin ja liikearvosta tehtävät alaskirjaukset tapahtuvan viiveellä varsinaisesta tulonodotusten notkahduksesta. Li ja Sloan (2009, 26) ja Jarva (2009, 1059) tutkimusten mukaan liikearvon arvonalentumistestaukseen siirtyminen on aiheuttanut yrityksille virheellisesti ajoitettuja arvonalentumistappiokirjauksia. Heidän tutkimustulostensa mukaan yritysten liikearvojen alaskirjaukset ovat vähintään kaksi vuotta oikeaa arvonalentumista jäljessä. Arvonalentumiskirjaukset nähtiin tehtävän jopa 3 – 4 vuoden viiveellä Hayn ja Hughesin (2006, 226) tutkimuksessa.

Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan liikearvon arvonalentumistestaukseen sekä sen tilinpäätösraportointiin vaikuttavaa arvionvaraisuutta sekä yritysjohdon motiiveja käyttää arvionvaraisuutta opportunistisesti hyväkseen. Fiva on nähnyt yleisimpien liikearvon arvonalentumistestauksen ongelmien liittyvän lähinnä yritysjohdon harkinnasta riippuvaisiin testauksen osiin (Fiva 2010, 2).

2.5.1 Arvionvaraisuus

IFRS-tilinpäätös sisältää useita monimutkaisia yritysjohdon tekemiä oletuksia ja ennusteita tulevaisuuden tapahtumista ja niiden todennäköisyyksistä (Grenier et al. 2012, 1). Muun muassa IAS 36 -standardin mukaisessa liikearvon arvonalentumistestauksessa keskeisessä roolissa ovat yritysjohdon käyttämät, ammatillista harkintaa vaativat ennusteet tulevaisuudesta. Tämä antaa yritysjohdolle mahdollisuuden harkinnan mukaan joustaa liikearvon arvonalentumistappion määrittämisessä. Yritysjohdo pystyy vaikuttamaan huomattavasti siihen muodostuuko liikearvon arvonalentumistappioita ja minkä arvoisia ne ovat. (Chalmers et al. 2011, 637; Beatty & Weber 2006, 261)

KPMG:n (2014, 42) kokoamien yritysjohdon arvioiden ja oletusten mukaan arvionvaraisuutta käytetään liikearvon arvonalentumistestauksissa CGU:iden määrittelyssä, tulevaisuuden kassavirtojen ennusteissa, diskonttauskoron määrittelyssä ja herkkyysanalyysissä. Myös käyvän arvon, käyttöarvon sekä kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittelyyn kuuluu osaksi huomattavasti yritysjohdon subjektiivisia oletuksia ja ennusteita (Wines et al. 2007, 862). Koska yritysjohdolle annetaan asian suhteen näin paljon oman arvion varaista harkintavaltaa, voivatko tilinpäätöksen käyttäjät olla varmoja liikearvon arvonalentumistestauksen luotettavuudesta ja siitä, ettei yritysjohdo käytä tätä harkintaa opportunistisesti? (Ahmed & Guler 2007, 3)

Esimerkiksi CGU:iden määrittelyllä on huomattava merkitys liikearvon arvonalentumistestauksessa. Yritysjohdolla on enemmän joustovaraa liikearvon allokoinnissa sekä arvonalentumistappion määrän määrittelyssä mitä enemmän ja

mitä isompia CGU:t ovat. Tällöin yritysjohdolla on mahdollisuus käyttää omaa harkintavaltaa arvonalentumistappioiden määrittelyssä. (Ramanna & Watts 2011, 16 – 17) Ahmed ja Guler (2007, 10) esittävät tutkimuksessaan seuraavanlaisen esimerkin yrityksen opportunistisesta käyttäytymisestä liikearvon kohdalla: Yritysjohto voi allokoida suuria määriä liikearvoa sellaisille CGU:ille, jotka ovat tuottavampia ja vastaavasti pieniä määriä sellaisille CGU:ille, jotka ovat vähemmän tuottavia. Tämän myötä yritys todennäköisimmin välttyy tekemästä liikearvon arvonalentumistappion kirjauksia.

Ahmed, Neel ja Wang (2013, 1344) vertailivat tutkimuksessaan yritysten IFRS-tilinpäätöksiä niiden kansallisten tilinpäätösstandardien mukaisiin tilinpäätöksiin useissa eri maissa. Heidän tavoitteenaan oli tarkastella vaikuttaako pakollinen IFRS-tilinpäätösstandardien käyttöönotto tilinpäätöksen laatuun. IFRS-tilinpäätöksiin sisältyvä arvionvaraisuus nähtiin vaikuttavan tilinpäätöksen laatuun. Tuloksena he huomasivat, että mitä enemmän arvionvaraisuutta sitä heikompileatuinen tilinpäätös yrityksillä oli. (Ahmed et al. 2013, 1369)

2.5.2 Yritysjohtoon motiivit

Arvionvaraisuudella ja yritysjohtoon päätöksillä on mahdollisuus esittää suurta roolia liikearvon tilinpäätöskäsittelyssä. Koska liikearvon arvonalentumistestauksen lopputuloksella on yrityksille suuri taloudellinen merkitys sen tulosvaikutuksen myötä ja koska arvonalentumistestaus perustuu ennusteisiin ja arvioihin, on yritysjohdolla kannusteita käyttäytyä opportunistisesti ja mahdollisuus manipuloida tilinpäätöstietoja. (Beatty & Weber 2006, 258; Bloom 2009, 383) Myös liikearvon ollessa aineeton omaisuus, on yritysjohdolla ilmeinen mahdollisuus toimia opportunistisesti sen suhteen (Chalmers et al. 2011, 637; Hamberg & Beisland 2014, 61). Tämän vuoksi yritysjohtoon motiivit ovat yksi suuri määräävä tekijä liikearvon arvonalentumistappioiden muodostumisessa ja kirjaamisessa. Taulukkoon 2 on listattu aiempien tutkimusten tarkastelussa esille tulleita yritysjohtoon käyttäytymiseen vaikuttavia seikkoja.

Taulukko 2. Syitä yritysjohdon opportunistiselle käyttäytymiselle

SYYT OPPORTUNISTISELLE KÄYTTÄYTYMISELLE	TUTKIJAT, VUOSI
Muutos yritysjohdossa	Francis et al., 1996 Lhaopadchan, 2010 Master-Stout et al., 2008 Pajunen & Saastamoinen, 2012
Toimitusjohtajan maine ja virka-ajan pituus	Beatty & Weber, 2006 Ramanna & Watts, 2011
Palkkiokannusteet	Basu, 1997 Beatty & Weber, 2006 Francis et al., 1996 Jarva, 2009 Ramanna & Watts, 2011
Sopimuskannusteet	Beatty & Weber, 2006 Ramanna & Watts, 2011
Arvon alentumistestauksen suorittamisen ohjeistuksen puuttuminen sekä arvionvaraisuuden luoma mahdollisuus opportunistiselle käyttäytymiselle	Chalmers et al., 2011 Francis et al., 1996 Griffin, 2014 Hamberg & Beisland, 2014 Seetharaman et al., 2006 Watts, 2003 Wines et al, 2007

Yksi yritysjohton motiiveista voidaan nähdä kuuluvan osaksi yritysjohtossa tapahtuvia muutoksia (Lhaopadchan 2010, 123). Muun muassa Beatty ja Weberin (2006, 259) tutkimuksessa nähtiin toimitusjohtajan virka-ajan pituuden vaikuttavan arvonalentumistappioiden kirjaamiseen. Pidempi virka-aika indikoi pienempää todennäköisyyttä arvonalentumistappioiden kirjaukselle. Myös se seikka, oliko yrityksen nykyinen toimitusjohtaja tekemässä yritysostoa josta liikearvo on muodostunut, nähdään vaikuttavan liikearvon arvonalentumistappioiden kirjaamiseen. Koska liikearvon arvonalentumistappion kirjaaminen indikoi yritysoston hinnan olleen liian korkea, ei arvonalentumistappiota kirjata, jotta toimitusjohtaja ei joutuisi myöntämään tehneensä niin sanotusti huonot kaupat. Vaikka yritysosto olisi perustellusti hinnoiteltu, voi muuttuva taloudellinen tila ja heikentyneet tulonodotukset saada yritysoston näyttämään huonommalta kuin mitä se oikeasti alun perin oli. Tämän vuoksi toimitusjohtajan vaihtuessa todennäköisyys siitä, että yritykset tekevät enemmän ja suurempia liikearvon alaskirjauksia ja sen kautta puhdistavat ylimääräisen kertyneen liikearvon pois taseesta, kasvaa huomattavasti. Myös uuden toimitusjohtajan mukanaan tuoma strategian muutos voi olla syynä liikearvon alaskirjauksiin. (Beatty & Weber 2006, 266; Pajunen & Saastamoinen 2012, 20; Francis et al. 1996, 12, 123)

Ramanna ja Watts (2011, 32) löytävät tutkimuksessaan viitteitä siitä, että liikearvon arvonalentumistestausten välttely on yhteydessä yritysjohton palkkioihin ja toimitusjohtajan maineeseen. Beatty ja Weberin (2006, 259) sekä Francis et al. (1996, 134) mukaan todennäköisyys liikearvon arvonalentumistappioiden kirjaamiseen on pieni niissä tapauksissa, kun yrityksillä on tulokseen perustuva palkkiojärjestelmä käytössä. Eli toisin sanoen, yritysjohto näkee palkkioiden ja bonusten olevan vaarassa, koska liikearvon arvonalentumistappioiden kirjaaminen vaikuttaa yrityksen tulokseen, joka puolestaan heijastuu heidän palkkoihinsa (Basu 1997, 9). Jarvan (2009, 1083) tutkimuksen mukaan yritysjohton palkkio- ja bonuskannusteet vähentävät liikearvon arvonalentumiskirjausten ja odotettujen tulevaisuuden kassavirtojen välistä riippuvuutta. Tämän perusteella voidaan vetää johtopäätöksiä esimerkiksi siitä, että liikearvon arvonalentumisia ei kirjata välttämättä ajallaan, jos se ei ole edullista yritysjohdolle.

Yritysjohdon motiiveihin kirjata liikearvon arvonalentumistappioita arvionvaraisesti kuuluvat myös sopimukselliset kannusteet. Huoli lainaehtojen rikkomisesta vaikuttaa selvästi arvonalentumistappioiden kirjaamisen ajankohtaan. Eteenkin velkojien kanssa tehdyt sopimukset vaikuttavat yritysjohdon päätökseen nopeuttaa tai viivästyttää liikearvon arvonalentumistappioiden huomioimista, jotta sopimukseen kirjatut vaatimukset täytyisivät. (Ramanna & Watts 2011, 32; Beatty & Weber 2006, 260)

Yritysjohdon opportunistisen käyttäytymisen vuoksi onkin esitetty vaatimuksia ohjeistuksen parantamiseen koskien liikearvon arvonalentumistestauksen suorittamistapoja ja -menetelmiä. IASB:n antaman tarkemman ja kattavan ohjeistuksen puuttuminen nähdään antavan yritysjohdolle mahdollisuuden manipuloida tilikauden tulosta joko liikearvon arvonalentumistappioiden huomioimatta jättämisellä tai huomioimalla ne vain kun se on heille eduksi. Tällainen ajattelutapa indikoi sitä, että yritysjohdolla on kannusteita tuloksen manipuloimiseen. (Francis et al. 1996, 118; Seetharaman et al. 2006, 343)

3 Tilintarkastus ja arvionvaraiset omaisuuserät

3.1 Tilintarkastuksen tavoite, tilintarkastajan vastuu ja tilintarkastusriski

Tilintarkastajan on nähty lainsäädännöllisesti olevan ensisijaisesti omistajan edustaja ja tilintarkastajan tehtävänä on varmistaa yrityksen julkaiseman tilinpäätösinformaation luotettavuus ja paikkansapitävyys. Tilintarkastus on tarkemmin ottaen tilintarkastajan suorittama varmistus yhtiön kirjanpidon ja hallinnon lainmukaisuudesta sekä siitä, että yhtiön tilinpäätöksessä annetaan oikeat ja riittävät tiedot. (Griffith et al. 2013, 1) Yrityksen omistajien ja yritysjohton välinen agenttiongelman eli eturistiriitan ja epäsymmetrinen informaatio luovat tarpeen tilintarkastukselle (Senkow et al. 2001, 102). Omistajien päätöksenteko on useammin yritysjohtoa heikomman informaation varassa. Omistajien käytössä oleva tieto voi olla puutteellista tai jopa yritysjohton manipuloimaa, ja koska omistajilla on harvemmin resursseja tai mahdollisuutta ottaa selvää tilinpäätöksen oikeellisuudesta, palkkaavat he sitä varten tilintarkastajan. (Hirvonen et al. 2003, 116) Tilinpäätöksen käyttäjät vaativat tilinpäätösten tarkastusta eivätkä tällöin välttämättä luo omia näkemyksiään yritysten taloudellisesta tilasta tilinpäätöslukujen pohjalta. Luottamus yrityksiin nouseekin lähtökohtaisesti tilintarkastuksen myötä. (Huikka & Silvola 2012, 26)

Kansainvälisen tilintarkastajaliiton IFAC:n (International Federation of Accountants) mukaan tilintarkastuksen tavoite on antaa lausunto siitä, onko tilinpäätös laadittu taloudellisten tietojen esittämistä koskevan kehyksen mukaisesti. Tilintarkastaja antaa työnsä päätteeksi lausunnon siitä, onko yrityksen tilinpäätös laadittu voimassa olevien säännösten mukaisesti ja antaako se oikean ja riittävän kuvan yrityksen taloudellisesta asemasta ja tuloksesta. Tilinpäätös on kuitenkin niin laaja, ettei kaikkea voi tarkastaa. Tilintarkastusprosessi onkin suunniteltu etukäteen ja tarkastukseen valitaan vain tärkeimmät ja olennaisimmat erät. (Riistama 1999, 19 – 20; Kokkonen 2000, 10 – 11) Tilintarkastusprosessi tulee suunnitella ja toteuttaa niin, että tilintarkastaja saa varmuuden siitä, ettei tilinpäätöksessä ole olennaista virheettä ja ettei hallitus ole toiminut osakeyhtiölain vastaisesti. Myös tilinpäätöksen lukujen arvionvaraisuuteen ja yritysjohton oletuksiin ja ennusteisiin liittyvät riskit

tulee huomioida tilintarkastusprosessissa. (Blummé 2008, 66) Tilintarkastajan tulee kerätä tilintarkastuksen perustana olevista tiedoista ja evidenssistä ajantasainen tilintarkastusdokumentaatio sekä pitää järjestelmällistä dokumentointia tilintarkastusprosessista oman oikeusturvansa vuoksi. Tilintarkastajan tulee pystyä myöhemminkin todistamaan se, kuinka hän on johtopäätöksiinsä päätenyt sekä mitä tarkastustoimenpiteitä hän on käyttänyt. (Pakkanen 2006, 30; Koponen 2008, 21)

Tilintarkastuspöytäkirjan avulla tilintarkastaja voi esittää hallitukselle, toimitusjohtajalle tai muulle yhtiön vastuuvolliselle huomautuksia seikoista, joita ei esitetä tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastuskertomus on julkinen asiakirja, toisin kuin tilintarkastuspöytäkirja. (KHT-yhdistys 2009, 230 – 231) Tilintarkastuskertomuksessa tilintarkastaja antaa mielipiteensä siitä, antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus oikeat ja riittävät tiedot yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Myös tilinpäätöksen lainmukaisuus on todettava. (KHT-yhdistys 2009, 42) Jos tilinpäätöksessä on sen ymmärtämiseen vaikuttavia seikkoja, tulee tilintarkastajan antaa niistä tilintarkastuskertomuksessa lisätieto. Tästä on määrätty ISA 706.6 -standardissa. (Fiva 2014, 8)

Tilintarkastaja antaa vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen niissä tapauksissa, kun tilintarkastajan ei tarvitse antaa muistutusta, tilinpäätöstä täydentävää tietoa tai muuta lisätietoa. Jos tilintarkastuskertomus ei ole vakiomuotoinen, on se silloin mukautettu. (Hirvonen et al. 2003, 121) Mukautettuun tilintarkastuskertomukseen kuuluu huomautus tai lisätietokappale, jota tulee kuitenkin käyttää vain, jos siihen on jokin erityinen syy. Lisätietokappale ei kuitenkaan vaikuta tilintarkastajan lausuntoon. (KHT-yhdistys 2009, 188 – 189) Jos tilintarkastajan ja yritysjohton välillä on vain vähäisiä näkemyseroja, eivät ne johda mukautettuun tilintarkastuskertomukseen. Jos näkemyserot ovat olennaisia, saattaa tilintarkastaja antaa ehdollisen tai jopa kielteisen lausunnon. (KHT-yhdistys 2009, 195)

Tilintarkastukseen kohdistuvat vaatimukset ja tarkastustyön haastavuus ovat kasvaneet IFRS-tilinpäätösstandardien tuoman käytäntöjen monimutkaistumisen myötä. IFRS-tilintarkastusstandardit ovat kasvattaneet tilintarkastajalta edellytettyä huolellisuuden tasoa, koska tilintarkastustyöhön liittyy niiden myötä enemmän tarkastettavia osa-alueita. Tämän vuoksi tilintarkastajan vastuun ja

tilintarkastusriskien tarkastelu ja ottaminen puheenaiheeksi on nykyisin tärkeää. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 529; Blummé 2008, 315 – 318) Tilintarkastajan tulisi tilintarkastusstandardia ISA 200 mukaillen suorittaa tilintarkastus ammatillisella skeptisyydellä eli tiedostaen, että virheitä tai puutteita saattaa sisältyä tilinpäätökseen (Blummé 2008, 95).

Tilintarkastusriski termillä kuvastetaan tilannetta, jossa tilintarkastaja saattaa antaa työnsä tuloksena puhtaan tilintarkastuskertomuksen olennaisesti virheellisestä tilinpäätöksestä. Koska tilintarkastaja ei voi tarkastaa jokaista seikkaa yrityksen tilinpäätöksestä, kirjanpidosta ja hallinnosta, tulee hänen suunnata huomio oleellisiin asioihin, joissa on olemassa riski siitä, että tilintarkastus ei tuo virheitä esiin. (Kokkonen 2000, 30; Riistama 1999, 86) Tilintarkastajan tulee arvioida tätä olennaista virheen tai puutteen olemassaolon riskiä ja saattaa riski tarpeeksi matalaksi lisäämällä tarkastustoimenpiteitä sitä enemmän, mitä korkeammaksi hän on riskin arvioinut (Blummé 2008, 90). Tämän vuoksi tilintarkastusprosessi on hyvä suunnitella hyvin tilintarkastusriski huomioon ottaen. IAS 36 -standardi kasvattaa eritoten tilintarkastajan toimintariskiä, jonka Korkeamäki (2008, 36 – 37) määrittelee tarkastuskohteen toimintojen tai liiketapahtumien luonteesta johtuvaksi riskiksi.

Arvionvaraiset erät ovat merkittävä olennaisen virheen riskiin vaikuttava tekijä. Niihin kuuluu paljon subjektiivisuutta, monimutkaisuutta sekä paljon epävarmuustekijöitä. Liikearvon ollessa arvionvarainen erä sekä arvonalentumistestaukseen liittyvän huomattavan arvionvaraisuuden myötä IAS 36 -standardi on lisännyt tilintarkastajien työn haasteellisuutta. (Hakala et al. 2006, 12 – 13) Seuraavaksi tarkastelemme arvionvaraisten omaisuuserien, eritoten liikearvon, tilintarkastusta.

3.2 Liikearvon tilintarkastaminen

IFRS-tilinpäätökseen liittyy useita arvionvaraisia omaisuuseriä ja ennusteisiin perustuvia laskelmia. Arvionvaraisten erien monimutkaisuus vaihtelee omaisuuserien välillä, ja niiden haasteellisemmasta päästä löytyy muun muassa

liikearvon arvonalentumistestaukset. (Griffith et al. 2013, 1) Arvionvaraisten erien lisääntymistä voidaan selittää käypien arvojen mukaan arvostettavien omaisuuserien lisääntymisellä IFRS-tilinpäätöksessä. IASB:n mukaan käyvät arvot tuottavat laadukkaampaa informaatiota sekä yritysjohtolle että tilinpäätösten käyttäjille. (Ball 2006, 19 – 20)

Tilinpäätöksen käyttäjät perustavat luottamuksensa yritysjohton ennusteisiin ja arvioihin tilintarkastukselle ja sen tuottamalle turvallisuuden ja luottamuksen tunteelle. Ilman tilintarkastusta arvionvaraiset omaisuuserät ja niistä tuotetut taloudellista tilaa kuvaavat tunnusluvut voidaan helposti nähdä epäluotettavina. Arvionvaraisien erien tilintarkastusta helpottaa yritysjohton tekemä seikkaperäinen tilinpäätösraportointi. Jos arvostukseen liittyvät oletukset on tuotu esille ja niiden järkevyyttä on tarkasteltu asianmukaisesti, voi luotettavuus ja tilintarkastettavuus kasvavaa. (Huikku & Silvola 2012, 9, 26)

Liikearvo tase-eränä voidaan luetella osaksi arvionvaraisia eriä, koska sen arvostus ja siihen kohdistuva arvonalentumistestaus ovat pitkälti yritysjohton arvioiden varassa (Ramanna & Watts 2011, 1). Arvonalentumistestauksen arvionvaraisiksi eriksi voidaan nimetä melkein jokainen sen osa-alueista: CGU:iden tunnistaminen, yksikön jäännösarvon laskenta, CGU:iden käyttöarvon laskenta (Wines et al. 2007, 871). Hamberg et al. (2011, 285) toteavatkin tutkimuksessaan tilintarkastajien varmistavan liikearvon tarkastuksessa sellaista asiaa, jota ei oikeastaan edes pystytä todentamaan oikeaksi.

Koska liikearvon arvonalentumistestauksissa yritysjohton arvioiden sekä vaikuttamismahdollisuuksien määrä on suuri, on tilintarkastus ja sen laatu todella tärkeää tilinpäätösinformaation luotettavuuden varmistamiseksi ja yritysjohton opportunistisen käyttäytymisen rajoittamiseksi (Stokes & Webster 2010, 5). Stokes ja Websterin (2010, 25) tutkimuksessa todetaan IAS 36 -standardin mukaisen liikearvon arvonalentumiskirjausten kuvastavan paremmin liikearvoon liittyviä taloudellisia tekijöitä, mutta vain tapauksessa, jossa tilinpäätöstä tukee korkealaatuinen tilintarkastus. Liikearvon arvonalentumistestaus ja sen komponentit ovat kuitenkin luonteeltaan vaikeita tarkastaa, koska ennusteita ei pysty tilintarkastamaan siinä mielessä, että ne voitaisiin pitää totena (Bloom 2009, 383).

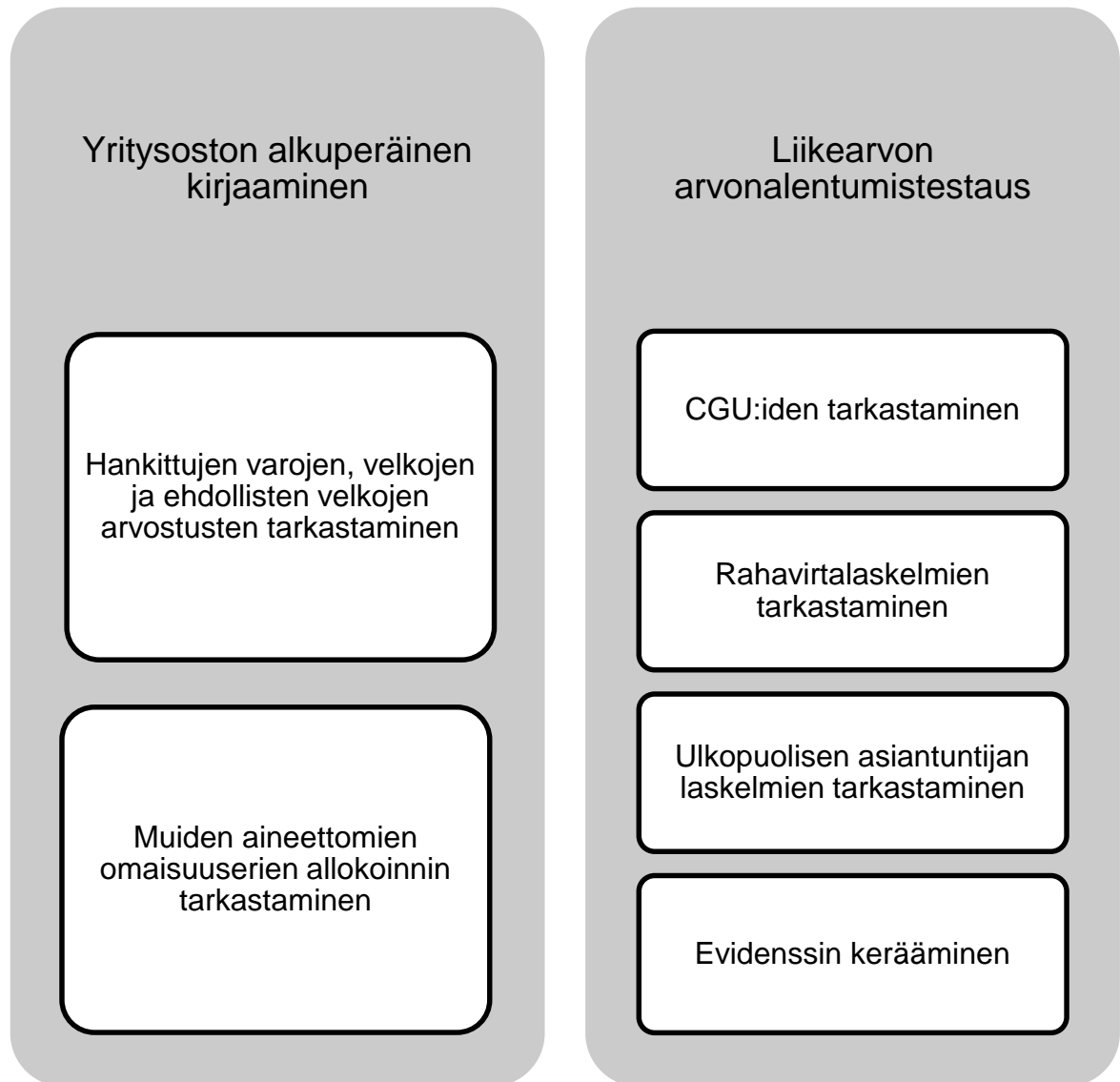
Liikearvolaskelmien todentamista hankaloittaa lisäksi niihin liittyvä huomattava subjektiivisuus ja monitulkintaisuus (Griffith et al. 2013, 1 – 2; Wines et al. 2007, 863).

Kuviossa 7 on listattu liikearvon tilinpäätöskäsittelyyn liittyviä tilintarkastajalle eniten haasteita luovia osa-alueita. Kuten kuvioista käy ilmi, listattuja osa-alueita on useita. IFRS-tilinpäätösstandardien mukaisen liikearvon voidaankin nähdä lisäävän tilintarkastajan työmäärää, koska aiempien teknisten poistojen tarkastamisen sijaan, tilintarkastajan tulee nyt varmistua koko arvonalentumistestin asianmukaisuudesta ja järkevyydestä. (Griffith et al. 2013, 43; Wines et al. 2007, 863) Lisähaastetta on tuonut myös arvonalentumistestausten tarkastamisen opettelu. Pajusen (2010, 231) mukaan liikearvon arvonalentumistestausta eroaa aiemmasta liikearvon tilinpäätöskäsittelystä tekniikaltaan niin paljon, että sen opettelu on vaatinut jonkin verran tilintarkastajien resursseja.

Tilintarkastaja kohtaa haasteita liikearvon ja sen arvonalentumistestauksen tarkastuksessa jo alkuperäisen yritysosaston kirjausten yhteydessä. Yritys saattaa arvostaa hankitun liiketoiminnan omaisuuseriä ja nettovarallisuutta virheellisesti. Yrityksellä on esimerkiksi mahdollisuus laskea ehdollisiin velkoihin sellaisia eriä, joita aiemmin ei ollut mahdollista nimetä ehdollisiksi veloiksi. Yritys voi pyrkiä maksimoimaan liikearvon määrän taseessa käyttämällä tätä taktiikkaa. (Wines et al. 2007, 872) Yritysosaston alkuperäiseen kirjaukseen liittyvä haaste tilintarkastukselle nousee liikearvosta erilliset aineettomat omaisuuserät ja niiden erittely. Yritykset eivät ole tätä usein tehneet tarpeellisella huolellisuudella, joten tilintarkastajan tulee haastaa ja tarkastaa erien allokointi. (Huikka & Silvola 2012, 10; Fiva 2014, 9)

Rahavirtalaskelmien teknisen oikeellisuuden lisäksi tilintarkastajat tarkastavat myös niiden perusteena olevien olettamusten asianmukaisuuden (Hakala et al. 2006, 12 – 13). Ongelmallisinta CGU:iden ja niiden kerrytettävissä olevan rahavirran tarkistamisessa on se, että niitä ei pystytä todentamaan jälkikäteen ja sen vuoksi tilintarkastajien ja yritysjohton välillä voi olla erimielisyyksiä niiden suhteen (Ramanna & Watts 2011, 8 – 9; Wines et al. 2007, 873 – 875). Koska IAS 36 -standardi ei tarjoa selkeää ohjeistusta CGU:iden ja niiden rahavirtojen määrittämiselle, tulee tilintarkastukselle ongelmaksi perustella yritysjohdolle, minkä

lähtökohdan ja perusteiden pohjalta he haastavat yritysjohtoon oletuksia ja ennusteita (Kothari et al. 2010, 276). Rahavirtalaskelmiin liittyvät komponentit, kuten diskonttauskorot ja terminaaliarvotkin tuovat lisähaastetta tilintarkastajien työhön, sillä tilintarkastajilla ei välttämättä ole tarvittavaa osaamista ja tietämystä tällaisten osa-alueiden kriittiseen arviointiin (Griffith et al. 2013, 5).

Kuvio 7. Tilintarkastajan kohtaamat haasteet liikearvon tarkastamisessa (Wines et al. 2007, 872 – 873)

Seetharaman et al. (2006, 350) kertoivat yritysten palkkaavan ulkopuolisia asiantuntijoita seuraamaan ja testaamaan liikearvon arvonalentumista sen sijaan,

että yritys panostaisi monimutkaisen ja kalliin arvonalentumistestauksen suorittamiseen omia resurssejaan. Jos yritys allokoii liikearvon arvonalentumistestauksen laskelmien tekemisen kokonaan tai edes osittain ulkopuolisille asiantuntijoille, voi se aiheuttaa tilintarkastajalle epämukavia tilanteita silloin, kun tilintarkastaja on eri mieltä laskennan tuloksien kanssa. Tilintarkastajalta saattaa tällöin myös puuttua tarvittava evidenssi, koska yritysjohto ei voi tarjota tilintarkastajalle tarkastettavaksi sellaisia dokumentteja, joita he eivät ole edes tehneet. (Wines et al. 2007, 872) Vaikka yrityksen käyttämisen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausunnot ja laskelmat saattavat olla ongelmallisia tilintarkastajille, on asiantuntijoiden apu joskus myös tarpeen. Koska arvonalentumistestaukseen sisältyvät yritysjohtoon arviot ja ennusteet kasvattavat tilintarkastajan oikeudellista vastuuta ja koska tilintarkastajat ovat laajalti vastuussa työnsä tuloksesta, voivat he pyrkiä jakamaan vastuuta arvionvaraisten erien tarkastamisesta laskentatoimen ammattilaisten kanssa. (Hayn & Hughes 2006, 224)

Jos yritysjohto käyttää tilintarkastajaa hyödykseen jo arvonalentumistestausta laadittaessa, on arvonalentumistestausten suorittamisen nähty olevan tarkempaa ja laadukkaampaa. Tämä saattaa kuitenkin myös johtaa siihen, että tilintarkastaja luottaa liikaa yritysjohtoon oletuksiin, koska hän on ollut mukana jo niiden laadinnassa. (Grenier et al. 2012, 1 – 2) Tilintarkastajat saattavat suorittaa liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamisen testaamalla johdon käyttämää päättely- ja laskentaprosessia. Tämä voi kuitenkin johtaa siihen, että tilintarkastaja luottaa ja perustaa mielipiteensä liiaksi johdolta suoraan saamaan evidenssiin eikä ulkoista informaatiota tule käytetyksi, jolloin tarkastuksen subjektiivisuus kärsii. (Griffith et al. 2013, 28 – 30) Joskus yritysjohtoon prosesseihin nojautuminen tapahtuu sen vuoksi, ettei yksiselitteistä ja objektiivista evidenssiä ole saatavilla. Kun yrityksen arvonalentumistestaus perustuu esimerkiksi käyville arvoille, ei tilintarkastajalla välttämättä ole mahdollisuutta kerätä tarpeeksi luotettavaa näyttöä tukemaan johtopäätöksiä ja arvioita liikearvon arvonalentumistestauksen laskelmille. Arvionvaraisuuden lisäksi myös epävarma taloudellinen tilanne voi vaikuttaa evidenssin keräämiseen ja tilintarkastajan ammatilliseen arvostelukykyyn. (Wines et al. 2007, 872 – 873; Rowe 2013, 7 – 9) Tilintarkastusta ohjaavat tilintarkastusstandardit vaativat tilintarkastajia keräämään evidenssiä yritysjohtoon

arvioiden ja ennusteiden järkevyyden mittaamiseksi. Tilintarkastajan velvollisuuksia muun muassa liikearvon arvonalentumistestauksen osalta säätelee KHT-yhdistyksen tilintarkastusalan suoritus 545, joka pohjautuu kansainväliseen tiintarkastusstandardiin ISA 545. (Grenier et al. 2012, 4; Hakala et al. 2006, 12 – 13)

Tilintarkastajan tulee liikearvon arvonalentumistestausta tarkastaessaan arvioida yritysjohdon käyttämä prosessi, tehdä sen jälkeen omat itsenäiset odotuslaskelmat ja odotukset ja verrata niitä yritysjohdon saamiin lopputulemiin. Tämän jälkeen tilintarkastajan tulee käydä läpi testauksen arvioista seuranneita tapahtumia sekä verrata niitä hänen määrittelemään joukkoon järkeviä lopputulemia. (Rowe 2013, 7 – 8; Grenier et al. 2012, 4 – 5) Tilintarkastajan tulee siis arvioida kaikkia liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueita, kuten esimerkiksi herkkyysanalyysia (Hayn & Hughes 2005, 2). Arvonalentumistestauksen prosessin ja laskelmien tarkastuksen lisäksi tilintarkastajan tulee ymmärtää yritysjärjestelyiden motiiveista sekä yhtiön arvonmuodostukseen liittyvistä tekijöistä, jotta hän voi sanoa tehneensä työnsä subjektiivisesti tarpeellista skeptisyyttä käyttäen. (Hakala et al. 2006, 12 – 13).

4 Liikearvon arvonalentumistestaus tilintarkastaja- ja IFRS-asiiantuntijanäkökulmasta

4.1 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimuksen empiirisessä osassa pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin tutkijan itse keräämän aineiston pohjalta. Empiirisen osan tärkein tavoite on tarkastella sitä, mitä haasteita tilintarkastajat kokevat arvonalentumistestauksen heidän tarkastustyölleen luovan ja kuinka arvonalentumistestauksen tilinpäätösraportoinnin oikeellisuudesta ja järkevyydestä varmistutaan.

Tutkimuksen aineisto kerättiin kuudella teemahaastattelulla. Haastateltavat ovat KHT-tilintarkastajia (4 kpl) ja IFRS-asiiantuntijoita (2 kpl) (taulukko 3). Haastateltavia hankittiin kolmesta eri tilintarkastusyhteisöstä monipuolisuuden varmistukseksi. Kolme haastateltavaa olivat niin sanotuista Big Four -tilintarkastusyhteisöistä ja yksi haastateltava työskentelee pienemmässä tilintarkastusyhteisössä.

Taulukko 3. Tutkimukseen haastatellut tilintarkastajat ja IFRS-asiiantuntijat

Haastateltava	Työkokemus tilintarkastaja / IFRS-asiiantuntija	Työkokemus IAS 36 -standardista	Haastattelu suoritettiin	Haastattelun kesto
Tilintarkastaja A	19 vuotta	yli 10 vuotta	huhtikuu 2015	79 min
Tilintarkastaja B	21 vuotta	12 vuotta	elokuu 2015	39 min
Tilintarkastaja C	26 vuotta	yli 10 vuotta	syyskuu 2015	32 min
Tilintarkastaja D	16 vuotta	n. 10 vuotta	syyskuu 2015	29 min
IFRS-asiiantuntija X	4 vuotta	11 vuotta	kesäkuu 2015	45min
IFRS-asiiantuntija Y	yli 10 vuotta	yli 10 vuotta	kesäkuu 2015	

Vaikka tutkimuksen tavoite on tarkastella tilintarkastajien kokemuksia liikearvon arvonalentumistestauksesta, tilintarkastajahaastatteluiden rinnalle otettiin IFRS-asiiantuntijoiden haastatteluja tuomaan tutkimukseen myös näkemystä siitä, kuinka yritykset ovat IAS 36 -standardia soveltaneet. IFRS-asiiantuntijat ovat tarkastelleet IFRS-tilinpäätösstandardien soveltamista sekä tilipäätösten laatua ja kehitysalueita suomalaisissa pörssiyrityksissä, joten heidän haastatteluidensa kautta saadaan silmäys myös yritysten tekemän liikearvon arvonalentumistestauksen ja sen raportoinnin toteuttamisesta.

Haastateltavilta tiedusteltiin sähköpostitse mahdollisuutta haastatella heitä IAS 36 Omaisuuserien arvon alentuminen -standardiin ja lähemmin liikearvon arvonalentumistestauksen raportoinnin tarkastamiseen liittyen. Haastattelupyynnöitä lähetettiin useille tilintarkastajille ja myönteisiä vastauksia pyyntöön tuli noin 22 %.

Haastattelut suoritettiin kunkin haastateltavan työpaikalla ja haastattelussa paikalla olivat vain haastateltava(t) ja haastattelija keskenään. IFRS-asiiantuntijat haastateltiin yhtä aikaa ja tilintarkastajat yksitellen. Kaikille haastatteluille varattiin aikaa 1 – 1,5 tuntia. Haastattelun alussa haastateltaville korostettiin, että haastattelut käsitellään tutkimuksessa anonyymeinä. Haastateltavilta pyydettiin lupa haastattelun nauhoittamiseen. Haastattelut mentiin jo aiemmin kootun teemahaastattelurungon (tilintarkastajat LIITE 1 ja IFRS-asiiantuntijat LIITE 2) mukaisesti. Koska haastattelut olivat tyypiltään puolistrukturoituja haastatteluja, tutkijalla oli haastatteluissa mahdollisuus vaihtaa kysymysten sanamuotoja ja kysyä lisäkysymyksiä tarpeen tullen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47). Tämän tutkimuksen haastattelut etenivät kuitenkin suurimmaksi osaksi haastattelurungon mukaisesti ja vain IFRS-asiiantuntijoiden haastatteluissa jouduttiin sanamuotoja muuttamaan ja lisäkysymyksiä tuli vain muutama kappale. Haastattelun kohdissa, joissa IFRS-asiiantuntijoilta tiedusteltiin mitä ongelmia he ovat yrityksillä nähneet olevan liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueiden määrittelyssä (LIITE 2 kysymykset 9, 11, 13 ja 18), IFRS-asiiantuntijoilta kysyttiin asioita, joihin he ovat yhtiöiden tarkastelussa kiinnittäneet eniten huomiota.

Haastatteluaineisto litteroitiin lähes sanatarkasti joko samana tai seuraavana päivänä haastattelun jälkeen. Litteroitua aineistoa muodostui kaikista

haastatteluista yhteensä 69 sivua. Litteroinnin jälkeen haastatteluaineisto jaettiin teemojen ja haastattelurungon kysymysten mukaisesti pitäen tutkimuskysymykset ja -ongelmat mielessä. Aineiston analysointimenetelmänä käytettiin siis teemoittelua (Hirsjärvi & Hurme 2000, 173). Teemoittelun avulla pyritään ymmärtämään liikearvon arvonalentumistestauksen tilintarkastuksen eri näkökohtia. Analyysi mukailee haastattelurunkojen mukaista teemojen luokittelua ja sen kohteena on tarkastella kuinka haastateltavat kokevat tutkimuksessa käsiteltäviä asioita. (Koskinen et al. 2005, 63)

IFRS-asiantuntijoiden haastattelurunko eroaa hieman tilintarkastajien haastattelussa käytettyyn haastattelurunkoon. Toisena teemana IFRS-asiantuntijoiden haastattelussa on IAS 36 -standardi ja se, kuinka haastateltavat ovat kokeneet sen tuomat muutokset verraten suunnitelman mukaisiin poistoihin. Kun tilintarkastajien haastatteluissa paneuduttiin teemoissa siihen kuinka tilintarkastajat tarkastavat tiettyjä liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueita, IFRS-asiantuntijoiden haastattelussa käsiteltiin sitä kuinka he ovat nähneet yritysten toteuttavan arvonalentumistestausta tilinpäätöksissään.

4.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Validiteetti ja reliabiliteetti ovat työkaluja tutkimuksen luotettavuuden arviointiin. Validiteetti kertoo kuinka hyvin käytetty tutkimusmenetelmä mittaa sitä ilmiötä, mitä tutkimuksessa sen avulla on tarkoitus mitata (Koskinen et al. 2005, 254). Reliabiliteetti taas ilmaisee kuinka luotettavasti käytetty tutkimusmenetelmä mittaa haluttua ilmiötä (Hirsjärvi et al. 2013, 231). Reliabiliteettia vahvistetaan esimerkiksi kysymällä sama kysymys eri muodossa sekä käyttämällä useaa havainnoijaa tutkimaan samaa kohdetta (Koskinen et al. 2005, 255).

Kun tutkimustulokset voidaan saada toistamalla tutkimus uudelleen samoissa olosuhteissa, on tutkimus reliabeeli. Tärkeää on myös, että tutkimus on esitetty ja dokumentoitu niin, että tutkimusta lukiessa voidaan ymmärtää kuinka aineisto on hankittu ja kuinka analyysi on tehty. (Koskinen et al. 2005, 258; Hirsjärvi et al. 2013,

231 – 232) Tutkimusprosessin läpinäkyvyyttä pyritään tässä tutkimuksessa parantamaan kertomalla tutkimusprosessista ja siinä käytetyistä menetelmistä sekä johdantoluvussa että Empiirinen tutkimus -osiossa. Lukijan pitäisi saada melko hyvä kuva siitä, kuinka tutkimus on käytännössä toteutettu ja millä tavoin aineisto on analysoitu. Tutkimuksen haastateltavien vastaukset ovat henkilökohtaisia mielipiteitä ja haastateltavilta kysyttiin samat kysymykset samassa järjestyksessä reliabiliteetin varmistamiseksi. Tutkimusaineiston analyysissa olen osoittanut luotettavuutta käyttämällä suoria lainauksia ja läpinäkyvyys aineistonkeruuvaiheeseen lisää liitteinä olevat haastattelurungot.

Tutkimuksen validius eli tutkimustulosten yleistettävyyys on yleensäkin ongelmallista laadullisen tutkimuksen kohdalla, koska tutkimuksen tapausmäärät ovat usein pieniä (Koskinen et al. 2005, 263 – 265). Koska tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkimuksen aihetta, liikearvon arvonalentumistestauksen tilintarkastusta, ei tilastollisia yleistyksiä tehdä. Tutkimustulosten analysoinnissa käsitellään tasapuolisesti kaikkia haastattelutapauksia ja poikkeavatkin tapaukset on pyritty tuomaan esille. Tällä pyritään nostattamaan tämän tutkimuksen sisäistä validiteettia.

4.3 Tulokset

Tutkimuksen haastattelurungon teemojen valinnan teki tutkija oman harkinnan ja aiempien tutkimusten ja teorian perusteella. Tilintarkastajien työuran pituuden ja liikearvon arvonalentumistestauksen parissa työskentely (kts. taulukko 3) käytiin läpi haastattelun alussa. Seuraavissa alaluvuissa käydään läpi haastatteluiden teemat, jotka käsittelevät liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueita ja niiden tilintarkastamista. Haastattelun lopuksi haastateltaville esitettiin vielä yhteenvetoja täydennyskysymyksiä, jotka tutkijan mukaan eivät löytäneet paikkaansa muiden teemojen alta.

4.3.1 Liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastusprosessi

Liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastusprosessin ja sen päävaiheiden käsittely käytiin läpi tutkimuksen ensimmäisenä varsinaisena teemana, jotta aluksi saataisiin kokonaisvaltainen kuva siitä, mitä liikearvon tarkastuksessa tapahtuu. Tarkastusprosessin kulku ja prosessin päävaiheiden seuraaminen vaihteli suuresti tilintarkastajien välillä.

”Liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastusprosessi vaihtelee riippuen asiakkaasta sekä siitä, kuinka formaali prosessi heillä itsellään on.” (Tilintarkastaja D)

Tilintarkastaja A ei liikearvon arvonalentumistestausta tarkastaessa noudata mitään varsinaista tarkastusprosessia. Tilintarkastaja B puolestaan seuraa tarkastusprosessia, mutta sen vaiheilla ei ole mitään erityistä järjestystä. Tärkeimmäksi seikaksi muodostui tilintarkastajien mukaan se, että liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastus ylipäätään tehdään.

”Se tulee yhtenä osana taseen omaisuuserien tarkastusta.” (Tilintarkastaja A)

Formaaleinta liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastusprosessia seuraa tilintarkastaja C, joka kertoi työn pohjautuvan sisäisiin tarkastuspapereihin tai työpaperipohjiin. Liikearvon arvonalentumistestaus käydään tilintarkastaja C:n mukaan läpi yksityiskohtaisella aineistotestauksella.

”Siinä on sellaisia check-listoja, joita käyttäen sitten tehdään se tarkastus. Tarkastusprosessin vaiheita ovat täsmätykset kirjanpitoon ja ennusteiden paikkansapitävyyden testaus ja muut tämän tyyppiset asiat.” (Tilintarkastaja C)

Tarkastusprosessin lisäksi tilintarkastajilta tiedusteltiin liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamisessa käyttämistään menetelmistä. Kaikki tilintarkastajat mainitsivat menetelmiksi analyttiset tarkastusmenetelmät, joilla varmistetaan laskelmien ja niiden taustalla olevien oletusten oikeellisuudesta.

Tilintarkastaja B:n mukaan myös vertailu mahdollisiin ulkopuolisten asiantuntijoiden antamiin arvonmäärityslausuntoihin kuuluu käytettäviin tarkastusmenetelmiin.

”Lähtökohtahan on se, että käydään läpi mihin se [liikearvon arvonalentumistestaus] perustuu. Eli onko se laskelma uskottava. Ja tietysti että se on yksinkertaisesti oikein laskettu ja että se on perusteltu.” (Tilintarkastaja A)

”Tarkastuksessa käydään läpi yhtiön tekemä arvonmääritys tai arvonalentumistestauksen tekninen oikeellisuus ja - - sitä niin kuin peilataan molempiin suuntiin [historiaan ja tulevaisuuteen].” (Tilintarkastaja B)

”Verrataan ulkopuoliseen dataan ja lukuja täsmäytetään johonkin aineistoon ja sitten verrataan oletuksia markkinatietoon. Ja sitten käydään läpi niitä edellisten vuosien testausta vs. se toteuma mitä on tapahtunut edellisvuosina. Käytetään myös meidän asiantuntijoita ja tehdään sellainen objektiivinen läpikäynti. Verrataan omenoita omenoihin ja päärynöitä päärynöihin.” (Tilintarkastaja C)

”On toki se ihan tekninen tarkastus, mikä on substanssitarjastusta. Sitten, jos on iso asiakas, niin käydään myös heidän omia prosesseja läpi. Miten he laativat ne ja minkälaisia kontrolleja heillä on.” (Tilintarkastaja D)

Tilintarkastaja B kuitenkin lisää, etteivät tarkastusmenetelmät ole kaikissa tilanteissa samat. Koska tilintarkastus perustuu riskiarvioihin, liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastus on sitä yksityiskohtaisempaa ja siihen käytetään sitä enemmän tarkastusmenetelmiä, mitä olennaisempi osa se on tasetta.

”- - painoarvo näillä liikearvon arvonalentumistestauksilla ja -laskelmilla riippuu yhtiöstä. Onko sillä yhtiöllä massiivinen määrä liikearvoa, joka on katsottu olennaiseksi vai onko se hyvin pieni.” (Tilintarkastaja B)

IAS 36 -standardi ei anna tarkkaa ohjeistusta yrityksille liikearvon arvonalentumistestauksen suorittamisesta, joten sen vuoksi haastateltavilta tiedusteltiin millaisia eroja yritysten liikearvon arvonalentumistestauksen suorittamisessa ja raportoinnissa he ovat huomanneet. Kaikkien tilintarkastajien mukaan testaukset ja niiden raportointi on joka yrityksessä erilaisia. Arvonalentumistestauksen suorittamisen huolellisuuden nähdään vaihtelevan sen mukaan, minkä kokoinen yritys on ja kuinka formaali yrityksen prosessi on.

”- - isommat yritykset tekevät sen ihan oikeaoppisen arvonalentumistestauksen kun niille vain muistuttaa sen tekemisestä. Mutta sitten on paljon tällaisia pk-yrityksiä, joilla on yhtiön toimintaan nähden merkittäviä liikearvoja, joiden kohdalla se tehdään vasta pyynnöstä.” (Tilintarkastaja A)

”Totta kai se eroaa, koska ei ole olemassa yhtä standardia miten niitä tehdään. Vaan se myös riippuu paljon henkilöistä ja siitä kuinka koetaan yhtiöissä se alue jatkuvasti tarkkailtavaksi alueeksi - - Yleensä pörssiyhtiöt suhtautuvat kuitenkin aika vakavasti siihen puoleen ja hoitaa sen. - - Kyllä niissä on vaihtelua. On olemassa vähän niin kuin karvalakkiversioita ja Mersuja.” (Tilintarkastaja B)

Liikearvon arvonalentumistestauksen toteuttamisen eroavaisuudet asiakasyritysten välillä nähdään vaikuttavan tilintarkastajien työhön aivan kuten mikä tahansa tarkastustyö. Luonnollisesti tilintarkastajien työmäärä ja tarkastuksen haasteet lisääntyvät kun yrityksen tilinpäätösraportointia ja dokumentointia ei ole tehty huolellisesti ja tarpeellisella laajuudella. Tilintarkastaja A kertoi liikearvon arvonalentumistestauksen suorittamisen ja raportoinnin pahimmillaan vaikuttavan tilintarkastajan työhön niin, että tilintarkastaja joutuu yrityksessä muistuttamaan arvonalentumistestauksen tekemisestä ja siitä, kuinka se tehdään huolellisesti.

”Tilintarkastajan tulee toimia samojen periaatteiden mukaisesti olipa yritys toteuttanut testaukset miten tahansa. Koskaan ei ole samoja asioita asiakkailta, että kyllä ne aina poikkeavat.” (Tilintarkastaja C)

”Mitä huonommin yhtiö dokumentoi, mitä vähemmän sillä on perusteluita ja mitä lähempänä riskirajaa arvonalennus on, sitä enemmän pitää meidän tilintarkastajien tehdä työtä”. (Tilintarkastaja B)

Tilintarkastaja D antoi esimerkin siitä, kuinka arvonalentumistestauksen ja sen raportoinnin eroavaisuudet vaikuttavat tilintarkastajan työhön:

”Jos on formaalit prosessit yrityksessä, niin sitten käydään heidän prosesseja ensiksi läpi, mutta sitten, jos asiakkaalla ei ole niin formaaleja niin se on sitten enemmän sitä laskelmien läpikäyntiä.”

4.3.2 Harkinnanvaraisuus liikearvon arvonalentumistestauksessa

Toisena teemana haastattelussa käsiteltiin liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvää harkinnanvaraisuutta (ts. arvionvaraisuus). Aiemman tutkimuksen mukaan arvionvaraisuus on yksi suurimmista tilintarkastuksen haasteista liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamisessa. Haastatteluissa pyrittiin selvittämään, kuinka tilintarkastajat kokevat liikearvon arvonalentumistestauksen sisältämän harkinnanvaraisuuden, miten he uskovat yritysten sitä soveltavan ja kuinka he näkevät harkinnan-/arvionvaraisuuden vaikuttavan tilintarkastukseen.

Aluksi tilintarkastajilta tiedusteltiin heidän mielipidettään siitä, että liikearvon arvonalentumistestaus on yritysjohdon arvion varainen erä. Jokainen tilintarkastaja kertoi ymmärtävänsä hyvin, ettei tulevaisuuteen pysty näkemään ja että arviot tulevaisuuden tapahtumista ovat yksi välttämätön osa liikearvon arvonalentumistestausta. Arvionvaraisuus siis tulee vain pakollisena pahana liikearvon arvonalentumistestauksen mukana. Tilintarkastaja C:n mukaan tilintarkastajan ja asiakkaan välille saattaa kuitenkin arvionvaraisuudesta johtuen muodostua vaikeitakin keskusteluja, jos tilintarkastaja joutuu pyytämään testauksen laskelmien uusimista.

”Sehän riippuu siitä kristallipallosta, joka on jonkun pöydällä. Eli sehän [arvonalentumistestaus] täytyy olla perusteltu. Sehän ei voi olla niin, että joku ravistaa vain hihasta jonkun luvun, että ’tämä tuottaa tämän verran’. Vaan se pitää osoittaa.” (Tilintarkastaja A)

”Esimerkiksi, jos puhutaan tällaisesta kuin tulevaisuuden liiketoiminnan Enterprise value -laskelmista, niin harvoin sitä pienessä pörssiyhtiössä ainakaan analyytikoiden ja markkina-arvojen kautta saadaan, joten se on pakko olla. Tilinpäätös on muutenkin täynnä arvionvaraisia eriä - - joten en näe liikearvon tuovan sitä ongelmaksi.” (Tilintarkastaja B)

”No nehän on kokonaan arvioita. Ja se, että joudutaan tarkastamaan sitä, tarkoittaa että se lisää tarkastusriskiä, eteenkin, jos yritysjohdolla on jotain omaa agenda.” (Tilintarkastaja C)

”Mun tuntuma on se, että kenelläkään yrityksistä ei ole sitä kristallipalloa. Suurimmassa osassa varmasti parhaan kykynsä mukaan pyritään niitä ennusteita tekemään.” (Tilintarkastaja D)

Arvionvaraisuus tulee nimenomaan epävarman ja jatkuvassa kehityksessä olevan tulevaisuuden ennustamisen vaikeuden kautta. Tilintarkastaja A antoi hyvän esimerkin tulevaisuuden liiketoiminnan ennustamisesta ja siitä kuinka kristallipallolle voisi joissain tilanteissa olla yrityksille hyötyä.

”Esimerkiksi kodinkonekauppa on äärettömän hyvä esimerkki. Jos mennään 20 vuotta sitten, eihän kukaan kuvitellut sellaista, että televisio tulee postissa kotiin kuljetettuna. Käyt netissä katsomassa kuvan ja ominaisuudet ja tilaat. Sehän on äärettömässä murroksessa. Niin hyvin äkkiä näkee miten eri toimialoilla tapahtuu tällaisia muutoksia. Että kuka osaa katsoa sen oikein?” (Tilintarkastaja A)

Tilintarkastajien mielipiteiden lisäksi myös IFRS-asiantuntijoilta kysyttiin mielipidettä siitä, että johdon arviot ovat osa liikearvon arvonalentumistestausta. Kuten tilintarkastajat, IFRS-asiantuntijatkin näkivät arvionvaraisuuden olevan ominaisuus

liikearvon arvonalentumistestauksessa, jolle ei voida mitään. IFRS-asiantuntijat kertoivat arvonalentumistestaukseen liittyvien tulevaisuuden ennusteiden johtavan siihen, että liikearvo on arvionvarainen erä.

”Voihan se [arvionvaraisuus] olla ongelma - - ja sen kanssa me eletään.” (IFRS-asiantuntija Y)

”Siellä on se ulkoisen evidenssin vaatimus, että sille pitäisi aina antaa enemmän painoarvoa. Mutta kun eivät ne asiat ole niin yksniittisiä, mistä sitä ulkoista evidenssiä välttämättä juuri siihen johonkin kyseen omaiseen yhtiön johonkin tiettyyn liiketoimintaan saa. Ja sitten kumminkin lähdetään liikkeelle, että se johto oman liiketoimintansa tuntee parhaiten.” (IFRS-asiantuntija X)

Harkinnan- ja arvionvaraisuus liikearvon arvonalentumistestauksessa mahdollistaa myös yritysjohton opportunistisen eli omaa etua tavoittelevan käyttäytymisen. Aiempien tutkimusten nähtiin listaavan useamman syyn opportunismiin ja tämän vuoksi myös tilintarkastajilta tiedusteltiin uskovatko he siihen, että yritysjohto toimii opportunistisesti ja miksi näin tapahtuu.

Tilintarkastajista yksikään ei kieltänyt sen mahdollisuuden olemassa oloa, että yritysjohto käyttäytyisi opportunistisesti testauksen manipulaation avulla. Yritysten koetaan kirjaavan liikearvoja alas silloin kun liiketoiminnalla menee hyvin, vaikka alaskirjausten tulisi esiintyä liiketoiminnan heikentymisen yhteydessä, jonka kautta yritykset ovat epärehellisiä taloudellisesta tilanteestaan jopa itselleen. Opportunistisen käyttäytymisen ja optimistisen tulevaisuuden ennustamisen rajan nähtiin kuitenkin olevan häilyvä, eivätkä tilintarkastajat pysty suoraan sanomaan jotain tiettyä laskelmaa opportunistisesti toteutetuksi. Tilintarkastaja B kertoo johdon toiminnan tarkastamisen olevan osa tilinpäätöksen analyysia, jonka kautta varmistutaan siitä, että arvonalentumistestaukset tehdään yritysjohdossa tarpeeksi vakavasti ja objektiivisesti.

”Totta kai silloin, jos liikearvon alaskirjaukseen tulee paineita jotka johtaa esimerkiksi siihen, että yhtiön oma pääoma, bonukset tai joku muu on uhattuna. - - Kun arvonalentumisen jälkeen tulos huononee, oma pääoma menee pakkaselle tai johdon bonukset menee. Oma kokemus on yrityksistä, jotka suojelevat omia bonuksiaan tekemällä opportunistisia päätöksiä ja tekoja yrityksen tuloksen manipulaatiolla.”
(Tilintarkastaja A)

”Yritysjohdolla on monenlaisia ja osa varmasti käyttäytyy [opportunistisesti] ja osa ei. - - Täytyy myöskin muistaa, että johdolla on kuitenkin omat vastuunsa ja jos ne selkeästi ikään kuin menevät heikoille jälle niin yleensä sitten seuraavina vuosina niistä kiinni jää.”
(Tilintarkastaja B)

”Joo kyllä, ihan varmasti käyttäytyy. Mutta toisaalta sitten taas tämäkin ajatus, että millainen yrityksen johto voi toimia, jos he uskovat tappiollisen kehityksen jatkoon. Silloinhan se on entinen johto.”
(Tilintarkastaja C)

Arvionvaraisuuden nähdään nostattavan ongelmia lähinnä silloin, kun yritysjohdolla ei ole perustellut laskelmiaan tai tehnyt niitä huolellisesti. Tilintarkastaja B uskoo liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvän harkinnanvaraisuuden johtavan jopa osittain harkinnanvaraisiin tilintarkastuksen johtopäätöksiin. Tilintarkastusriski kasvaa, mutta tilintarkastaja voi suuremmilta ongelmilta välttyä työskentelemällä itse huolellisesti läpi koko tarkastusprosessin ja muistamalla dokumentoida tarkastus kunnolla. Tilintarkastaja A:n mukaan tilintarkastaja voi antaa tarvittaessa sellaisen lausunnon tilinpäätöksestä, jossa kerrotaan liikearvoon liittyvän riskin ja arvionvaraisuuden olemassa olosta.

”Tietysti ongelmahan on silloin jos ollaan eri mieltä [tilintarkastaja ja yritysjohdolla]. Ongelmia tulee myös siinä vaiheessa, kun yritysjohdolla ei pysty perustelemaan laskelmiaan.” (Tilintarkastaja A)

”Minun mielestäni se on eräällä tavalla kiinteä osa tilintarkastusta muutenkin. Normaalisinkin tilintarkastuksessa, olipa se sitten pienempi kotimainen konepaja tai suurempi pörssiyritys, joudutaan aina tekemään arvioita tulevaisuudesta ja joudutaan ennustamaan koko ajan esimerkiksi sitä, pysyykö yhtiö pystyssä.” (Tilintarkastaja B)

”- - minun mielestäni siinä ei ole kuitenkaan hirveää riskiä tilintarkastuksen kannalta. Enkä usko, että tällaista riskiä on realisoitunutkaan oikeastaan. Niin kauan, kun ne dokumentit ovat vedenpitäviä, niin se pitäisi riittää.” (Tilintarkastaja C)

”Jälkikäteen on aina helppo todeta, että ne ennusteet eivät ollutkaan paikkansapitäviä tai asianmukaisia. - - Vaikea joskus tietääkään, että mistä se on johtunut se poikkeama: Onko se ollut tietoista vai ei.” (Tilintarkastaja D)

Tilintarkastajien tavoin myös IFRS-asiantuntijat uskoivat että yritysjohdon opportunistinen käyttäytyminen arvonalentumistestauksia suorittaessa on mahdollista. Kuitenkaan sen osoittaminen onko johdon optimistinen ajatusmaailma liiketoiminnan kehittymisen suhteen opportunistia, on IFRS-asiantuntija Y:n mukaan hankalaa.

4.3.3 Liikearvon arvonalentumistestauksen osatekijöiden tilintarkastus

Seuraavat kolme haastattelurungon teemaa koskivat IAS 36 -standardin mukaisen arvonalentumistestauksen osa-alueita. Osa-alueet ovat rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittely, liikearvon kohdistaminen rahavirtaa tuottaville yksiköille tai niiden ryhmille sekä rahavirtaa tuottavan yksikön kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittely (kts. luku 2.3 sekä LIITE 1 ja LIITE 2). Koska yritysten liikearvon testaus etenee näiden vaiheiden kautta, käytiin haastatteluissa läpi sitä kuinka tilintarkastajat keskittyvät tarkastuksessa näihin osa-alueisiin ja millaisia haasteita

heillä niiden tarkastukseen liittyy. Kysymykset menivät jokaisen osa-alueen kohdalla saman kaavan mukaisesti.

Tilintarkastajien lisäksi myös IFRS-asiantuntijoilta tiedusteltiin, kuinka he ovat nähneet yritysten suoriutuvan liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueiden soveltamisesta ja mitä huomautettavaa heillä on ollut niitä koskien. Koska IFRS-asiantuntijat ovat seuranneet jo useamman vuoden ajan yritysten IAS 36 -standardin käyttöönottoa yrityksissä, tutkija uskoo heidän näkemyksensä tuovan lisäarvoa tilintarkastajien haastatteluiden rinnalle.

Rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittely

Ensimmäisenä haastateltavien kanssa käsiteltiin liikearvon arvonalentumistestauksen ensimmäinen osa-alue, rahavirtaa tuottavat yksiköt eli CGU:t. Tilintarkastajilta tiedusteltiin mitä mieltä he ovat olleet tavoista, joilla CGU:t ovat yrityksissä määritelty ja millaisia ongelmia tilintarkastajat ovat nähneet yrityksillä olevan niiden määrittelyssä. Tilintarkastajien eroavat näkökulmat yhtiöiden CGU:iden määrittelyyn voi nähdä kuviosta 8.

Tilintarkastaja B:n mukaan CGU:iden määrittely ei vielä ole tarpeeksi selkeää ja huolellisesti toteutettua yhtiöissä, kun taas tilintarkastaja C puolestaan näkee yritysten suoriutuvan tehtävästä nykypäivänä hyvin. Tilintarkastaja C:n mukaan yhtiöt eivät IFRS-tilinpäätösstandardien käyttöönoton alkuvuosina halunneet paljastaa liian yksityiskohtaista ja herkkäluontoista informaatiota liiketoiminnastaan, jonka vuoksi CGU:iden ja segmenttien määrittelyssä saattoi olla silloin ongelmia. Hän kuitenkin kokee, että näistä haasteista on kuitenkin jo päästy yli. Tilintarkastajat A ja D ovat huomanneet määrittelyn vaihtelevan yritysakohtaisesti. Toiset yhtiöt suoriutuvat tehtävästä paremmin ja toiset hiukan heikommin. Kaikki tilintarkastajat olivat kuitenkin samaa mieltä siitä, että CGU:t ovat hyvin tärkeä osa-alue liikearvon arvonalentumistestausta.

Ei ongelmia määrittelyssä	Vaihtelee yrityskohtaisesti	Ongelmia määrittelyssä
<ul style="list-style-type: none"> • Tilintarkastaja C • Alussa CGU:iden ja segmenttien määrittely oli yhtiöille hankalaa. • Yritykset ovat kuitenkin jo tottuneet raportoinnin läpinäkyvyyteen ja liitetietojen antamiseen 	<ul style="list-style-type: none"> • Tilintarkastaja D • CGU:iden määrittelyä pyritään yhtiöissä hakemaan aidosti yhtiön rakenteista ja siitä, miten toimintaa seurataan ja ohjataan • Tilintarkastaja A • CGU:iden määrittelyn tulisi tapahtua jo yrityskaupan yhteydessä 	<ul style="list-style-type: none"> • Tilintarkastaja B • CGU:iden määrittäminen ei ole selkeää yhtiöissä • Säännöspohja on epäselvä tai ei mielletä selkeäksi yhtiöissä • Yhtiöissä ei käytetä aikaa ja harkintaa CGU:iden määrittelyyn

Kuvio 8. Yhtiöiden CGU:iden määrittely tilintarkastajien näkökulmasta

Tilintarkastaja A on kohdannut työssään yrityksiä, joilla CGU:iden määrittely on jopa jätetty kokonaan tekemättä yrityskaupan yhteydessä ja liikearvo on merkitty kokonaan kohdistamatta suoraan omaksi tase-eräkseen. Tilintarkastaja B:n mukaan tämä voi johtua siitä syystä, ettei liikearvon käsittelylle ja arvonalentumistestauksen tekemiselle ole IFRS-tilinpäätösstandardeissa annettu kunnollista ohjeistusta. Hän ei myöskään näe yritysten panostavan tarpeeksi CGU:iden määrittelyyn.

”Nämähän pitäisi miettiä siinä vaiheessa jo kun se liikearvo on syntyvässä eikä sitten kun se on jo syntynyt. Tai viimeistään kun tehdään ensimmäistä tilinpäätöstä yrityskaupan jälkeen. Valitettavasti se menee se marssijärjestys niin päin, että se tulee sieltä vasta sitten kun joku tulee ja kysyy mikäs tämä on. Ja se kysyjä on aina se tilintarkastaja.” (Tilintarkastaja A)

”Kun puhutaan onko CGU:t riippumattomia toisistaan - - jollakin tavalla kaikki yksiköt ovat toisistaan riippuvaisia ja jokainen yksikkö hyödyntää omia vahvuuksiaan ja tuotantoaan - - niin kyllähän siinä joutuu harkitsemaan, että missä vaiheessa jokin yksikkö on täysin itsenäinen ja muodostaa rahavirtaa tuottavan yksikön. Ja siihen analyysiin yhtiön sisällä minun mielestäni pitäisi aina enemmän panostaa verrattuna tämän hetkiseen panostamiseen.” (Tilintarkastaja B)

IFRS-asiantuntijat ovat tehneet teematarkastuksia suomalaisille pörssiyhtiöille, saadakseen kuvan siitä, kuinka IAS 36 -standardi on otettu käyttöön. Teematarkastuksissa he ovat käyneet läpi yhtiöiden konkreettiset testit sekä kuvaukset niiden prosesseista ja johdon raportoinnista. Heidän mukaansa CGU:iden määrittely riippuu paljon yrityksestä ja eteenkin yrityksen koosta. Ongelmalliseksi CGU:iden määrittelyssä IFRS-asiantuntijat kokevat oikean tason löytämisen. IFRS-asiantuntija X kertoo yrityksillä olevan erilaisia yritysjohton harkintaa vaativia käytänteitä CGU:iden määrittelytavoissa.

”Se riippuu niin paljon yrityksestä. Eli on joitain pienempiä yrityksiä, joilla se koko yritys on se [CGU]. Siellä on se yksi segmentti ja se on samalla myös sitten se rahavirtaa tuottava yksikkö. Mutta sitten on tietysti niitä yhtiöitä paljon, joilla se saattaa olla sama kuin segmentti, mutta sitten myös niitä joilla on segmenttien alla, että se hajautuu sieltä vielä moneen osaan.” (IFRS-asiantuntija X)

”Sehän on se ongelma, että jos se CGU on liian ylätasolla, että on kaksi rahavirtaa tuottavaa yksikköä, joista toinen on kannattava ja toinen ei. Ja sitten kun yhtiö yhdistää nämä yhdeksi - - ja sitten tekee sen testauksen ylätasolla niin silloinhan jää sen alemman tason tappiollisuus tavallaan niin kuin huomaamatta. Silloin olisi se arvonlennustestauksen tarve, mutta sitä ei tapahdu kun toinen kompensoi toista. Tämä on kieltämättä ongelmallinen, mutta hirveän tärkeä asia. Sillä voi olla hyvinkin paljon vaikutusta siihen testauksen lopputulokseen.” (IFRS-asiantuntija Y)

Tilintarkastajilta kysyttiin myös sitä, millaisia haasteita yritysten CGU:iden määrittelyssä kohtaavat ongelmat tuovat tilintarkastukselle. Tilintarkastajat eivät eritelleet mitään yksittäisiä ongelmia vaan he kertoivat CGU:iden määrittelemisen ja niiden tarkastuksen olevan yksi vaikeimpia asioita liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamisessa. Jos yrityksillä on vaikeuksia CGU:iden määrittelyssä, tulee siitä haasteita myös tilintarkastukselle.

”- - ihan realistisesti pitää sit vain muodostaa se oma käsitys siitä yrityksen toiminnasta ja heijastuuko se sitten oikein niihin CGU:ihin.”
(Tilintarkastaja C)

Haastattelussa pyrittiin myös saamaan käytännönläheinen katsaus arvonalentumistestauksen tarkastamiseen. Tätä tavoiteltiin kysymällä, kuinka tilintarkastajat varmistuvat siitä että yritykset ovat määritelleen CGU:t asianmukaisesti. Tilintarkastajien mukaan asianmukaisuudesta varmistuminen tulee ulkopuolisten asiantuntijalausuntojen tarkastamisen (tilintarkastaja A) sekä liiketoiminnan ymmärtämisen kautta käyttämällä analyyseja, check-listoja sekä yritysjohdon kanssa käymiä keskusteluja ja haastatteluita (tilintarkastaja B). Tilintarkastajan tulee siis ymmärtää yrityksen liiketoimintaa ja toimialaa ja sen pohjalta lähteä tutkimaan CGU:iden määrittelyn järkevyyttä.

”Tilintarkastuksessa pitäisi tarkastella melko objektiivisesti sitä yrityksen toimintaa ja oikeasti miettiä niitä toimintamalleja ja johtamismalleja.” (Tilintarkastaja C)

”Se on juuri sitä, että peilataan siihen miten yhtiö ohjaa ja seuraa sitä toimintaa. Käydään johdon raportteja läpi ja peilataan millä tasoilla sitä informaatiota siellä ylimmän johdon tasolla katsotaan. Ja sillä tavalla verrataan siihen CGU:iden määrittelyyn.” (Tilintarkastaja D)

Liikearvon kohdistaminen rahavirtaa tuottaville yksiköille

Seuraavat haastattelukysymykset koskivat liikearvon kohdistamista CGU:ille tai niiden ryhmille ja asian tarkastelu aloitettiin taas tiedustelemalla tilintarkastajien ja IFRS-asiantuntijoiden mielipidettä tavoista, joilla yritykset ovat kohdistaneet liikearvon CGU:ille. Suurimmaksi osaksi tilintarkastajat näkivät liikearvon kohdistuksen onnistuneet suhteellisen hyvin yrityksillä eikä suurempia ongelmia ole huomattu. Tätä samaa mieltä olivat myös IFRS-asiantuntijat, jotka eivät olleet törmänneet moniin tilanteisiin, joissa he olisivat joutuneet yrityksille mainitsemaan ongelmasta tai pyytämään selitystä allokoinnille.

”Koska yleensä kun hankitaan joku uusi yhtiö, niin se on aika selkeää mikä se bisnes on ja mihin se kuuluu. Ne ovat yleensä melko selkeitä tapauksia.” (Tilintarkastaja D)

”Se mikä on tullut vastaan, niin ne ovat kohdistaneet sen aika hyvin. On selkeää kun ne ovat miettineet sen kohdistamisen ja se on perusteltu. Ja se mitä ei voi perustella jätetään sitten siihen pehmeäksi tase-eräkseen omalle rivilleen.” (Tilintarkastaja A)

Tilintarkastaja B ainoana haastateltavana mainitsi, että yrityksillä saattaa olla ongelmia segmentin ja CGU:n eron määrittämisessä, jonka vuoksi liikearvo saatetaan kohdistaa liian isolle yksikölle. Muiden kommenttien mukaan ongelmia liikearvon kohdistuksessa saattaa kohdata lähinnä tilanteissa, joissa CGU:t olivat alun perin määritetty liian korkeiksi tai liiketoiminnan uudelleenjärjestelyiden yhteydessä.

” - - Se mihin ehkä eniten puututaan, ovat nämä uudelleenjärjestelyt yrityksissä”. (IFRS-asiantuntija X)

”Minä en tässä näe mitään isompaa ongelmaa. - - Mutta toki, jos sitten segmenteissä ja niiden määrittelyissä tapahtuu muutoksia, niin sitten pitää aina katsoa, että liikearvo jakautuu oikein.” (Tilintarkastaja C)

”Ne [ongelmat] tulee ehkä sitten jos bisnes muuttuu ja siirretään bisnestä vaikka maasta A maahan B. Ja lähtökohtaisesti myös sen kohdistamistahan voi silloin allokoida uudestaan. Nämä on haasteita kun niitä vaikutuksia ja vaihtoehtoja ei välttämättä aina ole ajateltu loppuun saakka.” (Tilintarkastaja B)

Tilintarkastajilta tiedusteltiin mitä haasteita liikearvon kohdistaminen tuo tilintarkastukselle, mutta koska liikearvon allokoinninkaan ei nähty olevan ongelmallista yrityksille, eivät tilintarkastajat C ja D koe tilintarkastuksellekaan koituvan siitä haasteita. Tilintarkastaja B mainitsee usein haasteiden olevan enemmänkin yrityksen kuin tilintarkastajan puolella. Hän selittää tätä sillä, että yritykset tekevät arvonalentumistestauksen yleisimmin vain kerran vuodessa kun taas tilintarkastaja tarkastaa ja on mukana useammassa liikearvojen arvonalentumistestauksissa konsultoimassa eri toimintaympäristöissä ja olosuhteissa. Tällöin tilintarkastajalta löytyy enemmän tietotaitoa liikearvon allokoinnin suhteen. Samoilla linjoilla on myös tilintarkastaja A.

”Melkein sanoisin näin, että monta kertaa se on toisin päin. Eli tilintarkastaja kun se on tehnyt näitä tarkastuksia, niin se on jo paremmin siellä sisällä kuin yritysjohto. Se on pureksinut niitä asioita paljon paremmin ja ymmärtää sen paremmin.” (Tilintarkastaja A)

Liikearvon allokoinnin oikeellisuudesta varmistuminen tapahtuu tilintarkastajien mukaan CGU:ihin liittyvien lausuntojen ja perusteluiden analysoinnin kautta. Tilintarkastaja A luottaa pitkälti ulkopuolisen asiantuntijan arvioon ja lausuntoon, jos yritys vain on sellaisen hankkinut yrityskaupan yhteydessä. Jos asiantuntijoita ei ole liikearvon allokoinnissa käytetty hyväksi, on tilintarkastajien mukaan yrityksen liiketoiminnan ymmärtäminen apuna allokoinnin oikeellisuuden ja järkevyyden tarkastamisessa. Tilintarkastaja C näkee liikearvon oikeellisuudesta tarkastamisen tapahtuvan lähinnä vain yritysten liiketoiminnan uudelleenjärjestelyiden yhteydessä. Vaikka liikearvon allokointi pitäisi tarkastaa CGU:iden määrittelyn kautta, ei sitä hänen mukaansa useinkaan tehdä.

”Ei se ole virhe, jos joku tekee väärin, jos se perustuu johonkin ja se on huolellisesti tehty. Mutta jos se jätetään kokonaan tekemättä ja heitetään tuonne vain joku luku, niin se on huolimattomuutta ja se on aina riski.” (Tilintarkastaja A)

”Kyllä se on lähtökohtaisesti vain analysointia. Ja hyödynnetään sitä liiketoiminnan ymmärtämistä mikä on tullut muutenkin nimenomaan konsernin näkökulmasta. Ei siinä oikein muuta vaihtoehtoa ole kuin tällainen ajatustyö ja pohdinta.” (Tilintarkastaja B)

”- -. Useimmiten käydään vain ne muutokset niissä allokointiperusteissa läpi verraten edellisvuoteen. Tai oikeastaan niin päin, että jos segmentit ovat muuttuneet niin olisiko pitänyt muuttua se liikearvon allokointi.” (Tilintarkastaja C)

Rahavirtaa tuottavien yksiköiden kerrytettävissä olevan rahavirran määrittely

Kolmantena liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueena on CGU:iden kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittely. Tähän osioon liittyy huomattava määrä yritysjohdon arvion varaisia elementtejä sekä tulevaisuuden ennusteita. Alueen tarkastelu aloitettiin tiedustelemalla haastateltavilta, mitä mieltä he ovat tavoista, joilla yrityksissä nämä kerrytettävissä olevat rahavirrat ovat määriteltä ja ovatko he huomanneet yrityksillä ongelmia niiden määrittelyissä. IFRS-asiantuntijat mainitsivat teoria-osiossakin esiteltyt kaksi tapaa, joilla yritykset CGU:iden rahavirtoja laskevat, mutta eivät muuten ottaneet kantaa niiden soveltamisesta käytännössä.

”Eli niitähän on kaksi. On tämä käyttöarvo ja sitten tämä käypä arvo miinus myynnistä aiheutuvat menot. Suomessahan se käyttöarvo on se, millä nyt pääsääntöisesti tehdään ja mihin mekin törmätään.” (IFRS-asiantuntija X)

”Molemmissa varmaan, sekä käyttöarvossa että käyvässä arvossa, käytetään tätä nykyarvomenetelmää. Toki siellä käyvässä arvossa on sitten usein näitä vertailukelpoisia kauppoja tai muita joita siellä myöskin käytetään. Silloin kun käytössä on käyttöarvo, niin sehän on nimenomaan se johdon arvioimat rahavirrat, jotka siellä ratkaisee.”
(IFRS-asiantuntija Y)

Tilintarkastaja A:n mukaan kun rahavirrat on laskettu ja määritelty huolellisesti niin ne on yleensä tehty yrityksissä hyvin. Ainoastaan laskennallisen verovelan huomioon ottaminen on hänen mielestään usein unohdettu rahavirtojen määrittelyssä. Tilintarkastaja B ei myöskään nähnyt mitään erityistä mainittavaa tavoista, joilla rahavirtoja määritellään yrityksissä. Hänen mielestään ylipäättään liikearvon arvonalentumistestauksen prosessi, johon rahavirtojen määrittelykin kuuluu, on kuitenkin melko raskas tapa hoitaa liikearvon käsittelyä.

”Yritysten rahavirtojen määrittäminen tapahtuu käytännössä tuottoarvomenetelmien avulla kassavirtojen pohjalta.” (Tilintarkastaja D)

”Yleensä siinä käytetään budjettilukuja. Vaikka IFRS ei niiden käyttöä tarkoitaakaan. Se on kuitenkin se yleisin malli miten ne rahavirrat määritellään. Budjetti on kuitenkin suoriteperusteinen, niin siinä pitäisi vähän miettiä miten sitä oikaistaan niin että se vastaa sitä todennäköistä tulemaa. Se optimistisuus pitäisi putsata pois.”
(Tilintarkastaja C)

Tilintarkastaja D:n mukaan rahavirtojen määrittelystä muodostuu olennainen osa liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastusta. Taulukkoon 4 on listattu ongelmia, joita tilintarkastajat kokevat yrityksillä olevan CGU:iden rahavirtojen määrittämisessä.

Taulukko 4. Yhtiöiden rahavirtojen määrittelyn ongelmat tilintarkastajien näkökulmasta

	Yhtiöiden ongelmat CGU:iden rahavirtojen määrittelyssä
Tilintarkastaja A	<ul style="list-style-type: none"> • Laskennallisen verovelan huomioon ottaminen • Ei käytetä tarpeeksi aikaa ja vaivaa, eikä mietitä tarpeeksi etukäteen yrityskaupan yhteydessä
Tilintarkastaja B	<ul style="list-style-type: none"> • Raskas menetelmä • Vaikeaa talouden suhdannevaihteluiden vuoksi
Tilintarkastaja C	<ul style="list-style-type: none"> • Optimistisuuden putsaaminen pois budjettiluvuista
Tilintarkastaja D	<ul style="list-style-type: none"> • Teknisiä virheitä pienemmillä yhtiöillä

Kaiken kaikkiaan tilintarkastajat näkevät rahavirtojen määrittelyn teknisen toteuttamisen onnistuvan hyvin vaikka ennusteiden laatiminen niin, että niiden voidaan nähdä pitävän paikkaansa myös jälkikäteen, on todella hankalaa. Eli teknisesti laskelmat voivat olla hyvin toteutettuja, mutta niiden onnistumisesta ei voida olla varmoja vasta kuin tulevien tilikausien myötä.

”Kun on ollut mukana yritysjärjestelyissä, niin näkee hyvin sen. Esimerkiksi sukupolvenvaihdoksissa tai vastaavassa lehteen kirjoitetaan että on tehty onnistunut sukupolvenvaihdos. Eihän sitä tiedetä vasta kuin 5–6 vuoden kuluttua sen toteuttamisesta onnistuiko se vai ei. Sama asia on yrityskaupoissa.” (Tilintarkastaja A)

”Totta kai on ongelmia välillä. Varsinkin, jos on tullut vaikeita vuosia eikä ole stabiili bisnes, niin missä vaiheessa se halutaan nähdä, että se kääntyy ylöspäin. Yleensä se nähdään mahdollisimman nopeasti kuin hitaasti pitkällä tulevaisuudessa, jonka myötä nähtäisiin [rahavirtaennusteiden] käyrän olevan aina ylöspäin.” (Tilintarkastaja B)

Kun IFRS-asiantuntijoilta kysyttiin yritysten kohtaamista ongelmista rahavirtoja määrittäessä, IFRS-asiantuntija X kertoo tulevaisuuden ennustamisen olevan vaikeaa, jonka vuoksi rahavirtaennusteiden laatiminen on haasteellista yrityksille. Hän on myös huomannut haasteiden olevan yrityskohtaisia.

”Joillakin on todella sykliset toimialat, esimerkiksi jotain toimialamuutoksia, kun taas toisilla on tosi vakaata ja tasapainoista, niin he pystyvät helposti esimerkiksi katsomaan mikä on menneisyys ja pystyvät sieltä johtamaan sen miten jatkokin tulee menemään.” (IFRS-asiantuntija X)

”- - nimenomaan tällaiset yhtiöt, jotka ovat olleet tappiollisia tähän mennessä, tahtovat myös tietysti ennustaa positiivista tulevaisuutta. Nämä tilanteet ovat vaikeita sekä meille että varmasti yhtiöillekin. Silloin niiden perusteiden löytäminen on tärkeää. Kyllä yhtiöllä, jolla on tappiolla menneisyys, on vaikeuksia saada niitä sellaisia ennusteista, joihin he uskovat ja johon sijoittajat myöskin uskovat.” (IFRS-asiantuntija Y)

Tilintarkastajilta tiedusteltiin sitä, tuoko CGU:iden rahavirtojen määrittelyn tarkastaminen ongelmia tai haasteita tilintarkastukselle. Tilintarkastajat kokevat tarkastustyöllensä muodostuvan haasteita silloin, kun yritykset eivät ole toteuttaneet ja dokumentoineet rahavirtalaskelmia tarpeeksi huolelliseksi. Tällöin rahavirtojen määrittelyn oikeellisuuden ja järkevyyden varmistaminen muuttuu ongelmalliseksi. Tilintarkastajan tulee myös tuntea yritys ja toimiala niin, että hänellä on riittävä osaaminen arvonalentumistestauksen tarkastamiseksi sekä jotta hän pystyisi haastamaan ja tutkimaan rahavirtalaskelmien oikeellisuutta.

”Haasteena on riski, joka muodostuu kun rahavirtalaskelmia ruetaan tekemään vasta tilintarkastajan pyynnöstä kiireisellä aikataululla viime hetkellä. Tällöin niihin ei ole käytetty aikaa eikä niitä ole huolellisesti mietitty. Tällöin tilintarkastaja joutuu puuttumaan yrityksen arvonalentumistestaukseen normaalia enemmän.” (Tilintarkastaja A)

”Haasteena on liiketoiminnan ymmärtäminen niin hyvin, että tilintarkastaja pystyisi näkemään ne virheriskit, mitä niissä johdon laatimissa kassavirtaennusteissa on.” (Tilintarkastaja B)

”Siinä on haastetta, mutta useinhan tarkastuksessa pitäisi katsoa niitä edellisten vuosien budjetointitarkkuutta tai sitä ennustetarkkuutta. Että onko pystytty silloinkaan ennustamaan oikein. Jos yrityksellä on aina ollut liian optimistiset ennusteet, niin sitten täytyy keskustella sen johdon kanssa siitä, jos laadittaisiin vaikka vaihtoehtoinen skenaario ja katsottaisiin mitä sitten sitten tulee.” (Tilintarkastaja C)

Kun tilintarkastajat nimesivät rahavirtalaskelmien oikeellisuuden ja järkevyyden varmistamisen haasteelliseksi tarkastaa, tilintarkastajilta kysyttiin, kuinka he sitten arvioivat kyseisten laskelmien asianmukaisuutta. Tilintarkastajat kertoivat tekevänsä vertailevia laskelmia, yrityksen muodostamien estimaattien vertailua markkinakasvuun ja toimialatietoon sekä heijastelemalla niitä yrityksen tekemiä rahavirtalaskelmia sekä tulevaisuuden ennusteisiin että historiallisten ennusteiden toteutumiseen. Tämän arvonalentumistestauksen osa-alueen tarkastaminen on tuonut tilintarkastajille eniten työtä FAS:n mukaisiin liikearvopoistoihin verraten, koska tilintarkastajat joutuvat tekemään itsenäisesti vertailevia laskuja.

”Suosittelen aina kaikkia laskemaan se sama toisella tavalla. Jos päädytään samaan lopputulokseen, niin kaikki on kunnossa. - - Jos tilintarkastaja vain katsoo laskelmat läpi ja toteaa että ’näin tämä menee ja on hyvä’, niin sitä mahdollista virhettä ei välttämättä huomaa.” (Tilintarkastaja A)

”- - Jos me huomataan, että se yrityksen oma ennuste olisi huomattavan paljon korkeampi kuin markkinoilla keskimäärin, niin sitten me keskustellaan yritysjohtajan kanssa ja kyllä niitä laskelmia joskus muutetaan sen pohjalta. Ehdotonta totuuttahan kukaan ei pysty näissä sanomaan ennen kuin sitten jälkikäteen. Mutta kunhan ne on järkeviä ja perusteltuja.” (Tilintarkastaja D)

”Jos yritys ennustaa viittä prosenttia ja markkinat kasvaa kaksi, niin sitten voidaan kyseenalaistaa, miten yritys meinaa tavoitteen saavuttaa. Mihin se perustuu ja onko jotain poikkeuksellista tulossa.”
(Tilintarkastaja C)

”- - lähtökohtaisesti ajatellaan kuitenkin niin, että yrityksen johdon tehtävä on ymmärtää tulevaisuutta parhaiten. Että ei niitä automaattisesti tyrmätä jos ei ole näyttöä historiassa siitä, että ne ennusteet ovat aina optimistisia.” (Tilintarkastaja B)

Rahavirtalaskelmiin liittyy useita eri komponentteja, kuten diskonttaus korko ja terminaaliarvo, jotka vaikuttavat laskelmien lopputulokseen suuresti. Jotta rahavirtalaskelmien tarkastuksesta saataisiin kattava kuva, kysyttiin haastateltavilta vielä siitä, kuinka diskonttauskoron ja terminaaliarvon järkevyyden tarkastuksessa määritetty. Tilanne jossa IFRS-asiantuntija X:n mukaan he ovat joutuneet puuttumaan ja huomauttamaan yrityksiä rahavirtalaskelmien tekemisestä on niin sanottu hockey stick -efekti, joka liittyy juurikin näihin rahavirtalaskelmien komponentteihin.

”Rahavirtalaskelmissa saa maksimissaan olla viiden vuoden ennustekausi ja sen jälkeen tulee tämä terminaaliarvo. Rahavirtalaskelmien tarkastelussa olemme huomanneet, että yritykset saattavat nostaa viiden vuoden ennusteet pikkuhiljaa paraneviksi, jolloin terminaaliarvo voi perustua sellaiselle kannattavuudelle, mitä yhtiö ei välttämättä koskaan menneisyydessä ole tavoittanut, koska se terminaaliarvo perustuu aina tavallaan niihin viimeisimpiin ennusteisiin. Tällöin yritykset ennustavat, että 'tämän [terminaalikasvun] me tulemme saavuttamaan tulevaisuudessa', mutta sekin on jo sen viiden vuoden periodin keskiarvoa korkeammalla tasolla. Silloin se terminaaliarvo saa ihan mielettömän arvon ja kerrytettävissä olevasta rahamäärästä saattaa olla pahimmillaan joku 90 % sitä terminaalikasvua kun tyypillisestihän se on jotain 70 – 80 %.” (IFRS-asiantuntija X)

Tilintarkastajat näkevät diskonttauskoron ja terminaaliarvon oikeellisuuden tarkastamisen hyvin haastavaksi tehtäväksi. Ne voidaan nähdä yritysjohton parhaiksi arvioiksi ja sen tarkastamiseksi täytyy olla jonkin verran kokemusta ja tietämystä niiden arvon määrittämisestä. Jotta tällaisten spesifiä tietotaitoa vaativien komponenttien järkevyydeltä tarkastus onnistuisi, saattaa tilintarkastaja käyttää ulkopuolista asiantuntijaa apunaan.

”Diskonttauskoron laskenta on äärettömän viriheherkkä ja sen laskelmassa on monta virhemahdollisuutta. Siellä on niin monta harkinnanvaraista osaa - - ja ei ole olemassa oikeaa eksaktia arvoa vaan paras arvaus, joka on perusteltu ja huolellisesti mietitty.”
(Tilintarkastaja A)

”- - kokemus tuo jonkinlaista arvionmääräisyyttä siihen, että millä tasolla se diskonttauskorko suunnilleen kokonaisuutena on. Ja sitten, jos ollaan kriittisiä, niin diskonttauskorolle saatetaan käyttää myös siihen erikoistuneiden tukihenkilöiden asiantuntemusta - - Ja sama koskee myös terminaaliarvoa, koska sen oikeellisuuden varmistaminen perustuu hyvin samoihin asioihin.” (Tilintarkastaja B)

”- - [diskonttauskoron ja terminaaliarvon määrittely] on vähän sellaista aluetta, mitä tilintarkastus ja tavallinen KHT ei osaa. Näiden tarkastamisessa käytetään sitten noita meidän asiantuntijoita hyvin paljon. - - Kaikki rahavirtalaskelmien kasvuolettamat täytyy käydä läpi.”
(Tilintarkastaja C)

”Meillä on ihan arvonmäärityksen asiantuntijat diskonttauskoron tarkastuksessa mukana ja he käyvät ne eri komponentit teknisesti läpi ja arvioivat sen oikeellisuutta sekä vertaavat niitä markkinoihin. Sitä kautta sitten lasketaan yritysten lukujen järkevyyt. Vaan siinä pitää kastoaa sitä koko testauksen lopputulosta ja katsoa sitä kokonaisuutena niin, että se johtaa järkevään lopputulokseen.” (Tilintarkastaja D)

Liikearvon arvonalentumistestauksen lopputulos

Tilintarkastajilta kysyttiin myös vielä liikearvon arvonalentumistestauksen lopputuloksen järkevyydestä. Heiltä tiedusteltiin tuleeko lopputuloksen tarkastaminen hoidettua jo yllä läpikäytyjen vaiheiden kautta, onko vielä jotain muita tarkastusvaiheita, joita tilintarkastuksessa käytetään vai voiko lopputuloksesta jopa sanoa heti arvonalentumistestauksen olevan kunnossa. Tilintarkastaja B:n ja C:n mukaan lopputuloksen järkevyydestä tulee aikalailla kattavasti käytyä läpi yllämainittujen osa-alueiden tarkastuksen kautta. Tarkastusta voidaan kuitenkin vielä tehdä ulkopuolisen tai niin sanotusti 'ylemmän tason' järkevyydestä. Suurin ongelma arvonalentumistestauksen lopputuloksen tarkastamisessa nousee tilintarkastaja A:n mukaan siitä, ettei yhtiö seuraa hankittua liiketoimintaa erillään muusta liiketoiminnasta, jolloin arvonalentumistestaus on haasteellinen yritykselle suorittaa ja tilintarkastajalle tarkastaa.

”- - Jos yrityksen kehityksessä on tapahtunut jotakin muutosta, joka heijastuu siihen lopputulokseen, niin sitä kokonaisuutta pitää katsoa ja miettiä ulkopuolisen silmin josko liikearvon arvonalentumiskirjaus olisi ollut tarpeen.” (Tilintarkastaja C)

”Esimerkiksi listayhtiön osalta saatetaan verrata myös siihen yrityksen pörssiin. Tokihan ne eivät välttämättä heijastele sitä todellista arvoa jos katsotaan vain tietyn hetken tilannetta. Ja sitten osa mitä meidän asiantuntijat tekevät on se, että he vertaavat [testauksen lopputulosta] toimialan muihin yrityksiin ja katsovat johtaako se kokonaisuus järkevään arvostukseen.” (Tilintarkastaja D)

”Joskus pystyy ammatillisen kokemuksen ja harjaantumisen myötä sanomaan heti että on ok ja ettei ole mitään ongelmaa. Ongelma on monesti se, ettei ostettua liiketoimintaa seurata erillään muusta liiketoiminnasta, niin ei ole mahdollisuuttakaan nähdä mitä se tuottaa ja miksi. Se häviää sinne massaansa ja se on suuri ongelma.” (Tilintarkastaja A)

”Meillä tilintarkastuksessa yleensä koetaan, että tällaiset arvionvaraiset erät ovat myös sellaisia suurimman riskin kohteita, jolloin niihin panostetaan. Toki näin, että jos se liikearvo on ihan mitätön ja selvä tapaus, niin ei siihen käytetä kahta viikkoa aikaa vaan se on nopeasti päivän työnä hoidettu. Mutta jos se on työläs ja kriittinen, niin sitten saattaa useita päiviä tehdä töitä sen eteen. Ja pannaan silloin yhtiökin tekemään töitä. Tähän perustuu myös ne herkkyyksianalyysit.”
(Tilintarkastaja B)

4.3.4 Liikearvon arvonalentumistestauksen suorittaminen, ajankohta ja kirjaaminen

Haastatteluiden seuraavana teemana käsiteltiin liikearvon arvonalentumistestauksen suorittamista ja sen ajankohtaa sekä liikearvon arvonalentumistappion kirjaamista. IAS 36 -standardi vaatii liikearvon arvonalentumistestauksen suorittamista vähintään kerran vuodessa sekä aina kun on viitteitä arvon alentumisesta.

Tilintarkastajilta tiedusteltiin, kuinka paljon he itse joutuvat seuraamaan kyseen omaisia viitteitä työssään ja käyttävätkö he apunaan asiantuntijoita viitteitä seurattaessaan. Tilintarkastaja A ja B eivät näe aktiivista arvonalentumisviitteiden seuraamista osaksi tilintarkastajan työnkuvaa ja se ajatellaan olevan enemmän yritysjohton kuin tilintarkastajan tehtävä. Asiantuntijoidenkaan avustusta liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastuksessa viitteiden seuraamisessa ei tilintarkastajan heidän mielestään tarvitse käyttää, mutta asiantuntijoiden lausunnot kuitenkin otetaan tarkastuksessa huomioon, jos yritysjohto on niitä arvonalentumistestauksen tueksi ja perusteluksi hankkinut.

”Tilintarkastaja kyllä seuraa viitteitä välitilinpäätösten ja varsinaisten tilinpäätösten kautta, mutta vastuu on ensisijaisesti yritysjohdolla. Ongelmaksi tämä muuttuu, kun yritysjohto yrittää siirtää vastuuta viitteiden seuraamisesta ja arvonalentumiskirjausten määrittämisestä tilintarkastajille.” (Tilintarkastaja A)

”Kynnys on melko korkea lähtee kesken tilikauden tai muuten poikkeukselliseen aikaan vaatimaan arvonalentumistestausta. Vain silloin kun on selkeä viite tai selkeä tapahtuma.” (Tilintarkastaja B)

Tilintarkastajat C ja D sen sijaan näkevät viitteiden seuraamisen olevan tarpeellinen osa tilintarkastustyötä. Mutta kuten tilintarkastaja A:kin mainitsi, seuranta tapahtuu lähinnä kvartaaleittain välitilinpäätöksiä läpikäydessä eikä niinkään jatkuvana seurantana. Välitilinpäätöksissä sekä talousjohdolta saatavien tietojen kautta tilintarkastajat seuraavat onko jotain poikkeuksellista tapahtunut liiketoiminnassa. Myös asiantuntijoiden käytön liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastuksessa he näkevät tarpeelliseksi. Asiantuntijoiden apu tulee tilintarkastaja C:n mukaan hyödyksi etenkin sellaisissa tapauksissa, joissa liikearvo on merkittävä osa yrityksen tasetta.

”Useinhan nämä käydään listayhtiöissä kvartaaleittain läpi, joten sehän kuuluu tarkastukseen. - - Kyllähän asiantuntijoiden käyttö on se best practice, koska he voivat tehdä jopa sen koko testauksenkin uudestaan ja katsoa mikä se heidän lopputulos olisi heidän markkinatietämyksen perusteella. Heillä kun on pääsy näihin markkinatietoihin ja siihen mitä siellä ennustetaan.” (Tilintarkastaja C)

”Yleensä me saadaan yrityksiltä johdon kuukasi- tai kvartaaliraportteja ja perehdytään niihin ja säännöllisesti tavataan talousjohtoa. Silloin tulisi ilmi, jos olisi jotain huomattavaa poikkeamaa yrityksen kehityksessä, mitä tarvitsisi huomioida.” (Tilintarkastaja D)

Aiempien tutkimusten tarkastelu osoitti liikearvon arvonalentumistappioiden kirjaamisen olevan yhdestä jopa neljään vuotta myöhässä varsinaisen arvonalentumisen tapahtumisesta (kts. kappale 2.5). Haastatteluissa tilintarkastajilta ja IFRS-asiantuntijoilta kysyttiin, mitä mieltä he ovat siitä että alaskirjaukset tehdään viiveellä ja kuinka se vaikuttaa tilintarkastajien työhön.

Liikearvon alaskirjauksen viiveen nähtiin olevan odotettavissa eivätkä tilintarkastajat nähneet sitä välttämättä negatiiviseksi seikaksi. Koska tämä ilmiö todennäköisimmin johtuu optimistisista tulonodotuksista, on se tilintarkastajien mukaan jopa suotavaa. Yritysjohdon kun on luotettava liiketoiminnan jatkumiseen ja tuloksen syntymiseen. Tilintarkastajan työhönkään viiveen ei nähdä vaikuttavan niin pitkään, kun tilintarkastaja kerää tarvittavan evidenssin sen takaamiseksi, että yrityksen arvonalentumistestaus on perusteltu ja asianmukainen. Tilanteen pitkittyessä ja arvonalentumistestauksen jatkuvan virheellisyyden edetessä tilintarkastajien on kuitenkin puututtava siihen ja huomautettava yritysjohtoa edellisvuosien liian optimistisista ennusteista.

”Jos meillä on yritysjohto, joka ei usko tuloksen paranemiseen vaan estimoit tappiollisen kehityksen jatkuvan, niin sehän pitää vaihtaa. Ja tämä muutaman vuoden viive saattaa johtua siitä, että sitten kun on mennyt huonosti se muutama vuosi, niin vaihdetaan johto, jolloin sen jälkeen yritys tekee arvonalentumiskirjauksen liikearvoon. - - Mutta eihän tämä IFRS-standardin henkeen mene. Kyllähän standardi on lähtenyt puhdasotsaisesti siitä, että sitten tehdään heti arvonalentuminen. Mutta kun todellisuudessa se ei kuitenkaan mene niin.” (Tilintarkastaja C)

”Jälkiviisaus on sitä helpointa viisautta. Varmaan siinä on jonkinlaista viivettä. Ja minun mielestäni se on ihan jopa hyväksyttävää - - en ole sen kannalla, että se kaikki liikearvo pitäisi heti ampua revolverilla alas kun tulee pienikin notkahdus näkymässä. Liikearvon alaskirjausta pitää välttää, koska liian herkällä kirjaamisella se on myös virhe, kun sitä ei myöskään voi palauttaa. Kyllä se sitten haastetaan, jos on nähty että edellisvuoden ennusteet eivät ole toteutuneet ja jos tulisi systemaattista virhettä.” (Tilintarkastaja B)

”Jos tätä [optimististen ennusteiden tekoa] muutaman vuoden kestää, mutta ne eivät ole käyneet toteen, niin sitten on tilintarkastajallakin jo dokumenttia näyttää, etteivät yrityksen tulonodotuslaskelmat toimi.” (Tilintarkastaja A)

IFRS-asiantuntija Y:kin myöntää arvonalentumiskirjausten viiveen olevan ilmiönä totta. Kuten tilintarkastajatkin kertoivat, myös IFRS-asiantuntija Y:n mukaan viive liittyy johdon normaaliin optimismiin. Työssään hän kertoo haastavansa yrityksiä miettimään ja arvioimaan sitä, kuinka he ovat onnistuneet ennusteissaan aiemmin ja kuinka se mahdollisesti vaikuttaa tulevaisuuden ennusteisiin. IFRS-asiantuntija X:n mukaan yritykset pystyvät vaikuttamaan alaskirjauksiin ja kyseessä olevaan viiveen muodostamiseen terminaaliarvon kautta.

”Täytyyhän siihen bisnekseen uskoa.” (IFRS-asiantuntija Y)

4.3.5 Liikearvon arvonalentumistestauksen dokumentointi

Viimeinen varsinainen teema tarkasteli tilintarkastajien mielipiteitä yritysten tilinpäätösraportoinnin ja arvonalentumistestauksen dokumentoinnin laadusta sekä IFRS-tilinpäätösstandardien mukaan lisääntyneistä liitetietovaatimuksista. Myös IFRS-asiantuntijoilta tiedusteltiin, ovatko he huomanneet IAS 36 -standardin ja liitetietovaatimusten vaikuttaneen yritysten tilinpäätösraportointiin. Liitetietovaatimusten lisääntyntä määrää verrataan siihen, minkä verran liitetietoja vaaditaan FAS:n mukaisen suunnitelman mukaisten poistojen rinnalle.

Tilintarkastaja A ja B näkevät yritysjohdon tekemän liikearvon arvonalentumistestauksen dokumentoinnin auttavan ja nopeuttavan tilintarkastajan työtä, jos se on vain hyvin ja huolellisesti tehty. Tilintarkastaja A korostaa yritysjohdon vastuuta dokumentoinnin laadinnassa.

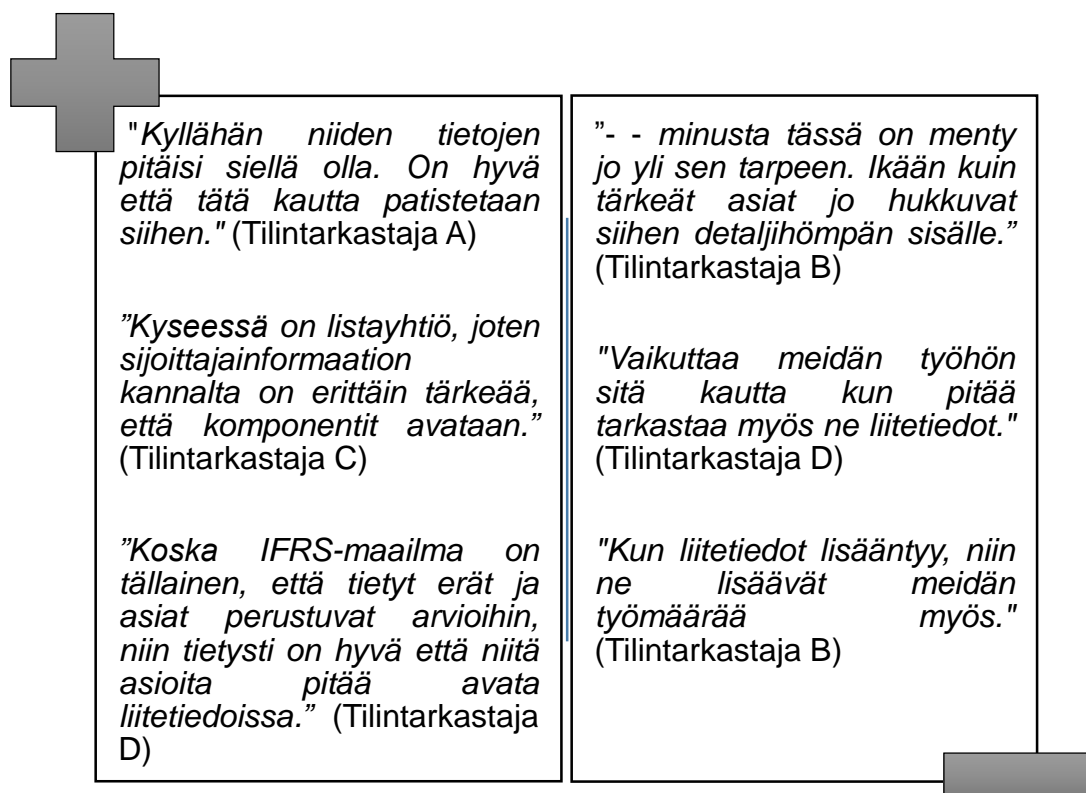
”Pitää muistaa, että dokumentointi on hallituksen jäsenten huolellisuusvelvollisuuden piirissä. Hehän tekevät sen, he esittävät, laativat ja allekirjoittavat tilinpäätöksen ja antavat mielestään oikean ja riittävän kuvan liiketoiminnastaan. Tilintarkastaja tarkastaa vaikka monta kertaa yritysjohdossa mielletään, että se tehtäisiin tilintarkastajalle ja ettei kukaan muu sitä tarvitse.” (Tilintarkastaja A)

Myös tilintarkastaja C näkee dokumentoinnin ja tilinpäätösraportoinnin olevan tärkeää liikearvon arvonalentumistestauksen osalta, eteenkin liikearvon ollessa arvionvarainen erä. Hän painottaa myös sitä, että tilintarkastajankin tulee omalta osaltaan tehdä dokumentointi tarkastuksesta huolellisesti. Kun molemmat ovat kunnossa ja tulevaisuus osoittaa arvojen ja ennusteiden olevan väärää, voidaan kuitenkin osoittaa testauksen ja sen tarkastamisen olleen huolellisesti tehty.

”Jos yhtiössä on seikkaperäisesti dokumentoitu arvonalennustestaukset ja siihen liittyvät komponentit, vertailut, herkkyysanalyysit, niin totta kai se helpottaa. Silloin pystyy nopeammin menemään siihen analyysivaiheeseen ja tällainen pohjatyö vähenee tai ainakin se detaljitieto on helpommin saatavilla kun se on kasattu jo yhteen.” (Tilintarkastaja B)

”Kyllä sillä on ihan olennaisesti vaikutusta meidän työllemme, että miten hyvin yritys itse dokumentoi sen prosessin ja ne testit. Esimerkiksi dokumentoivatko he itse ne oletukset mitä he käyttävät. Mihin vaikka perustuu joku liikevaihdon kasvuprosentti. Mitä vähemmän sitä on dokumentoitu ja perusteltu ja tehty niin sitä enemmän me joudutaan itse tekemään sitä.” (Tilintarkastaja D)

Liitetietojen määrän lisääntyminen jakoi tilintarkastajien mielipiteitä siitä, ovatko kaikki niin tarpeellisia vaikka ne saattavatkin osaltaan parantaa tilinpäätöksen informatiivisuutta. Kuviossa 9 jaotellaan tilintarkastajien kommentit liitetietojen hyödyllisyydestä ja niiden tarpeesta. Kuvioista nähdään kuinka IAS 36 -standardiin liittyvät liitetietovaatimukset koetaan pääasiallisesti positiivisena asiana. Vain tilintarkastaja B näkee liitetieto vaatimukset jo liian yksityiskohtaisena ja laajana.

Kuvio 9. Tilintarkastajien mielipiteet lisääntyneistä liitetietovaatimuksista

Myös vaadittujen liitetietojen herkkäluontoisuudesta ja niiden raportoinnista tiedusteltiin haastateltavilta. Tilintarkastaja A kokee, että vaikka liitetietovaatimukset ovat laajentuneet ja niiden antamista pitäisikin edellyttää tilinpäätösstandardeissa, ei yhtiöiden ole velvollisuutta paljastaa liikesalaisuuksia tilinpäätöksessä.

"Mutta se pitää dokumentoida ja vaikka kirjoittaa tilinpäätökseen miksi joitain asioita ei liikesalaisuuden takia suostuta esittämään tilinpäätöksessä. Tällöin se on perusteltu ja on toimittu huolellisesti."
(Tilintarkastaja A)

IFRS-asiantuntijat näkevät tilinpäätöksen olevan informatiivisempi osakkeenomistajille, koska yritykset joutuvat liitetietojen kautta myös kertomaan enemmän IAS 36 -standardin sovelluksesta ja siihen liittyvistä oletuksista ja perusteluista. FAS:n mukaan liikearvo pystytään vain teknisesti poistamaan

taseessa ilman, että siitä tarvitsee kertoa sen kummemmin tilinpäätöksen liitetiedoissa. IFRS-asiantuntija Y kuitenkin näkee tilinpäätöksen informatiivisuuden paranevan vain niissä tapauksissa, kun liitetiedot on kerrottu tarpeeksi yksityiskohtaisesti.

”IFRS:n liitetietovaatimukset ovat laajemmat juuri eteenkin sen yrityshankinnan suhteen. Siellä on kerrottava mitä ihan oikeasti on ostettu. - - FAS:ssa se on suoraan kokonaan sen nettovarallisuuden ylittävä osuus joka jää siihen liikearvoon. Eikä sitä tarvitse tavallaan tarkemmin sitten aukaista, että mistä tässä on maksettu sitä hintaa ja mikä on ollut se syy minkä takia se yrityskauppa on tehty.” (IFRS-asiantuntija X)

”Kaiken kaikkiaan tuo vaikutus näkyy tilinpäätösinformaation lisääntymisellä, koska vaaditaan kerrottavan enemmän liikearvosta ja hankinnoista. - - Hyvähän se on, että annetaan enemmän. Mutta niiden liitetietojen tietysti pitää olla ymmärrettäviä ja tarpeeksi tarkalla tasolla, jotta niistä saa selvää. Liitetietojen ei pitäisi olla mitään lainauksia standardista vaan niissä pitäisi todella kertoa mitä tämä testaus meidän yhtiölle tarkoittaa.” (IFRS-asiantuntija Y)

Haastateltavilta tiedusteltiin kuinka yritysten tilinpäätösraportointi on vastannut IAS 36 -standardissa annettuja vaatimuksia. Sekä tilintarkastajat että IFRS-asiantuntijat ovat nähneet standardien soveltamisen kehittyneen vuosien saatossa, mutta yritykset nähdään pyrkivät täyttämään vaatimukset vain minimitasolla. Standardin soveltamista yrityksissä yritetään saada vielä paremmalle tasolle, selvemmäksi sekä yrityskohtaisemmaksi, joten sen tarkkailu pysyy vielä IFRS-asiantuntijoiden agendalla.

”Harva pörssiyhtiö, ainakaan pienemmistä yhtiöistä, ei halua pärjätä liitetietojen kauneuskilpailuissa vaan ne haluavat vain täyttää vaatimukset ja keskittyä bisnekseen”. (Tilintarkastaja B)

”- - [standardin soveltaminen] on parantunut minun ymmärtääkseni. Ja se, että Fiva on kiinnittänyt just näihin asioihin huomiota, on kehittänyt sitä asiaa.” (Tilintarkastaja C)

”Tässäkin pyritään täyttämään vaatimukset tai minimivaatimukset mitä pitää olla.” (Tilintarkastaja D)

”Tämähän on ollut jo kymmenen vuotta tarkastelun alaisena, joten kai tässä uskaltaa sen verran sanoa, että on se tulosta tuottanut. Että on ne parantunut. Mutta edelleenkin IAS 36 -standardi on pysynyt valvotuimpana standardina.” (IFRS-asiantuntija X)

”Harvemmin enää tulee tällaisia yhtiöitä vastaan, millä olisi kaikki ihan retuperällä. Ja nyt on ruvettu siihen panostamaan, että pyydetään todellakin sitä yhtiökohtaisuutta enemmän, mitä standardi ei suoraan välttämättä vaadi. Yhtiötkin ymmärtävät itse, että ei todellakaan pelkkiä standardikirjalainauksia voi tilinpäätöksessä olla, vaan pitää antaa sellaista tietoa, jota ymmärretään.” (IFRS-asiantuntija Y)

Tilintarkastaja A kertoo IAS 36 -standardin soveltamisen olevan ongelmallista erityisesti Suomessa myös siitä syystä, ettei Suomessa ole kuin muutama rehellisesti suuri yritys ja kaikki loput pieniä ja keskisuuria yrityksiä sekä mikro-yrityksiä. Hänen näkemyksensä on, että IFRS-tilinpäätösstandardit on luotu suurten kansainvälisten pörssiyhtiöiden mittapuiden mukaan, jonka vuoksi niiden soveltaminen tuo paljon haasteita pienille yrityksille.

4.3.6 Yhteenveto- ja täydennyskysymykset

Sekä tilintarkastajia että IFRS-asiantuntijoita pyydettiin kertomaan missä liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueessa heillä on ollut eniten huomautettavaa tai korjattavaa. Tilintarkastajien A, C ja D mukaan suurimmaksi osaksi huomautettavaa on ollut yritysten tekemissä tulonodotus- eli rahavirtalaskelmissa ja niiden komponenttien määrittelyssä. Myös IFRS-asiantuntija X mainitsee diskonttauskoron ja terminaalikasvun määrittelyksen sellaiseksi liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueeksi, joista IFRS-asiantuntijat ovat joutuneet säännöllisesti huomauttamaan yrityksiä.

”Tätä tulonodotuslaskelmien puuttumista kokonaan nähdään kun mennään suuryrityksiä pienempiin yrityksiin, joita Suomessa on kuitenkin suurin osa. Ei ole tehty tulonodotuslaskelmaa ja se tehdään natisten vastaan kun tilintarkastaja sitä vaatii.” (Tilintarkastaja A)

”Jos se on aina ollut niin, ettei [rahavirtaennusteiden] osumatarkkuus ole ollut hyvä, niin sitten se on ongelmallinen alue ja ikävä keskustelunaihe.” (Tilintarkastaja C)

”Teknisiä virheitä aina joskus tulee, mutta kyllä ne ovat juuri terminaalikasvuproosentissa ja sen määrittelyssä. En tiedä onko se kuitenkaan korjattavaa, mutta välillä niihin kyllä tehdään pieniä viilauksia, jos niiden tueksi ei löydy riittävän hyviä perusteita.” (Tilintarkastaja D)

Tilintarkastaja B puolestaan kertoi herkkyysanalyysin olevan osa-alue, johon hänen on tarvinnut puuttua eniten tarkastustyössä. Yritysten liikearvon arvonalentumistestaukseen ei tilintarkastajien mukaan ole kuitenkaan tarvinnut yleensä pyytää korjauksia, jotka muuttaisivat testauksen tuloksen ei-alaskirjauksista liikearvon arvonalentumistappion kirjaamiseksi.

”Toki on selvää, että korjaukset liittyvät siihen tilanteeseen, jossa yritysjohdon arviot ja ennusteet ovat olleet liian optimistisia. Lähtökohtaisesti aika harvoin kuitenkin tulee eteen korjattavaa. Eteenkään sellaista missä jouduttaisiin vaatimaan alaskirjausta.”
(Tilintarkastaja B)

Tilintarkastajilta kysyttiin mitä he ovat nähneet suurimmiksi ongelmakohteiksi tai haasteiksi yritysten liikearvojen arvonalentumistestauksessa tilintarkastuksen näkökulmasta. Samankaltaisesti IFRS-asiantuntijoilta puolestaan tiedusteltiin mielikuvaa siitä, luoko tällainen johdon harkintaa vaativa liikearvon arvonalentumistestaus lisää/uusia haasteita ja ongelmia tilintarkastukselle.

Tilintarkastaja A:n mukaan haasteena koko liikearvon arvonalentumistestausta ajatellen ovat ne toimialat, jotka toimivat immateriaalialalla. Tähän liittyy suoraan immateriaalituotteiden arvostuksen arvionvaraisuus. Myös tilintarkastaja B ja D nostavat liikearvon arvionvaraisuuden suurimmaksi haasteeksi.

”Kyllä se on tämä arvionvaraisuus ja se, ettei ole mustaa ja valkoista faktaa vertailuun, jossa niiden erotus olisi selvä virhe, vaan on myös harmaan eri värisävyt. - - Myös tilintarkastajankin pitää pystyä perustelemaan tarkastuksessa väitteensä ja seisomaan niiden takana.”
(Tilintarkastaja B)

”Se on se arvionvaraisten erien ja estimaattien vaikeus tarkastamisessa. Kun siihen ei sitä totaalista oikeaa vastausta ole ja se on vaikea kenenkään sanoa mikä se on, koska se on ennuste. Sen myötä tarkastuskin on sen mukaista, koska ei tilintarkastajakaan voi sanoa onko se tarkalleen oikein. Tärkeää tällöin on se, että me pystytään skeptisesti kyseenalaistamaan se eikä oteta sitä johdon laskelmaa vain annettuna vaan pitää haastaa sitä ja tutkia onko se aidosti järkevä.” (Tilintarkastaja D)

Tilintarkastaja C näkee ongelmalliseksi ne tilanteet, joissa arvonalentumistestauksen ennusteet eivät ole pitäneet paikkaansa kun tehdään vertailuja edellisvuosien ennusteiden ja arvioiden toteutumisista. Eteenkin ne tilanteet, joissa edellisvuosien ennusteet eivät ole pitäneet paikkaansa ja tämän hetkisen vuoden arvonalentumistestaukset ennustavat, ettei arvonalentumisia tarvitse tehdä. Tällöin tilintarkastajalle tulee eteen testauksen haastaminen ja syvälliset keskustelut yritysjohdon kanssa.

Tilintarkastaja C:n tavoin myös molemmat IFRS-asiantuntijat mainitsevat haasteeksi yritysjohdon luomien laskelmien ja niiden prosessien haastamisen ja kannanoton arvonalentumistestauksen liittyvien ennusteiden osalta. IFRS-asiantuntija Y:n mukaan tilintarkastajien on tärkeää tarkastella aiempien vuosien ennusteita ja sen pohjalta lähteä haastamaan yritysten oletuksia. IFRS-asiantuntija X korostaa myös arvonalentumistestauksen teknisen osaamisen ja ymmärtämisen olevan haaste tilintarkastajalle.

Tilintarkastajilta tiedusteltiin myös, voiko liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamiseen liittyvät ongelmat johtaa jopa virheellisen tilintarkastuskertomuksen antamiseen. Koska arvionvaraisen erän tarkastaminen voi luoda ongelmia ja haasteita tilintarkastajille nostattaen tilintarkastusriskiä, näkee tutkija tämän kysymyksen tärkeänä tämän tutkimuksen kannalta. Tilintarkastajat A ja B näkivät tämän mahdollisena, kun taas tilintarkastajat C ja D uskoivat tilintarkastajan huolellisen ja skeptisen tarkastustyön estävän virheellisen kertomuksen antamisen. Kaikki tilintarkastajat ymmärtävät liikearvon lisäävän tilintarkastusriskiä niissä tilanteissa, joissa liikearvo on oleellinen erä taseessa. Tämän vuoksi sen tarkastus on tärkeä osa koko tilinpäätöksen tilintarkastusta.

”Totta kai. Mutta täytyy aina miettiä asiaa niin päin, että kun tarkastus tehdään huolellisesti ja on sekä tilintarkastajan, yrityksen toimitusjohtajan ja hallituksen mielestä perusteltu, on jälkeensä helpompi myöntää mahdollinen virhe ennusteissa. Ei se ole tyhmä joka tekee virheitä, vaan se joka tekee saman virheen kaksi kertaa.”

(Tilintarkastaja A)

”Totta kai voi johtaa. Ihan senkin takia, jos meillä on kriittinen massa siellä liikearvona ja siellä on lähellä liikearvon arvonalentumistilanne, niin siinä on mahdollisuus, että tulee euromääräisesti olennainen virhe. Perustuen siihen, että tulevaisuuden kehitys on ylioptimistinen. Siksi se onkin tällainen riskialue tilintarkastuksessa.” (Tilintarkastaja B)

”Vaikka testauksen ennusteet eivät jälkikäteen katsottuna pitäisikään paikkaansa, niin ei se tee kertomuksesta virheellistä, jos me olemme riittävästi dokumentoitu ja ollaan riittävän objektiivisesti sitä katsottu ja siihen tulokseen tultu, että arvonalentumistarvetta ei ole.” (Tilintarkastaja C)

”Minä sanoisin, ettei se sen enempää kuin mikään muukaan asia. Totta kai se voi johtaa siihen, mutta silloinhan se tarkoittaisi sitä, ettei tarkastustyötä olisi tehty kunnolla. Mutta se voi silloin liittyä yhtäläillä mihin tahansa erään. Toki silloin kun puhutaan tällaisesta arvionvaraisesta erästä niin siinä pitää se työ tehdä huolella ja osata kyseenalaistamaan ja olla skeptinen niiden johdon arvioiden suhteen.” (Tilintarkastaja D)

Koska tässä tutkimuksessa on keskitytty paljon liikearvon arvonalentumistestauksen haasteisiin ja niiden tuomiin ongelmiin tilintarkastuksen näkökulmasta, haluttiin haastateltavilta saada myös päinvastainen näkökulma tutkimuksen aiheesta. Heiltä kysyttiin, mitä hyötyjä he ovat arvonalentumistestauksen nähneen tuovan verraten FAS:n mukaisiin suunnitelman mukaisiin poistoihin. Tilintarkastaja B näkee IAS 36 -standardin tuovan enemmän työkaluja ja menettelytapoja siihen, kuinka tällaista arvonalentumistestausta tehdään. Hän näkee arvonalentumistestauksen tarpeelliseksi tavaksi tarkistaa omaisuuserien arvon alentumista myös suunnitelman mukaisten poistojen rinnalla.

”Ennen standardeja ja IFRS-maailmaa ei oikein ollut selvää miten sellaisia laskelmia tehdään. Jos arvon alentumisia tarvitaan testata FAS-tilinpäätöksissä, niin tämä auttaa ja siitä voi ottaa mallia kuinka se tehdään.” (Tilintarkastaja B)

Tilintarkastaja A:n ja D:n sekä IFRS-asiantuntija X:n mukaan liikearvon arvonalentumistestaus parantaa tilinpäätöksen informatiivisuutta, koska FAS:n suunnitelman mukaiset poistot kuvastavat vain taloudellista pitoaikaa, eikä niiden tarvitse kuvastaa tulonodotuksia. Myöskään poistoja ei tarvitse perustella millään tavalla. Tämä ei välttämättä tilintarkastajien mielestä anna sitä oikeaa ja riittävää kuvaa yrityksen liiketoiminnasta. Eduksi tilintarkastaja A mainitsee myös sen, että IAS 36 -standardin myötä yritysten täytyy miettiä liikearvoa ja perustella sen arvonalentumiskirjaukset (tai arvonalentumiskirjausten tekemättä jättämiset), eikä kaikki taakka kyseen omaisten laskelmien vaatimisesta painu tilintarkastajien harteille.

”Kyllä minä näen sen hyödyn juuri siinä, että IFRS-maailmassa joudutaan identifioimaan sitä mitä oikeasti on ostettu. Kun taas FAS:ssa se jää vain yhdeksi liikearvomassaksi, joka sitten poistetaan jossain tietyssä ajassa ja sen jälkeen sitä ei käytännössä tarkastella. Kyllä minä näkisin, että se on sijoittajille ja varmaan yritykselle itselleenkin hyvä kun joutuu nimeämään minkä takia yrityskaupasta maksetaan jokin hinta.” (IFRS-asiantuntija X)

”Yritykset joutuvat myös seuraamaan sitä, miten investointi tuottaa. Kyllä minulla on se käsitys, että tämä FAS:n mukainen poistoautomaattikka pyörii niin itsekseen, että vaikka siellä pitäisi tilinpäätöksissä miettiä sitä liikearvon kuranttiutta, niin kyllä se käytännössä menee mieltimättä.” (IFRS-asiantuntija Y)

Haastateltavilta ei suoraan tiedusteltu haastattelussa mielipiteitä siitä, kumpi liikearvon tilinpäätöskäsittelytapa on mieluisempi tai sitä tahtoisivatko haastateltavat mahdollisesti yritysten siirtyvän takaisin suunnitelman mukaisten poistojen käyttöön. Tämä aihe kuitenkin nousi esille useammassakin haastattelussa ja haastatteluvaiheessa. Tilintarkastajista B ja C ilmaisivat suoraan kannattavansa suunnitelman mukaisten poistojen käytäntöä. Tilintarkastaja D uskoo, että myös moni yritys siirtyisi mielellään takaisin suunnitelman mukaisten poistojen käyttöön, koska arvonalentumistestaus on hyvin työläs prosessi. Tilintarkastaja B näkisi arvonalentumistestauksen hyväksi liiketoiminnan tuloksen/tappion

lisävarmistukseksi niihin tilanteisiin, kun suunnitelman mukaiset poistot eivät tunnu poistavan liikearvon riittävän nopeasti.

”Minä kannatan sitä vanhaa sumun mukaista poistomenettelyä ja sitten arvonalentumistestaus vain indikaationa. Mutta se ei ole tällä hetkellä näkemys asiasta eikä sitä minulta nyt kysytty.” (Tilintarkastaja B)

”- - henkilökohtaisesti en tykkää ollenkaan tästä koko liikearvon testauksesta. - - Olisi paljon helpompaa kaikille, jos siinä olisi ne poistot.” (Tilintarkastaja C)

Sekä IFRS-asiantuntija Y että tilintarkastaja C uskovat liikearvon arvonalentumistestauksen pakollisen käytön poistuvan IFRS-tilinpäätösstandardeista. Suurimpana syynä he mainitsevat arvonalentumistestauksen monimutkaisuuden sekä sen, ettei liikearvo välttämättä ikinä tule poistumaan taseesta testauksen kautta.

”Ehkä sen verran voi sanoa, että Euroopassakin on ollut keskustelua eri tahoilla tästä liikearvon testauksesta vs. poistoista, että pitäisikö kenties palata poistoihin. Sekin on mahdollista. Ei siis ole mitään konkreettista käymässä vielä, mutta keskusteluja käydään jo Eurooppa-tasolla.”

4.4 Yhteenveto empiirisistä tuloksista

Liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastus on tilintarkastajien näkökulmasta hyvin tärkeä ja haasteellinen tehtävä. Tilintarkastajat tarkastavat liikearvon arvonalentumistestauksen ja sen raportoinnin osana tilinpäätöksen kokonaistarkastusta, mutta tilintarkastajan käyttämä arvonalentumistestauksen tarkastusprosessi vaihtelee tilintarkastajasta sekä tarkastettavasta yhtiöstä riippuen. Tilintarkastaja A ei noudata mitään varsinaista tarkastusprosessia kun puolestaan toiset haastatellut tilintarkastajat seuraavat hyvinkin formaalia

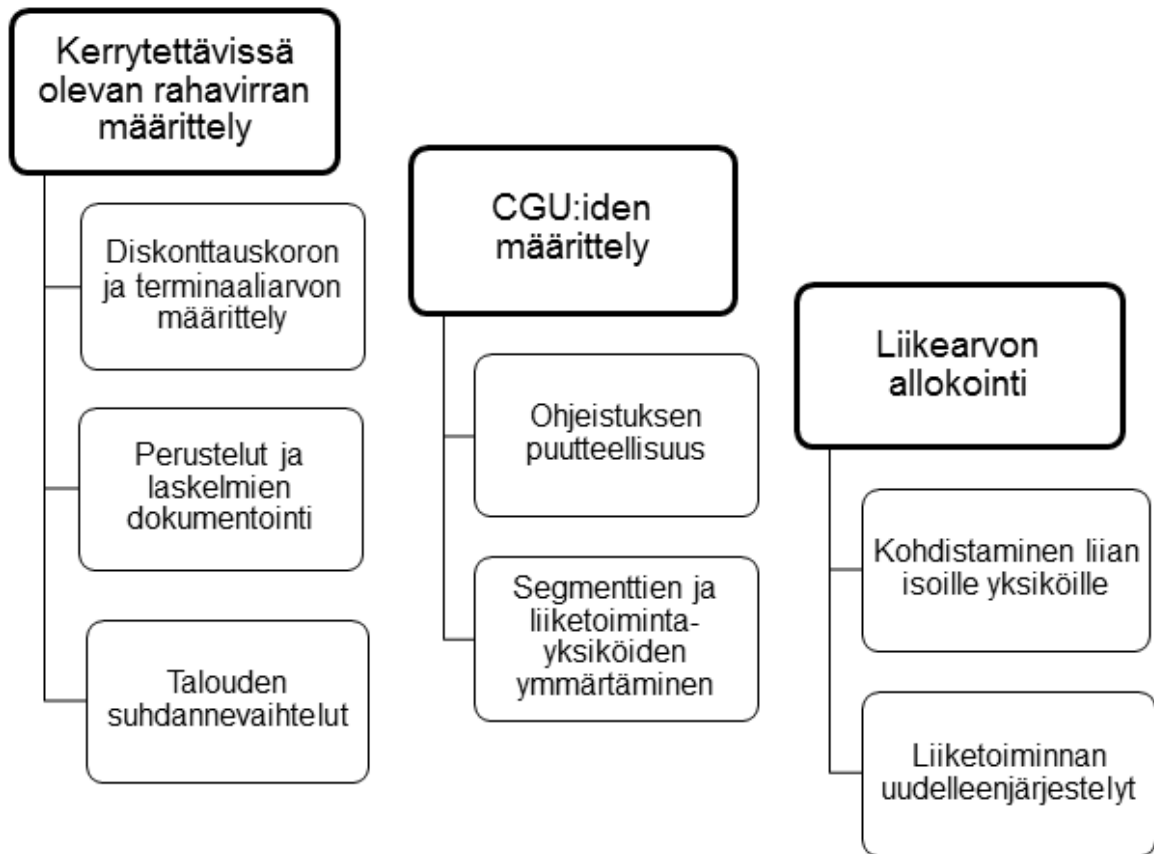
käytäntöä. Tilintarkastajat C ja D tarkastavat liikearvon arvonalentumistestauksen käymällä läpi muistilistaa liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastusta suorittaessaan. Tilintarkastajat käyttävät liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamisessa analyyttisiä tarkastusmenetelmiä, joilla varmistutaan laskelmien ja niiden taustalla olevien oletusten oikeellisuudesta. Tarkastuksessa tilintarkastajat tutkivat mihin arvonalentumistestaus perustuu, kuinka se on teknisesti toteutettu ja kuinka se heijastaa sen hetkisiä markkina- ja toimialatietoja. Tilintarkastajat peilaavat arvonalentumistestausta sekä historiallisiin toteumiin että tulevaisuuden ennusteisiin. Tilintarkastajien tarkastusprosessi ja heidän käyttämät tarkastusmenetelmät eroavat yhtiökohtaisesti. Koska tilintarkastus perustuu riskiarvioihin, liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastusprosessi on sitä yksityiskohtaisempaa, ja siihen käytetään sitä enemmän tarkastusmenetelmiä, mitä olennaisempi osa se on tasetta.

Koska yhtiöitä on monenlaisia, eikä IAS 36 -standardi tarjoa kattavaa ja tarkkaa ohjeistusta liikearvon arvonalentumistestauksen suorittamiseen, on myös liikearvon arvonalentumistestauksen toteuttamisessa ja raportoinnissa eroavaisuuksia yhtiöiden välillä. Yhtiöiden koko on tilintarkastajien mukaan yksi merkittävimmistä tekijöistä arvonalentumistestauksen suorittamisen huolellisuuden määrittämisessä. IFRS-tilinpäätösstandardit on tilintarkastaja A:n ja B:n näkemyksen mukaan luotu suurten kansainvälisten pörssiyritysten mittapuiden mukaan, jonka vuoksi niiden soveltaminen tuo paljon haasteita pienille suomalaisille yhtiöille. Sekä tilintarkastajat että IFRS-asiantuntijat ovat nähneet IAS 36 -standardin soveltamisen kehittyneen vuosien saatossa, mutta yritysten on koettu pyrkivät täyttämään vaatimukset vain minimitasolla. Standardin soveltamista yrityksissä yritetään saada vielä paremmalle tasolle, selvemmäksi sekä yhtiökohtaisemmaksi, joten sen tarkkailu pysyy yhä IFRS-asiantuntijoiden agendalla. Liikearvon arvonalentumistestauksen suorittamisen ja raportoimisen eroavaisuuksien ei tilintarkastajien mukaan nähdä vaikuttavan tilintarkastajien työhön sen enempää, kuin muutkaan tilinpäätöksissä olevat eroavaisuudet. Luonnollisesti kuitenkin tilintarkastajien työmäärä ja tarkastuksen haasteet lisääntyvät kun yrityksen tilinpäätösraportointia ja dokumentointia ei ole tehty huolellisesti ja tarpeellisella laajuudella.

Kuviossa 10 on listattu haasteita, joita yhtiöt kohtaavat liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueiden toteuttamisessa haastateltujen tilintarkastajien näkökulmasta. Tilintarkastajat kokevat yhtiöillä olevan eniten haasteita rahavirtojen määrittelyssä ja kyseiset haasteet korostuvat talouden suhdannevaihteluiden aikana. Tilintarkastaja A on jopa huomannut rahavirtalaskelmien puuttuvan pienempien yhtiöiden laatimista arvonalentumistestausraporteista. Rahavirtalaskelmiin liittyvät diskonttauskoron ja terminaaliarvon määrytykset ovat IFRS-asiantuntijoiden ja tilintarkastajien mukaan olleet yhtiöille kompastuskivi, josta heidän on pitänyt yhtiöitä ohjeistaa. Tilintarkastaja D kokee varsinkin liian suureksi määritetyn terminaaliarvon usein heijastavan rahavirtalaskelmiin vääristäen niitä liian optimistisiksi. Tilintarkastajat mainitsivat myös rahavirtojen herkkyyssanalyysit arvonalentumisraportoinnin osa-alueeksi, johon heidän on tarvinnut puuttua tarkastuksessa. Yhtiöt ovat kuitenkin suoriutuneet rahavirtojen määrittelystä tilintarkastajien näkemyksen mukaan hyvin, kunhan raportoinnissa laskelmat ovat perusteltu hyvin.

Yhtiöiden CGU:iden määrittelyn tilintarkastajat kokevat olevan vielä jonkin verran haasteellista. Tilintarkastajat kokevat IASB:n tarjoaman ohjeistuksen olevan epäselvä ja vajavainen, etenkin CGU:iden määrittelyn suhteen, ei yhtiöissä ole välttämättä tehty määrittelyä tarpeeksi huolellisesti eikä siihen ole panostettu. Pahimmillaan tilintarkastajat ovat nähneet CGU:iden määrittelyn olevan kokonaan tekemättä. Tilintarkastajat ovat kuitenkin huomanneet yhtiöiden parantaneen CGU:iden määrittelyä siitä, millä tasolla se oli IFRS-tilinpäätösstandardien käyttöönoton alkuvuosina, ja suoriutuvat siitä nykypäivänä kiitettävästi.

Liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueista yhtiöt ovat parhaiten toteuttaneet liikearvon allokoinnin CGU:ille. Tilintarkastajien ja IFRS-asiantuntijoiden mukaan ongelmia liikearvon kohdistuksessa ongelmia esiintyy lähinnä vain niissä tilanteissa, joissa CGU:t ovat lähtökohtaisesti määritetty liian korkeiksi. IFRS-asiantuntijoiden mukaan yhtiöiden uudelleenjärjestelyt ovat sellaisia hetkiä, jolloin yhtiöiden liikearvon allokontiin saatetaan puuttua ja siitä huomauttaa.

Kuvio 10. Liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastuksen haasteet yhtiöille

IAS 36 -standardin mukaisen liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastaminen koostuu testauksen eri osa-alueiden tarkastamisesta. Tilintarkastajat varmistuvat osa-alueiden oikeellisuudesta ja järkevyydestä tarkastamalla ja analysoimalla niihin liittyvät yritysjohton, ja mahdollisesti myös ulkopuolisten asiantuntijoiden, lausunnot ja perustelut käyttämällä apuna check-listoja. Myös tarkastettavien yhtiöiden liiketoiminnan ymmärtäminen ja markkinakasvuun ja toimialatietoon vertailevien laskelmien tekeminen on avuksi arvonalentumistestauksen osa-alueiden asianmukaisuuden tarkastamisessa. Kuviossa 11 on listattu tavat, joilla tilintarkastajat varmistuvat liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueiden oikeellisuudesta ja järkevyydestä.

CGU:iden määrittely	Liikearvon allokointi	Kerrytettävissä olevan rahavirran määrittely
<ul style="list-style-type: none"> • Ulkopuolisten asiantuntijoiden lausunnot (Tilintarkastaja A) • Analyysit, check-listat ja keskustelut yritysjohton kanssa - liiketoiminnan ymmärtäminen (Tilintarkastaja B) • Yrityksen omat johtamismallit ja liiketoiminnan seuraamistasot (Tilintarkastaja C) • Johdon raportit ja liiketoiminnan seuraamistasot (Tilintarkastaja D) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ulkopuolisten asiantuntijoiden lausunnot (Tilintarkastaja A) • Analysointi, ajatustyö ja pohdinta - liiketoiminnan ymmärtäminen (Tilintarkastaja B) • CGU:iden ja liikearvojen tarkastus tilinpäätöksistä (Tilintarkastaja C) • Tilinpäätösten tarkastelu (Tilintarkastaja D) 	<ul style="list-style-type: none"> • Vertailevan laskelman tekeminen (Tilintarkastaja A) • Vertailu historiallisiin toteumiin ja tulevaisuuden odotuksiin (Tilintarkastaja B) • Edellisten vuosien ennustetarkkuuden tarkastus sekä markkinakasvuun ja toimialatietoon vertaaminen (Tilintarkastaja C) • Markkinoihin vertaaminen (Tilintarkastaja D)

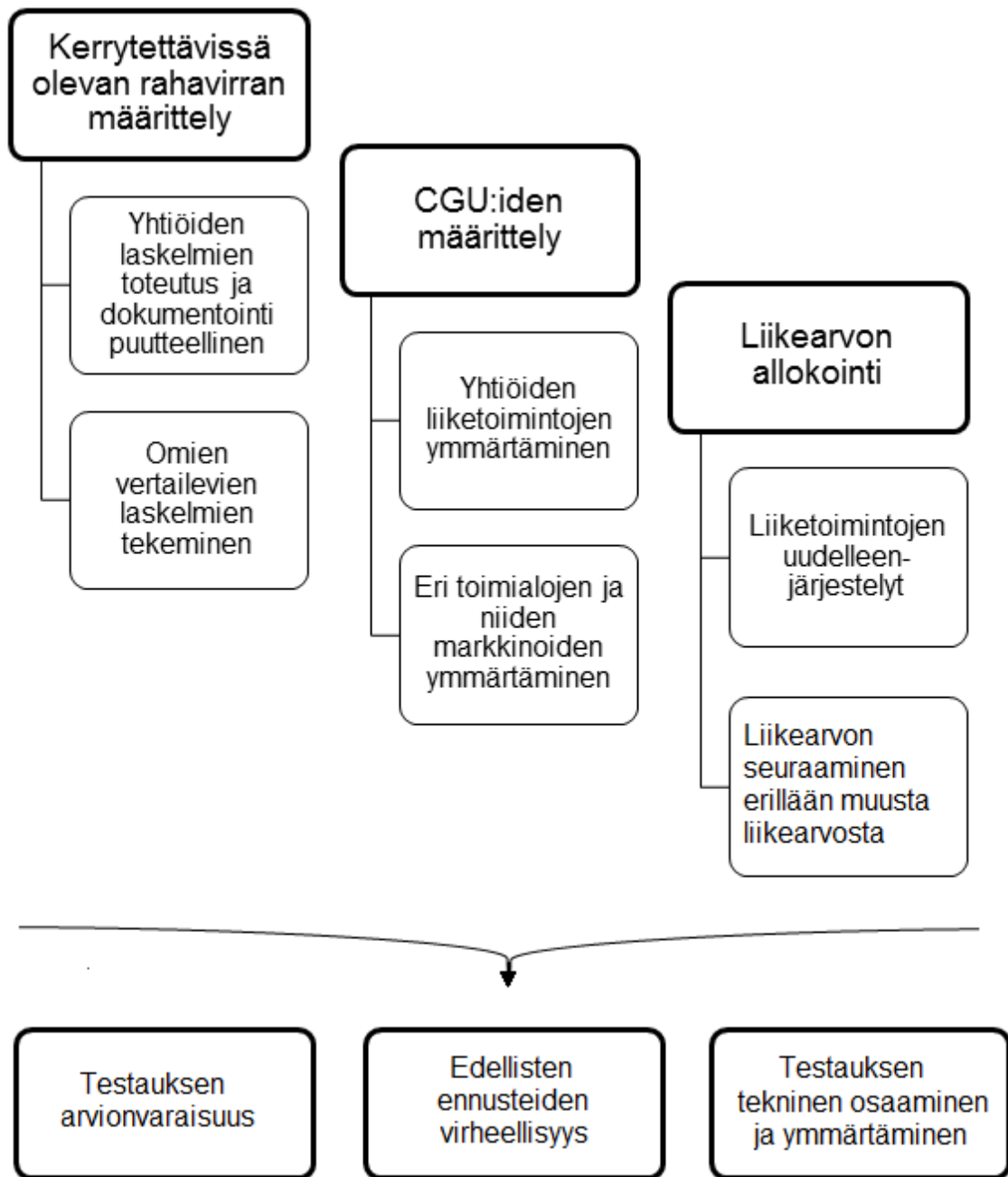
Kuvio 11. Liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueiden järkevyydstarkestelu

Arvionvaraisuus liikearvon arvonalentumistestauksessa antaa yritysjohdolle myös mahdollisuuden laskelmien manipuloimiseen. Tämän voidaan ajatella tuovan suuria haasteita tilintarkastajille heidän varmistessaan arvonalentumistestauksen oikeellisuutta ja järkevyyttä. Tilintarkastajat ja IFRS-asiantuntijat tunnustavat tämän mahdollisuuden olemassa olon, mutta opportunistisen käyttäytymisen ja optimistisen tulevaisuuden ennustamisen rajan nähtiin kuitenkin olevan niin häilyvä, etteivät tilintarkastajat pysty suoraan toteamaan jotain tiettyä laskelmaa opportunistisesti toteutetuksi. Tilintarkastajat näkivät optimististen, jopa opportunistisiksi luultavien, laskelmien olevan jopa suotavaa ja tarpeellista yhtiön ja sen johdon tulevaisuuden kannalta. Eihän yritys menesty, jos ei sen tulevaisuuteen ja menestykseen uskota edes yritysjohtossa. Tilintarkastajat eivät siis nähneet yritysjohton mahdollisen opportunistisen käyttäytymisen olevan este liikearvon arvonalentumistestauksen järkevyydstarkestelulle. Tilanteen pitkittyessä ja optimististen ennusteiden jatkuessa, mutta aiempien ennusteiden ollessa

epäonnistuneita, tilanne kuitenkin muuttuu. Silloin tilintarkastajien tulee tarkemmin tarkastaa syyt optimistisuuden takana.

Rahavirtaa tuottavien yksiköiden eli CGU:iden ja niiden rahavirtalaskelmien määrittely nähdään tilintarkastajien ja IFRS-asiantuntijoiden mukaan hyvin haasteellisiksi osa-alueiksi tarkastaa, koska niillä on merkittävä vaikutus liikearvon arvonalentumistestauksen lopputulokseen. Liikearvon allokointia puolestaan ei tilintarkastajien näkökulmasta koettu erityisen haastavaksi tarkastettavaksi. Liikearvon arvonalentumistestauksen tilintarkastajille tuomat haasteet on lueteltu kuviossa 12. Kuvion yläosassa on mainittu arvonalentumistestauksen osa-alueiden itsenäisesti luomat haasteet ja alaosassa koko liikearvon arvonalentumistestauksessa tilintarkastajien mukaan haasteeksi koetut seikat.

CGU:iden kerrytettävissä olevien rahavirtojen määrittelystä nähdään muodostuvan olennainen osa liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastusta ja tilintarkastajat nimesivätkin rahavirtalaskelmien oikeellisuuden ja järkevyyden varmistamisen haasteellisimmaksi tehtäväksi liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamisessa. Tilintarkastajan työ muodostuu haasteelliseksi silloin, kun yritykset eivät ole toteuttaneet ja dokumentoineet rahavirtalaskelmia tarpeeksi huolelliseksi. Dokumentointi auttaa ja nopeuttaa tilintarkastajan työtä, mutta kuitenkin vain silloin, kun se on hyvin ja huolellisesti tehty. Tilintarkastajan tulee myös tuntea yrityksen liiketoiminta ja sen toimiala niin hyvin, että hänellä on tarpeeksi perusteluita haastaa yrityksen rahavirtalaskelmat ja niiden taustalla olevat yritysjohton oletukset. Eteenkin rahavirtalaskelmiin liittyvien diskonttauskoron ja terminaaliarvon oikeellisuuden tarkastamiseksi tilintarkastajilla täytyy olla jonkin verran kokemusta ja tietämystä niiden määrittämisestä. Tilintarkastajien työmäärä myös lisääntyy rahavirtaennusteita tarkastaessa, koska he joutuvat tekemään omia vertailevia rahavirtalaskelmia.

Kuvio 12. Liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastuksen haasteet tilintarkastajille

Rahavirtaennusteiden lisäksi myös CGU:iden määrittely ja niiden tarkastus nähdään yhdeksi vaikeimmista asioista liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastuksessa. Jos yrityksillä on vaikeuksia CGU:iden määrittelemisessä, tulee siitä haasteita myös tilintarkastukselle. Kuten rahavirtalaskelmienkin

tarkastamisessa, myös CGU:iden oikeellisuuden tutkinnassa, tilintarkastajan tulee olla hyvin tietoinen yhtiön liiketoiminnasta sekä toimialasta ja markkinoista, jotta niiden tarkastaminen onnistuisi tarpeellisella laadulla.

Koska liikearvon allokoinnin ei nähty olevan ongelmallista yhtiöille, eivät tilintarkastajat nähneet siitä koituvan ongelmia myöskään tilintarkastukselle. Haasteiden koetaan olevan enemmän yritysten puolella, koska siellä liikearvon arvonalentumistestausta tehdään mahdollisesti vain kerran vuodessa. Koska tilintarkastajat kuitenkin tarkastavat useamman yhtiön tilinpäätökset vuodessa, tulee heidän tarkastettua myös arvonalentumistestauksen raportointia usein. Tällöin tilintarkastajilla usein löytyy yhtiöitä enemmän tietotaitoa liikearvon allokoinnin ja ylipäätään arvonalentumistestauksen suhteen.

Haasteita tästä osa-alueesta nähdään muodostuvan vasta niissä tilanteissa, kun yhtiöissä on liiketoimintojen uudelleenjärjestelyitä. Silloin tilintarkastajien täytyy haastaa yhtiöitä liikearvon uudelleen allokoinnin miettimisestä. Vaikka suoranaisesti liikearvon kohdistamiseen ei liity selviä tilintarkastukseen liittyviä ongelmia, mainitsi tilintarkastaja A siihen läheisesti liittyvän, hankitun liikearvon muusta yhtiön liikearvosta erillään seuraamisen, jopa vaikeimmaksi osaksi liikearvon tilintarkastusta. Jos yhtiö ei ole ollut tilikauden aikana kykenevä seuraamaan ja dokumentoimaan hankittua liikearvoa ja sen tulontuottokykyä erillään muusta liikearvosta, on sen tarkastaminen jälkeinpäin todella hankalaa.

Tilintarkastajat joutuvat liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastuksessa ottamaan kantaa yritysjohton arvioihin ja olettamuksiin perustuviin tekijöihin. Tilintarkastajat joutuvat arvioimaan laskelmia, jotka perustuvat suurelta osin yritysjohton ennusteisiin tulevaisuuden tulonodotuksista. Tulevaisuuteen ei kuitenkaan pysty kukaan näkemään, ei edes tilintarkastaja, joten arviot tulevaisuuden tapahtumista ovatkin yksi haastavimmista osista liikearvon arvonalentumistestausta ja sen tarkastusta. Tilintarkastajat A, B ja C mainitsivat arvionvaraisuuden suurimmaksi haasteeksi tilintarkastukselle. Arvionvaraisuuden nähdään tuovan haasteita tilintarkastukselle vaikka suoranaisia ongelmia liikearvon tilinpäätöskäsittely ei aiheutakaan. Liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvät yritysjohton arvionvaraisten laskelmat ja lausunnot voivat tilintarkastajan

näkökulmasta vaikuttaa tilintarkastukseen tilintarkastusriskin kasvun myötä, koska riski harkinnanvaraisista tilintarkastuksen johtopäätöksistä voi kasvaa. Tilintarkastaja voi kuitenkin välttyä suuremmilta ongelmilta työskentelemällä itse huolellisesti läpi koko tarkastusprosessin. Myös yrityksen tekemä dokumentointi on tärkeää liikearvon arvonalentumistestauksen osalta: Niin pitkään kun liikearvon arvonalentumistestaus on yhtiöissä tehty parhaan kyvykkyyden mukaan ja perusteltu tarpeeksi laajasti, ei ongelmia tilintarkastukselle synny.

Ongelmia tilintarkastajille nähdään seuraavan niissä tilanteissa, joissa yhtiöiden liikearvon arvonalentumistestauksen ennusteet eivät ole pitäneet aiempina kertoina paikkaansa ja kun yhtiö edelleen ennustaa optimistista tulosta liiketoiminnalleen. Tilintarkastaja C mainitsi haastavimmaksi osaksi liikearvon arvonalentumistestauksen juurikin tämän kaltaiset tilanteet. Tällöin tilintarkastajan arvonalentumistestauksen tekninen osaaminen ja ymmärtäminen nousevat tärkeään rooliin, koska tilintarkastaja joutuu tekemään vastaavat laskelmat itse pystyäkseen perustelemaan mielipiteensä yhtiön virheellisistä ennusteista. IFRS-asiiantuntijat mainitsevatkin tilintarkastajille muodostuvaksi haasteeksi yritysjohdon luomien laskelmien ja niiden prosessien haastamisen ja kannanoton arvonalentumistestauksen liittyvien ennusteiden osalta. Tilintarkastajien mukaan asiantuntijoiden hyödyntäminen tilintarkastuksessa tulee tarpeelliseksi silloin, kun tarvittava kokemus ja osaaminen teknisen toteuttamisen osalta ovat puutteellisia.

IAS 36 -standardi vaatii liikearvon arvonalentumistestauksen suorittamista vähintään kerran vuodessa sekä aina kun on viitteitä sen arvon alentumisesta. Tilintarkastajien mielipiteet arvonalentumisviitteiden seuraamisesta eroavat toisistaan hyvin paljon. Siinä kun tilintarkastajat C ja D seuraavat arvonalentumisviitteitä yhtiöiden välitilinpäätösten sekä muiden yhtiön raporttien kautta säännöllisesti tilikauden aikana, eivät tilintarkastajat A ja B koe viitteiden seuraamista tilintarkastajien työksi vaan ennemmin yritysjohdon vastuun alaiseksi toiminnaksi. Asiantuntijoiden avustusta liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastuksessa viitteiden seuraamisessa otetaan tarkastuksessa huomioon, jos yritysjohdo on niitä arvonalentumistestauksen tueksi ja perusteluksi hankkinut.

Aiempien tutkimusten (kts. Hayn & Hughes 2006, Jarva 2009, Li & Sloan 2009) tarkastelu osoittaa liikearvon arvonalentumistappioiden kirjaamisen olevan jopa 1–4 vuotta myöhässä varsinaisen arvonalentumisen tapahtumisesta. Tilintarkastajien ja IFRS-asiantuntijoiden näkemyksen mukaan liikearvon alaskirjauksen viiveen nähtiin olevan odotettavissa eivätkä he nähneet sitä välttämättä negatiiviseksi ilmiöksi. Koska tämä todennäköisimmin johtuu optimistisista tulonodotuksista, on se tilintarkastajien mukaan jopa suotavaa. Yritysjohdon kun on luotettava liiketoiminnan jatkumiseen ja tuloksen synty miseen. Tilintarkastajan työhönkään viiveen ei nähdä vaikuttavan niin pitkään, kun tilintarkastaja kerää tarvittavan evidenssin sen takaamiseksi, että yrityksen arvonalentumistestaus on perusteltu ja asianmukainen. Tilanteen pitkittyessä ja arvonalentumistestauksen jatkuvan virheellisyyden edetessä tilintarkastajien on kuitenkin puututtava siihen ja huomautettava yritysjohtoa edellisvuosien liian optimistisista ennusteista.

Tilintarkastajat näkevät virheellisen tilintarkastuskertomuksen antamisen mahdolliseksi, mutta kuitenkin huolellisella ja skeptisellä tarkastustyöllä vältettäväksi tapahtumaksi. Tilintarkastajat ymmärtävät liikearvon lisäävän tilintarkastusriskiä niissä tilanteissa, joissa liikearvo on oleellinen erä taseessa ja tämän vuoksi sen tarkastus onkin tärkeä osa koko tilinpäätöksen tilintarkastusta.

Koska tässä tutkimuksessa on keskitytty paljon liikearvon arvonalentumistestauksen haasteisiin ja niiden tuomiin ongelmiin tilintarkastuksen näkökulmasta, haluttiin haastatteluilla saada haastateltavilta myös päinvastainen näkökulma tutkimuksen aiheesta. IAS 36 -standardin koetaan tilintarkastajan näkökulmasta tuovan erilaisia ja tarkempia työkaluja ja menettelytapoja siihen, kuinka tällaista omaisuuserän arvonalentumistestausta tehdään. Arvonalentumistestaus nähdään tarpeelliseksi tavaksi tarkistaa omaisuuserien arvon alentumista myös suunnitelman mukaisten poistojen rinnalla. Tilintarkastajien ja IFRS-asiantuntijoiden mukaan liikearvon arvonalentumistestaus parantaa tilinpäätöksen informatiivisuutta, koska FAS:n suunnitelman mukaiset poistot kuvastavat vain taloudellista pitoaika a, eikä niiden tarvitse kuvastaa tulonodotuksia. Yritykset joutuvat liitetietojen kautta kertomaan enemmän IAS 36 -standardin implementoinnista ja siihen liittyvistä oletuksista ja perusteluista.

Haastattelukysymysten ohessa niin tilintarkastajilta kuin IFRS-asiantuntijoiltakin tuli ilmi, etteivät he erityisesti ole liikearvon arvonalentumistestauksen kannattajina, jos vaihtoehtoina olisivat vanhat suunnitelman mukaiset poistot. Myös yritysten uskotaan mieluummin palaavan yksinkertaisempaan käytäntöön liikearvon tilipäätöskäsittelyssä. IFRS-asiantuntija Y mainitsi haastattelun lopuksi liikearvon arvonalentumistestauksesta poistumisen ja suunnitelman mukaisiin poistoihin siirtymisen olevan jo keskustelun aiheena Eurooppa-tasolla.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

5.1 Yhteenveto

Liikearvo on nähty ristiriitaiseksi ja keskustelua herättäväksi omaisuuseräksi jo useiden vuosikymmenten ajan. Sekä liikearvon tase-eräksi huomioiminen että sen tilinpäätöskäsittely ovat jakaneet mielipiteitä laskenta-alan ammattilaisten keskuudessa. Liikearvo on siitä huolimatta, eteenkin nykypäivänä, todella olennainen osa yrityksen varallisuutta, koska yritysostoja ja liiketoimintojen yhdistämistä tehdään paljon. Suomalaisissa listayhtiöissä taseeseen merkitty liikearvon määrä suhteessa omaan pääomaan on jopa yli 500 %.

Liikearvon käsittelyä IFRS-tilinpäätöksissä muutettiin samoihin aikoihin kun IFRS-tilinpäätösstandardien käyttöönotto tuli pakolliseksi suomalaisille pörssiyrityksille. Tällöin suunnitelman mukaisista liikearvon poistoista luovuttiin ja sitä alettiin käsitellä IAS 36 Omaisuuserien arvon alentuminen -tilinpäätösstandardin mukaisesti vuosittaisten arvonalentumistestausten kautta. Tämä tulevaisuuden ennusteisiin ja laskelmiin perustuva malli toi suuren muutoksen aiempaan IFRS-tilinpäätöksissä mahdolliseen, historiallisiin arvoihin nojautuneeseen käytäntöön, jota edelleen suomalaisissa FAS-tilinpäätösstandardeissa käytetään.

IASB:n mukaan liikearvon arvonalentumistestauksella tavoitellaan parempaa tilinpäätöksen informatiivisuutta, koska yritykset pystyvät sen avulla heijastamaan paremmin yrityksen taloudellista tilaa. Myös ulkoisten viitteiden seuraaminen mahdollisen liikearvon arvonalentumisten varalta lisää yhtiöiden tiedonantovelvollisuutta sekä varmistaa yrityskauppojen kulujen seuraamista. Suunnitelman mukaisten poistojen ei IASB:n mukaan koettu tuottavan tarpeeksi tarkkaa ja asianmukaista tietoa ostetun liiketoiminnan tulontuottamiskyvystä ja kulumisesta.

Liikearvon arvonalentumistestauksen ollessa suurelta osin arvionvarainen, yritysjohton tulevaisuuden ennusteista ja oletuksista riippuvainen menetelmä, on sen käyttöönotto herättänyt eriäviä mielipiteitä alan ammattilaisten keskuudessa. Arvonalentumistestauksen ei ole nähty tuovan tilinpäätöksille IASB:n tavoittelemaa

informatiivisuutta tai edes välttämättä luotettavuutta, sillä arvonalentumistestauksen nähdään olevan altis manipulaatiolle ja yritysjohton opportunistiselle käyttäytymiselle. Motiiveiden on nähty liittyvät esimerkiksi palkkio- ja bonus- sekä sopimuksellisiin kannusteisiin. Huonon tai epäonnistuneen yrityskaupan jälkeen yritysjohton maineen säilyttäminen on myös vaikuttanut arvonalentumistappioiden kirjaamisen viivästykseen. Yritysjohto ei saata haluta paljastaa hankitun liiketoiminnan tappiollisuutta ja tällöin arvonalentumistappiot kirjataan vasta uuden toimitusjohtajan toimesta. Myös tarkemman ohjeistuksen puuttuminen IAS 36 -standardista jättää yritysjohdolle paljon harkintavaltaa arvonalentumistestauksen ja siihen kuuluvien laskelmien suorittamiselle.

IAS 36 -standardin mukaisen liikearvon tilinpäätöskäsittelyyn siirtymisen myötä tilintarkastajan vastuun ja työn määrä on kasvanut. Arvonalentumistestauksen myötä myös kohonnut tilintarkastusriski nostattaa tilintarkastajalta odotetun huolellisuuden tasoa. Liikearvon ollessa merkittävä osa yrityksen tasetta, nousee se olennaiseksi osaksi tilinpäätöksen tarkastusta. Menetelmänä monimutkainen arvonalentumistestaus on täysin erilainen verrattuna aiempaan IFRS-tilinpäätösnormiston mukaiseen sekä FAS-tilinpäätöksissä käytössä olevaan poistomenetelmään, joten se luo lisää haasteita tilintarkastukselle ja sen huolelliselle toteuttamiselle. Tilintarkastajien työ lisääntyy myös uuden käytännön teknisen opetteluun myötä, sillä tilintarkastajankin täytyy ymmärtää arvonalentumistestauksen kulkua tarkastaakseen se huolellisesti. Koska liikearvon arvonalentumistestauksissa yritysjohton arvioiden sekä vaikuttamismahdollisuuksien määrä on suuri, on tilintarkastus ja sen laatu todella tärkeää tilinpäätösinformaation luotettavuuden varmistamiseksi ja yritysjohton opportunistisen käyttäytymisen rajoittamiseksi.

5.2 Tutkimustulokset ja johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella liikearvon arvonalentumistestauksen ja siihen liittyvän arvionvaraisuuden vaikutuksia tilintarkastukseen ja sitä kautta selvittää kuinka tilintarkastajat arvonalentumistestauksen tarkastamista toteuttavat

ja kuinka he varmistuvat liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueiden soveltamisen oikeellisuudesta. Tutkimuksen tavoitetta lähdettiin selvittämään luomalla viitekehys, johon tutkimuksen teoria ja empiria tukeutuvat. Viitekehyyksen keskeisinä teemoina olivat FAS- ja IFRS-tilinpäätösstandardien mukaisen liikearvon tilinpäätöskäsittelyn vertailu, liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueisiin liittyvä arvionvaraisuus ja arvionvaraisten erien tilintarkastus. Tutkimusongelmiin pyrittiin hakemaan vastauksia niin teorian ja aiempien tutkimusten kuin haastatteluiden kautta. Tutkimusongelmiin syvennyttiin haastatteleamalla neljää KHT-tilintarkastajaa ja kahta IFRS-asiantuntijaa. Tutkimuksen ensisijainen tarkastelun kohde on tilintarkastajien näkökulma liikearvon arvonalentumistestauksen haasteisiin, mutta niitä tukemaan haastateltiin IFRS-asiantuntijoita kertomaan IFRS-tilinpäätösstandardien käyttöönoton valvonnan tuloksia sekä sitä, kuinka suomalaisten listayhtiöt ovat onnistuneet IAS 36 -standardin sovelluksessa. Tutkimuksen pääongelmaa lähdettiin alussa tarkastelemaan hakemalla vastauksia tutkimuksen alaongelmiin.

Ensimmäisessä alaongelmassa pyritään saamaan näkemys siitä, *kuinka yritykset ovat suoriutuneet IAS 36 -tilinpäätösstandardin käyttöönotosta ja soveltamisesta*. Haastatellut IFRS-asiantuntijat ovat tehneet teematarkastuksia suomalaisille pörssiyhtiöille, saadakseen kuvan siitä, kuinka IAS 36 -standardi on otettu käyttöön. Teematarkastuksissa he ovat käyneet läpi yhtiöiden konkreettiset testit sekä kuvaukset niiden prosesseista ja johdon raportoinnista, joten vastausta ongelmaan haettiin aiempien tutkimusten lisäksi ensisijaisesti IFRS-asiantuntijoiden haastatteluista.

Hayn ja Hughesin (2006) mukaan yritysten tilinpäätösraportointi ei ole ollut kaikilta osin IAS 36 -standardin vaatimusten mukainen ja laajuinen. Tätä samaa mieltä on ollut myös Fiva (2006) IFRS-tilinpäätösstandardin käyttöönoton alkuvuosina. Hayn ja Hughesin tutkimus on kuitenkin tehty IFRS-tilinpäätösstandardien pakollisen käyttöönoton alkuvuosina, joten voidaan olettaa, että muutosta on voinut tapahtua yritysten totuttua tilinpäätösstandardeihin.

Tässä tutkimuksessa tuli esille, että sekä tilintarkastajat että IFRS-asiantuntijat ovat nähneet parannusta tapahtuneen useilla liikearvon arvonalentumistestauksen osa-

alueilla. Liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvien liitetietojen raportointikin on IFRS-asiantuntijoiden mielestä parantunut, eikä yrityksiä tarvitse enää patistaa niiden raportoimiseen. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että yritysten koetaan pyrkivän täyttämään IAS 36 -standardin asettamat raportointivaatimukset vain minimitasolla eikä niinkään IFRS-tilinpäätösstandardien tavoittelemalla yrityskohtaisella ja tilinpäätösinformaation laatua parantavalla tavalla.

Tutkimuksessa havaittiin IAS 36 -standardin implementoinnin loppujen lopuksi riippuvan paljolti yrityksestä ja etenkin yrityksen koko nähdään suureksi tekijäksi raportoinnin laadun kannalta. Mitä suurempi listayhtiö on kyseessä, sitä paremmin sen nähdään suoriutuvan monimutkaisesta liikearvon arvonalentumistestauksesta ja sen raportoinnista.

Toinen alaongelma käsitteli sitä, *kuinka tilintarkastajat varmistuvat liikearvon arvonalentumistestauksen oikeellisuudesta*. Toisin sanottuna, kuinka tilintarkastajat suorittavat liikearvon arvonalentumistestauksen järkevyyštarkastelun. Vaikka Ahmed ja Guler (2007) tutkimuksessaan kyseenalaistavat tilintarkastajien kykyä varmistua liikearvon arvonalentumistestauksen oikeellisuudesta sen arvionvaraisen luonteen vuoksi, eivät haastatellut tilintarkastajat nähneet kyseistä tehtävää ongelmalliseksi. Ahmed ja Guler (2007) uskovat yritysjohton opportunistisen käyttäytymisen vaikuttavan liikearvon arvonalentumistestauksen raportoinnin luotettavuuteen niin paljon, ettei tilintarkastaja välttämättä pysty sitä luotettavasti tarkastamaan. Haastatellut tilintarkastajat eivät kuitenkaan nähneet mahdollista yrityksen opportunistista käyttäytymistä esteenä arvonalentumistestauksen tarkastamiselle. Heidän mukaansa pieni optimistisuus tulevaisuuden ennustamisessa on hyväksyttävää ja jopa tarpeellista yrityksen liiketoiminnan johtamisessa. Ongelmilta säilytään ja arvonalentumistestauksen oikeellisuudesta varmistutaan silloin, kun yritysjohto on dokumentoinut testauksen ja sen taustalla olevat oletukset ja laskelmat tarpeeksi yksityiskohtaisesti. Vasta kun tilintarkastajat uskovat heillä olevan tarpeeksi evidenssiä selvästä opportunismin mahdollisuudesta, ottavat he asian esille yritysjohton kanssa käytävissä keskusteluissa.

IAS 36 -standardin mukaisen liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastaminen koostuu testauksen eri osa-alueiden tarkastamisesta. Haastatellut tilintarkastajat varmistuvat osa-alueiden oikeellisuudesta ja järkevyydestä tarkastamalla ja analysoimalla niihin liittyvät yritysjohton, ja mahdollisesti myös ulkopuolisten asiantuntijoiden, lausunnot ja perustelut käyttämällä apuna check-listoja. Rowe (2013) ja Grenier et al. (2012) kertovat tutkimuksissaan, että tilintarkastajan tulee liikearvon arvonalentumistestausta tarkastaessaan arvioida yritysjohton käyttämä prosessi, tehdä sen jälkeen omat itsenäiset odotuslaskelmat ja odotukset ja verrata niitä yritysjohton saamiin lopputulemiin. Tilintarkastajat kertoivat tarkastavansa kerrytettävissä olevan rahavirran määrittelyn juuri tätä toimintatapaa käyttäen.

Hayn ja Hughes (2006) tutkimuksessaan näkevät tilintarkastajille mahdollisuuden jakaa vastuuta arvionvaraisen liikearvon tarkastamisesta ulkopuolisten laskenta-alan ammattilaisten kanssa. Tämän tutkimuksen haastatteluista paljastuikin, että tilintarkastajat usein käyttävät hyväkseen asiantuntijoiden apua liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamisessa. Myös tarkastettavien yhtiöiden liiketoiminnan ymmärtäminen ja markkinakasvuun ja toimialatietoon vertailevien laskelmien tekeminen on avuksi arvonalentumistestauksen osa-alueiden asianmukaisuuden tarkastamisessa.

Hakala et al. (2006) mukaan tilintarkastajan tulee ymmärtää yritysjärjestelyiden motiiveista sekä yhtiön arvomuodostukseen liittyvistä tekijöistä, jotta hän pystyy varmistamaan arvonalentumistestauksen oikeellisuuden ja järkevyyden. Myös tämän tutkimuksen haastatteluissa, sekä IFRS-asiantuntijat että tilintarkastajat, korostivat tilintarkastajan toimiala- ja liiketoimintatietämyksen tärkeyttä liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamisen suorittamisessa.

Kolmannessa alaongelmassa selvitettiin *minkä liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueen tilintarkastajat näkevät ongelmallisimmaksi*. Sekä aiemmat tutkimukset (kts. Wines et al. 2007, Kothari et al. 2010, Griffith et al. 2013) että tätä tutkimusta varten kerätyt haastattelut olivat yhtä mieltä siitä, että vaikka liikearvon arvonalentumistestauksessa on useita haasteellisia ja ongelmallisia osa-alueita, kaikkein selvimmin ongelmia nousee yhtiöiden CGU:iden kerrytettävissä olevien rahavirtojen määrittelystä ja sen tarkastamisesta. Haasteita

koetaan olevan sekä yrityksellä tulevaisuuden kassavirtalaskelmien määrittelemisessä että tilintarkastajilla rahavirtalaskelmien komponenttien oikeellisuuden varmistamisessa.

Kerryttävissä olevien rahavirtojen määrittelystä nähdään muodostuvan olennainen osa liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastusta ja tilintarkastajat nimesivätkin rahavirtalaskelmien oikeellisuuden ja järkevyyden varmistamisen haasteellisimmaksi tehtäväksi liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamisessa. Suurin syy rahavirtojen määrittelyn haasteellisuuteen voidaan Wines et al. (2007) tutkimuksen mukaan nähdä johtuvan sen arvionvaraisista komponenteista ja siitä, että rahavirtalaskelmilla on merkittävä vaikutus liikearvon arvonalentumistestauksen lopputulokseen.

Rahavirtalaskelmien rinnalla myös CGU:iden määrittely nähtiin hankalaksi tehtäväksi. Yhtiöiden CGU:iden määrittelyn tilintarkastajat kokevat olevan vielä jonkin verran haasteellista. IFRS-asiantuntijoiden haastattelun ja Wines et al. (2007) tutkimuksen mukaan CGU:iden määrittelyn olevan sitä hankalampaa, mitä monimutkaisempi liiketoimintarakenne yrityksellä on. Tilintarkastajat ovat kuitenkin huomanneet yhtiöiden parantaneen CGU:iden määrittelyä siitä, millä tasolla se oli IFRS-tilinpäätösstandardien käyttöönoton alkuvuosina, ja suoriutuvat siitä nykypäivänä kiitettävästi.

Tutkimuksen pääongelmana tarkasteltiin *millaisia haasteita IAS 36 -tilinpäätösstandardi luo tilintarkastajille*. Haastatellut tilintarkastajat kokevat liikearvon arvonalentumistestauksen arvionvaraisuuden tuovan suurimmat haasteet tilintarkastukselle. Wines et al. (2007) ja Ramanna ja Watts (2011) näkevät tutkimuksissaan arvionvaraisuuden liittyvän liikearvon arvonalentumistestauksen kaikkiin osa-alueisiin. Bloomin (2009) mukaan yritysjohdon ennusteita ei edes pystytä tilintarkastamaan siinä mielessä, että niitä pystyttäisiin pitämään totena. Arvionvaraisuuden nähdään haastatteluiden mukaan lisäävän tilintarkastajien työmäärää ja tarkastuksen haasteita lähinnä silloin, kun yritysjohto ei ole perustellut laskelmiaan tai tehnyt niitä huolellisesti. Tutkimuksessa selvisi, että tilintarkastajat uskovat liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvän arvionvaraisuuden johtavan jopa osittain harkinnanvaraisiin tilintarkastuksen johtopäätöksiin. Tämän

seurauksena tilintarkastusriski, eli riski antaa virheellinen tilintarkastuskertomus, kasvaa.

Tilintarkastajien haastatteluissa sekä Kothari et al. (2010) tutkimuksessa tuli ilmi, ettei IAS 36 -standardin nähdä tarjoavan selkeää ohjeistusta CGU:iden ja niiden rahavirtojen määrittämiselle. Tällöin tilintarkastukselle tulee ongelmaksi perustella yritysjohdolle, minkä lähtökohdan ja perusteiden pohjalta he haastavat yritysjohton oletuksia ja ennusteita. Lisähaastetta tähän on tuonut myös arvonalentumistestausten tarkastamisen opettelu. Pajusen (2010, 231) mukaan liikearvon arvonalentumistestaus eroaa aiemmasta liikearvon tilinpäätöskäsittelystä tekniikaltaan niin paljon, että sen opettelu on vaatinut jonkin verran tilintarkastajien resursseja. Griffith et al. (2013) tutkimus sekä haastatellut tilintarkastajat mainitsivat, että erityisesti rahavirtalaskelmiin liittyvät komponentit, kuten diskonttaus korko ja terminaaliarvo, voivat olla haasteellisia tilintarkastajille tarkastaa. Liikearvon arvonalentumistestauksen opetteluun liittyen tilintarkastajan työ muuttuu myös tarkastuksen teknisen toteuttamisen myötä haasteellisemmaksi, koska tilintarkastajan täytyy osata tehdä vertailevia laskelmia johtopäätöksiensä tueksi.

Tutkimuksessa havaittiin tilintarkastukselle aiheutuvan haasteita tilanteissa, joissa yrityksen taseessa on hankitun liikearvon lisäksi jo aiemmin hankittua liikearvoa. Koska yrityksen tulee seurata liikearvoja ja tehdä niiden arvonalentumiset jokaiselle hankitulle liikearvoerälle erikseen, voi liikearvoerien seuraaminen omana yksikkönään tuottaa suuria haasteita yrityksille. Ja jos yritykset eivät ole onnistuneet siinä, tulee tilintarkastajille haasteita varmistaa liikearvon käsittelyn oikeellisuus ja järkevyys tilintarkastuksessa. Haastateltujen tilintarkastajien lisäksi myös aiemmissa tutkimuksissa, kuten Hayn ja Hughes (2006), Herz et al. (2001) ja Whittington (2006), on tullut ilmi tällaisten tilanteiden monimutkaisuus ja ongelmallisuus sekä yrityksille että tilintarkastajille.

Yhteenvetona voidaan liikearvon arvonalentumistestauksen sanoa olevan monimutkainen prosessi yritykselle ja haasteellinen tarkastuskohde tilintarkastajille. Liikearvon ollessa oleellinen osa yhtiön tasetta, tulee siitä myös olennainen osa tilinpäätöksen tarkastusprosessia. Vaikka IAS 36 -standardin käyttöönoton myötä

tilintarkastajan työ on saattanut monimutkaistua, voi hän välttää tilintarkastusriskiä tekemällä työnsä subjektiivisesti ja riittävällä skeptisyydellä.

Lisäksi on kiinnostavaa nähdä, kuinka liikearvon tilinpäätöskäsittely muuttuu tulevaisuudessa. Palaavatko suunnitelman mukaiset poistot sovellettavaksi käytännöksi, vai pitääkö IASB pintansa tulevaisuuden ennustamiseen nojautuvan arvonalentumistestauksen kautta. Haastatteluista sekä Bloomin (2009) tutkimuksesta kävi ilmi, kuinka suunnitelman mukaiset poistot nähdään mielekkäämpänä tapana käsitellä liikearvoa ja parhaita tuloksia tilintarkastajien näkökulmasta saataisiin, jos yrityksillä olisi mahdollisuus käyttää molempia liikearvon käsittelytapoja rinnakkain arvonalentumista selvitettäessä. Myös yritysten uskotaan mielummin palaavan yksinkertaisempaan käytäntöön liikearvon tilinpäätöskäsittelyssä. Nähtäväksi jää kuinka IFRS-asiantuntijoiden paljastamat keskustelut Euroopassa etenevät.

5.3 Kontribuutio aiempaan tutkimukseen ja jatkotutkimusehdotukset

Tämän tutkimuksen voidaan nähdä lisänneen ymmärrystä liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvästä arvionvaraisuudesta ja sen vaikutuksesta tilintarkastukseen. Tutkimuksessa luotiin kuva tilintarkastajien suorittamasta liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueiden oikeellisuus- ja järkevyystarkastelusta sekä siinä kohdatuista haasteista. Tutkimuksen tulokset korostavat tilintarkastajan lausunnon tärkeyttä ja toivon mukaan kääntävät tilinpäätöksen käyttäjien katseet yritysten liikearvon arvonalentumistestauksen suorittamiseen. Tutkimustulokset ovat mahdollisesti hyödyllisiä myös standardinlaatijoille, koska vaikka IAS 36 -standardien implementoinnissa ja tilinpäätösraportoinnissa onkin yhtiöissä edistytty, kohdataan siinä edelleen ohjeistuksen puuttumisesta johtuvia ongelmia. Nykypäivänä, kun liikearvo on hyvin merkittävä tase-erä listayhtiöiden tilinpäätöksessä, nousevat selkeät ja luotettavat mallit liikearvon tilinpäätöskäsittelyssä yhä tärkeämmiksi.

Tämä tutkimus antaa oman kontribuutionsa aiempiin tutkimuksiin tarkastelemalla suomalaisten tilintarkastajien näkökulmasta yritysten IAS 36 standardin

käyttöönottoa sekä sen tuomia haasteita tilintarkastajille. Lisäksi tutkimus tarkastelee myös yritysten kohtaamia haasteita ja ongelmia kyseen omaisten tilinpäätösstandardien soveltamisessa niin tilintarkastajien kuin myös IFRS-asiantuntijoiden näkökulmasta.

Mielestäni liikearvon arvonalentumistestausta tulisi tutkia IAS 36 -standardin näkökulmasta enemmän, koska suurin osa liikearvon arvonalentumistestausta käsittelevistä tutkimuksista kohdistui Yhdysvaltalaisiin yrityksiin ja US GAAP:n SFAS 142 ja SFAS 141 -tilinpäätösstandardeihin. Vaikka sisällöltään liikearvoa käsittelevät standardit ovat suunnilleen samankaltaiset IFRS ja US GAAP -normistoissa, ovat lähtökohdat aiemman US GAAP:n ja aiemman IFRS-normiston mukaisen liikearvon käsittelyn välillä ovat eriävät. Tämä estää täysin vertailukelpoisen arvonalentumistestauksen tuomien muutosten vertailun näiden kahden tilinpäätösnormiston välillä ja se voi olla myös yksi mahdollinen kompastuskivi tämän tutkimuksen reliabiliteetille, koska lähteinä on käytetty myös Yhdysvaltalaisia tutkimuksia. Myös Hamberg ja Beisland (2014) tutkimuksessaan huomasivat, että siirtyminen suunnitelman mukaisista poistoista liikearvon arvonalentumistestaukseen vaikutti yritysten tilinpäätösten informatiivisuuteen erilailla Yhdysvalloissa verraten Eurooppaan.

LÄHDELUETTELO

- Affecto Oyj (2015). Tilinpäätös 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015].
Saatavissa:
http://www.affecto.fi/content/download/20693/208167/file/Affecto_2014_Tilinpaaatos.pdf
- Ahmed, A. S. & Guler, L. (2007). Evidence on the Effects of SFAS 142 on the Reliability of Goodwill Write-offs. Working Paper, Texas A&M University.
- Ahmed, A. S., Neel, M. & Wang, D. (2013) Does Mandatory Adoption of IFRS Improve Accounting Quality? Preliminary Evidence. *Contemporary Accounting Research*, vol. 30, no. 4, pp. 1344 – 1372.
- Arlander, H., Aro-Horelli, I., Koivisto, P., Lindqvist, H., Turunen, R., Toivio, A., Vanhanen, A. & Virta, R. (2006). IFRS-tilinpäätöksen keskeiset periaatteet. Opas 6/2006. Helsinki: Yritystutkimusneuvottelukunta ry.
- Aromäki, K., Halonen, V., Jalkanen, J., Kuutti, I., Seppänen, V., Skogberg, M., Sundvik, P., Tolvanen, M., Torkkel, T., Torniainen, T., Tuomala, M. & Viljanen, J. (2003). IAS käytännön esimerkein. Helsinki: Edita.
- Asiakastieto Group Oyj (2015). Tilinpäätös 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015]. Saatavissa: <http://investors.asiakastieto.fi/wordpress/wp-content/uploads/2015/02/Tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s-2014.pdf>
- Baboukardos, D. & Rimmel, G. (2014). Goodwill Under IFRS: Relevance and Disclosures in an Unfavorable Environment. *Accounting Forum*, vol. 38, no. 1, pp. 1 – 17.
- Ball, R. (2006). International Financial Reporting Standards (IFRS): Pros and Cons for Investors. *Accounting and Business Research*, vol. 36, no. 1, pp. 5 – 27.
- Basu, S. (1997). The Conservatism Principle and the Asymmetric Timeliness of Earnings. *Journal of Accounting and Economics*, vol. 24, no. 1, pp. 3 – 37.

- Beatty, A. & Weber, J. (2006). Accounting Discretion in Fair Value Estimates: An Examination of SFAS 142 Goodwill Impairments. *Journal of Accounting Research*, vol. 44, no. 2, pp. 257 – 288.
- Bloom, M. (2009). Accounting for Goodwill. *Abacus*, vol. 45, no. 3, pp. 379 – 389.
- Blummé, N. (2008). Osakeyhtiön tilintarkastus. Helsinki: Talentum.
- Bryer, R. A. (1995). A Political Economy of SSAP22: Accounting for Goodwill. *British Accounting Review*, vol. 27, no. 4, pp. 283 – 310.
- Carlin, T. M. & Finch, N. (2011). Goodwill Impairment Testing Under IFRS: A False Impossible Shore? *Pacific Accounting Review*, vol. 23, no. 3, pp. 368 – 392.
- Caverion Oyj (2015). Tilinpäätös 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015].
Saatavissa: http://vuosikertomus2014.caverion.com/filebank/2332-Caverion_2014_Tilinpaatos.pdf
- Chalmers, K. G., Godfrey, J. M. & Webster J. C. (2011). Does a Goodwill Impairment Regime Better Reflect the Underlying Economic Attributes of Goodwill? *Accounting and Finance*, vol. 51, no. 3, pp. 634 – 660.
- Chambers, D. J. (2007). Has Goodwill Accounting under SFAS 142 Improved Financial Reporting? Working paper, University of Kentucky.
- Digia Oyj (2014). Tilinpäätös 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015].
Saatavissa:
http://vuosikertomus2014.digia.com/tilinpaatos/konsernin_tuloslaskelma
- Etteplan Oyj (2015). Vuosikertomus 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015].
Saatavissa: http://www.etteplan.com/~/_/media/Files/E/Etteplan-V2/Annual%20Reports/Etteplan_vuosikertomus_2014_FI.pdf
- Finanssivalvonta (Fiva) (2006). Selvitys listayhtiöiden vuoden 2005 IFRS-tilinpäätöksistä 11.9.2006 [verkkodokumentti]. [Viitattu 3.4.2015]. Saatavissa:
http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Arkisto/Ratan_lehdistotiedotteet/Documents/Selvitys_listayhtioiden_vuoden_2005_IFRS-tilinpaatoksista.pdf

- Finanssivalvonta (Fiva) (2007). Selvitys listayhtiöiden vuoden 2006 IFRS-tilinpäätöksistä 19.10.2007 [verkkodokumentti]. [Viitattu 3.4.2015]. Saatavissa: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Listayhtiolle/IFRS/Julkaisut/Documents/Selvitys_listayhtioiden_vuoden_2006_IFRS_tilinpaaatoksista.pdf
- Finanssivalvonta (Fiva) (2009). Raportti IFRS-valvonnasta 29.10.2009 [verkkodokumentti]. [Viitattu 4.5.2015]. Saatavissa: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Listayhtiolle/IFRS/Julkaisut/Documents/Raportti_IFRS_valvonnasta.pdf
- Finanssivalvonta (Fiva) (2010). Markkinat 3/2010 [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.4.2015]. Saatavissa: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Markkinat/Documents/Markkinat_3_2010.pdf
- Finanssivalvonta (Fiva) (2012). Listayhtiötilaisuudet 12/2012 [verkkodokumentti]. [Viitattu 26.5.2015]. Saatavissa: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Listayhtiolle/IFRS/Julkaisut/Esitykset/Documents/Fivan_listayhtiotilaisuudet_2013_kalvot.pdf
- Finanssivalvonta (Fiva) (2014). Markkinat 3/2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 26.5.2015]. Saatavissa: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Markkinat/Documents/Markkinat_3_2014.pdf
- Francis, J., Hanna, J. D. & Vincent, L. (1996). Causes and Effects of Discretionary Asset Write-Offs. *Journal of Accounting Research*, vol. 34, pp. 117 – 134.
- Grenier, J. H., Pomeroy, B. & Rowe, S. (2012). Can Providing Advice on Management's Accounting Estimates Improve Auditor Objectivity? Working Paper, University of Illinois.
- Griffin, J. B. (2014). The Effects of Uncertainty and Disclosure on Auditors' Fair Value Materiality Decisions. *Journal of Accounting Research*, vol. 52, no. 5, pp. 1165 – 1193.

- Griffith, E. E., Hammersley, J. S. & Kadous, K. (2013). Audits of Complex Estimates as Verification of Management Numbers: How Institutional Pressures Shape Practice. Working Paper, University of Georgia and Emory University.
- Hakala, J., Lindholm, M., Pahlman K. & Touru, J. (2006). IFRS ja yrityskauppojen arvostuslaskelmat. Helsinki: KHT - Media Oy.
- Halonen, J., Jalkanen-Steiner, J., Johansson, N., Kyrölä, P., Nurmo, P., Pyykkönen, R-L., Sundvik, P., Suomela, M., Tolvanen, M., Torkkel, T., Tornainen, T., Tuomala, M. & Vesikukka, E. (2013). IFRS käytännön käsikirja. 3. ed. Helsinki: Edita.
- Hamberg, M. & Beisland, L-A. (2014). Changes in the Value Relevance of Goodwill Accounting Following the Adoption of IFRS 3. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, vol. 23, no. 2, pp. 59 – 73.
- Hamberg, M., Paananen, M. & Novak, J. (2011). The Adoption of IFRS 3: The Effects of Managerial Discretion and Stock Market Reactions. *European Accounting Review*, vol. 20, no. 2, pp. 263 – 288.
- Hayn, C. & Hughes, P. J. (2006). Leading Indicators of Goodwill Impairment. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, vol. 21, no. 3, pp. 223 – 265.
- Herz, R. H., Iannaconi, T. E., Maines, L. A., Palepu, K., Ryan, S. G., Schipper, K., Schrand, C. M., Skinner, D. J. & Vincent, L. (2001). Equity Valuation Models and Measuring Goodwill Impairment. *Accounting Horizons*, vol. 15, no. 2, pp. 161 – 170.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2013). Tutki ja kirjoita. 15. – 17. ed. Helsinki: Tammi.
- Hirvonen, A., Niskakangas, H. & Steiner, M-L. (2003). Corporate Governance - Hyvä omistajaohjaus ja hallitustyöskentely. Helsinki: WSOY

- Horsmanheimo, P. & Steiner, M-L. (2008). *Tilintarkastus – Asiakkaan opas*. 2. ed. Helsinki: WSOYpro.
- Huikku, J. & Silvola, H. (2012). Miksi arvonalentumiskirjauksia ei tule? *Tilintarkastus*, vol. 56, no. 1, pp. 10 – 13.
- Husmann, S. & Schmidt, M. (2008). The Discount Rate: A Note on IAS 36. *Accounting in Europe*, vol. 5, no. 1, pp. 49 – 62.
- Jarva, H. (2009). Do Firms Manage Fair Value Estimates? An Examination of SFAS 142 Goodwill Impairments. *Journal of Business Finance & Accounting*, vol. 36, no. 9 - 10, pp. 1059 – 1086.
- Jennings, R., Robinson, J., Thompson II, R. B. & Duvall, L. (1996). The Relation Between Accounting Goodwill Numbers and Equity Values. *Journal of Business Finance & Accounting*, vol. 23, no. 4, pp. 513 – 533.
- Johnson, L. T. & Petrone, K. R. (1998). Commentary: Is Goodwill an Asset? *Accounting Horizons*, vol. 12, no. 3, pp. 293 – 303.
- Kallunki, J-P., Lantto, A-M. & Sahlström, P. (2008). *Tilinpäätösanalyysi IFRS-maailmassa*. Helsinki: Talentum.
- Kallunki, J-P. & Niemelä, J. (2004). *Uusi yrityksen arvonnääritys*. Helsinki: Talentum.
- Keskisuomalainen Oyj (2015). *Vuosikertomus 2014* [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015]. Saatavissa: http://www.keskisuomalainen.com/files/6414/2743/8666/KSML_OYJ_vuosikertomus_2014.pdf
- KHT-yhdistys (2009). *Tilintarkastusalan kertomukset ja lausunnot 2009*. Helsinki: KHT-media.
- Kokkonen, S. (2000). *Tilintarkastuksen perusteet ja käytäntö*. 2. ed. Helsinki: WSOY.

- Koponen, P. (2008). Tilintarkastajan rikosoikeudellinen vastuu. *Tilintarkastus*, vol. 52, no. 4, pp. 18 – 21.
- Korkeamäki, A-M. (2008). Tilintarkastuksen perusteet. 1. ed. Helsinki: WSOY.
- Koskinen, I., Alasuutari, P. & Peltonen, T. (2005). Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Tampere: Vastapaino.
- Kothari, S. P., Ramanna, K. & Skinner, D. J. (2010). Implications for GAAP from an Analysis of Positive Research in Accounting. *Journal of Accounting and Economics*, vol. 50, no. 2, pp. 246 – 286.
- KPMG (2014). IFRS View 2014 – Uusia tuuli IFRS – rintamalla. Helsinki: KPMG.
- Lev, B., Cañibano, L. & Marr, B. (2005). An Accounting Perspective on Intellectual Capital. *Perspectives on Intellectual Capital: Multidisciplinary Insights into Management, Measurement, and Reporting*, Chapter 3, pp. 42 – 55. Boston, MA: Elsevier.
- Lhaopadchan, S. (2010). Fair Value Accounting and Intangible Assets. Goodwill Impairment and Managerial Choice. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, vol. 18, no. 2, pp. 120 – 130.
- Li, K. K. & Sloan, R. G. (2009). Has Goodwill Accounting Gone Bad? Working Paper, Haas School of Business & University of California Berkeley.
- Ojala, H. (2007). Essays on the Value Relevance of Goodwill Accounting. Doctoral Dissertation, Helsinki School of Economics.
- Oriola-KD Oyj (2015). Hallituksen toimintakertomus ja tilinpäätös 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015]. Saatavissa: <http://www.oriola-kd.com/CommonFiles/Attachments/Vuosikertomukset/2014/Hallituksen%20toimintakertomus%20ja%20tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s%202014.pdf>
- Pajunen, K. (2010). The International Financial Reporting Standards from the Perspective of the Finnish Accounting Thought - Three Essays. *Dissertations*

in Social Science and Business Studies 6. Joensuu: University of Eastern Finland.

Pajunen, K. & Saastamoinen, J. (2012). Goodwill Impairment Losses as Managerial Choices. Working paper, University of Eastern Finland.

Pakkanen, K. (2006). Anna laadun näkyä! *Tilintarkastus - Revision*, vol. 50, no. 1, pp. 29 – 31.

Panostaja Oyj (2015). Vuosikertomus 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015].
Saatavissa:
http://www.panostaja.fi/fileadmin/Toimipaikan_kuvat/PDF/Vuosikertomukset/Panostaja_vuosikertomus_2014.pdf

Pihlajalinna Oy (2015). Tasekirja 31.12.2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015].
Saatavissa: <http://investors.pihlajalinna-konserni.fi/~media/Files/P/Pihlajalinna-IR-V2/reports-and-presentations/fi/tilinpaatos-2014.pdf>

PricewaterhouseCoopers (PwC) (2004). IFRS 3 – Uusi kansainvälinen tilinpäätösstandardi koskien yritysten yhteenliittymiä [verkkodokumentti]. [Viitattu 21.4.2015]. Saatavissa: http://www.pwc.com/fi_FI/fi/ifrs-julkaisut/tiedostot/pwc_ifrs.pdf

PricewaterhouseCoopers (PwC) (2009). IFRS 3 (uudistettu): Merkittäviä tulovaikutuksia – Kysymyksiä ja vastauksia päätöksentekijöiden tueksi [verkkodokumentti]. [Viitattu 12.5.2015]. Saatavissa: http://www.pwc.fi/fi_FI/fi/ifrs-julkaisut/tiedostot/ifrs3_merkittavia_tulosvaikutuksia.pdf

Pörssisäätiö (2005). Miten tilinpäätös muuttuu? Opas IFRS-standardien vaikutuksista [verkkodokumentti]. [Viitattu 1.4.2015]. Saatavissa: http://www.porssisaatio.fi/wp-content/uploads/2012/01/1117-IFRS-opas_suomi.pdf

- Pöyry Oyj (2015). Tilinpäätös 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015].
Saataavissa: <http://hugin.info/120101/R/1895430/672396.pdf>
- Ramanna, K. & Watts, R. L. (2011). Evidence on the Use of Unverifiable Estimates in Required Goodwill Impairment. Working Paper, Harvard Business School.
- Riistama, V. (1999). Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö. Porvoo: WSOY.
- Rowe, S. P. (2013). Auditor Judgement Under Uncertainty. Doctoral Dissertation, University of Illinois.
- Räty, P. & Virkkunen, V. (2004). Kansainvälinen tilinpäätöskäytäntö – IFRS - raportointi. 2. ed. Helsinki: WSOY.
- Sanoma Oyj (2015). Tilinpäätös ja toimintakertomus 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015]. Saataavissa: http://www.sanoma.com/sites/default/files/reports/sanoma_tilinpaaatos_2014_suojaamaton.pdf
- Seetharaman, A., Sreenivasan, J., Sudha, R. & Ya Yee, T. (2006). Managing Impairment of Goodwill. *Journal of Intellectual Capital*, vol. 7, no. 3, pp. 338 – 353.
- Senkow, D. W., Rennie, M. D., Rennie, R. D. & Wong, J. W. (2001). The Audit Retention Decision in the Face of Deregulation: Evidence from Large Private Canadian Corporations. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 20, no. 2, pp. 101 – 113.
- Solteq Oyj (2015). Tilinpäätöstiedote [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015]. Saataavissa: <http://mb.cision.com/Main/10667/9723562/344017.pdf>
- Soprano Oyj (2015). Tilinpäätös 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015]. Saataavissa: https://soprano.fi/sites/default/files/soprano_oyj_konsernin_ja_emoyhtion_tilinpaaatos_ja_toimintakertomus_2014.pdf
- Stockmann Oyj Abp (2015). Tilinpäätös 31.12.2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015]. Saataavissa:

<http://www.stockmanngroup.com/documents/10157/125020/Stockmann,+Tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+31.12.2014.pdf/9fc3054e-72a0-4672-b24b-e0d91065a4b7>

Stokes, D. & Webster, J. (2010). The Value of High Quality Auditing in Enforcing and Implementing IFRS: The Case of Goodwill Impairment. Working paper, Monash University.

Takoma Oyj (2015). Vuosikertomus 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015]. Saatavissa: http://www.takoma.fi/fileadmin/user_upload/takoma/Vuoskarit/Takoma_vuosikertomus2014_FINAL.pdf

Talentum Oyj (2015). Vuosikertomus 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015]. Saatavissa: http://www.talentum.com/multimedia/archive/00116/Talentum_Vuosikerto_116622a.pdf

Tecnotree Oyj (2015). Vuosikertomus 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015]. Saatavissa: http://www.tecnotree.com/investors_fin/content/download/4594/73633/file/Tecnotree_Vuosikertomus_2014.pdf

Troberg, P. (2007). IFRS and US GAAP. A Finnish Perspective. Helsinki: Talentum.

Turvatiimi Oyj (2015). Vuosikertomus 2014 [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.7.2015]. Saatavissa: http://turvatiimi.fi/wp-content/uploads/2012/12/Turvatiimi-vuosikertomus-2014_low.pdf

Whittington, G. (2008). Fair Value and the IASB/FASB Conceptual Framework Project: an Alternative View. *Abacus*, vol. 44, no. 2, pp. 139 – 168.

Wines, G., Dagwell, R. & Windsor, C. (2007). Implications of the IFRS Goodwill Accounting Treatment. *Managerial Auditing Journal*, vol. 22, no. 9, pp. 862 – 880.

LIITE 1 Haastattelukysymysrunko KHT - tilintarkastajille

Yleistä

1. Kuinka pitkään olette työskennellyt tilintarkastustehtävissä?
2. Missä määrin olette toiminut liikearvon arvonalentumistestauksen parissa?

Liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastusprosessi

3. Mitkä ovat käyttämänne liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamisprosessin päävaiheet?
4. Mitä tarkastusmenetelmiä liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamisessa käytetään?
5. Minkä verran liikearvon arvonalentumistestaus eroaa yritysten välillä? Kuinka tämä vaikuttaa teidän työhönne?

Harkinnanvaraisuus liikearvon arvonalentumistestauksessa

6. Mitä mieltä olette liikearvon arvonalentumistestauksen johdon harkinnanvaraisuudesta?
7. Uskotteko yritysjohdon käyttäytyvän opportunistisesti liikearvon arvonalentumistestausta suorittaessa? Miksi?
8. Millaisia ongelmia liikearvon arvonalentumistestauksen harkinnanvaraisuus aiheuttaa tilintarkastukselle?
9. Mikä on teidän mielipiteenne siitä, että tilintarkastaja joutuu arvioimaan yritysjohdon tulevaisuuden ennusteita?

Rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittely

10. Mitä mieltä olette tavoista, joilla rahavirtaa tuottavat yksiköt ovat yrityksissä määriteltä?
11. Millaisia ongelmia yrityksillä on ollut rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittämisessä? Millaisia haasteita ne ovat tuoneet liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastukseen?
12. Kuinka tarkastuksessa varmistetaan rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittelyn oikeellisuudesta?

Liikearvon kohdistaminen rahavirtaa tuottaville yksiköille tai niiden ryhmille

13. Mitä mieltä olette tavoista, joilla liikearvo on kohdistettu rahavirtaa tuottaville yksiköille yrityksissä?
14. Millaisia ongelmia yrityksillä on ollut liikearvon kohdistamisessa rahavirtaa tuottaville yksiköille? Millaisia haasteita ne ovat tuoneet liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastukseen?
15. Kuinka tarkastuksessa varmistetaan liikearvon kohdistamisen oikeellisuudesta?

Rahavirtaa tuottavan yksikön kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittely

16. Mitä mieltä olette tavoista, joilla rahavirtaa tuottavien yksiköiden kerrytettävissä olevat rahavirrat ovat yrityksissä määriteltä?
17. Millaisia ongelmia yrityksillä on ollut rahavirtaa tuottavan yksikön kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittämisessä? Millaisia haasteita ne ovat tuoneet liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastukseen?
18. Kuinka tarkastuksessa arvioidaan johdon laatimien rahavirtaennusteiden oikeellisuutta ja järkevyyttä?
19. Kuinka tarkastuksessa arvioidaan diskonttauskoron oikeellisuutta?
20. Kuinka tarkastuksessa arvioidaan terminaaliarvon oikeellisuutta?

Liikearvon arvonalentumistestauksen suorittaminen ja ajankohta

21. Arvonalentumistestaus tulee suorittaa vuosittain ja aina kun esiintyy viitteitä siitä, että liikearvon arvo saattaa olla alentunut. Seuraatko itse ko. viitteitä ja kuinka paljon?
22. Käytätkö liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamisessa yritysjohdon lisäksi ulkoista informaatiolähdettä arvonalentumisviitteitä koskien?

Liikearvon arvonalentumisen kirjaaminen

23. Kuinka tarkastuksessa arvioidaan arvonalentumistestauksen lopputuloksen järkevyyttä?
24. Mitä mieltä olette siitä väitteestä, että liikearvon arvonalentumiskirjaukset tehdään yrityksissä viiveellä? Kuinka tämä vaikuttaa liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastukseen?

Dokumentointi

25. Mikä on liikearvon arvonalentumistestauksen dokumentoinnin laadun merkitys tarkastustyölle?
26. Mitä mieltä olette siitä, että uudistetut standardit lisäävät selvästi yritysten veloitteita ilmoittaa liitetietoja? Onko tämä vaikuttanut tarkastustyöhön? Miten?
27. Miten hyvin yritysten liikearvon arvonalentumistestauksen raportointi tilinpäätöksessä on vastannut standardissa vaadittuja tietoja? Onko näissä ollut paljon korjattavaa?

Yhteenveto ja täydennys

28. Missä liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueessa on ollut eniten huomautettavaa tai korjattavaa?
29. Mitkä ovat liikearvon arvonalentumistestauksen suurimmat ongelmakohdat ja haasteet tilintarkastuksen näkökulmasta? Miksi?
30. Onko liikearvon arvonalentumistestaus tuonut hyötyjä verrattuna aiemmin käytettyihin liikearvon suunnitelman mukaisiin poistoihin tilintarkastuksen näkökulmasta? Millaisia?
31. Voiko mielestänne liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvät ongelmat johtaa virheellisen tilintarkastuskertomuksen antamiseen? Miksi?

Onko jotain muuta liikearvon arvonalentumistestauksen tarkastamiseen liittyvää noussut esille työssäsi, jonka haluaisit kertoa?

LIITE 2 Haastattelukysymysrunko IFRS - asiantuntijoille

Yleistä

1. Kuinka pitkään olette työskennellyt IFRS – asiantuntijatehtävissä?
2. Missä määrin olette toiminut IAS 36 Omaisuuserien arvon alentuminen – tilinpäätösstandardin parissa?

IAS 36 – standardi

3. Mitkä ovat IAS 36 – standardin tuomat suurimmat muutokset liikearvolaskentaan verrattuna suomalaiseen käytäntöön?
4. Onko kyseen omaisilla muutoksilla vaikutusta yrityksen antamaan tilinpäätösinformaatioon?

Harkinnanvaraisuus liikearvon arvonalentumistestauksessa

5. Mitä mieltä olette liikearvon arvonalentumistestauksen johdon harkinnanvaraisuudesta?
6. Uskotteko yritysjohdon käyttäytyvän opportunistisesti liikearvon arvonalentumistestausta suorittaessa? Miksi?

Rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittely

7. Mitä mieltä olette tavoista, joilla rahavirtaa tuottavat yksiköt ovat yrityksissä määritelty?
8. Millaisia ongelmia yrityksillä on ollut rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittämisessä?

Liikearvon kohdistaminen rahavirtaa tuottaville yksiköille tai niiden ryhmille

9. Mitä mieltä olette tavoista, joilla liikearvo on kohdistettu rahavirtaa tuottaville yksiköille yrityksissä?
10. Millaisia ongelmia yrityksillä on ollut liikearvon kohdistamisessa rahavirtaa tuottaville yksiköille?

Rahavirtaa tuottavan yksikön kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittely

11. Mitä mieltä olette tavoista, joilla rahavirtaa tuottavien yksiköiden kerrytettävissä olevat rahavirrat ovat yrityksissä määritelty?
12. Millaisia ongelmia yrityksillä on ollut rahavirtaa tuottavan yksikön kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittelyssä?

Liikearvon arvonalentumisen kirjaaminen

13. Oletteko huomanneet, että liikearvon arvonalentumiskirjaukset tehdään yrityksissä viiveellä? (1-3 vuotta?)

Dokumentointi

14. Mitä mieltä olette siitä, että uudistetut standardit lisäävät selvästi yritysten velvoitteita ilmoittaa liitetietoja? Miten?
15. Miten hyvin yritysten liikearvon arvonalentumistestauksen raportointi tilinpäätöksessä on vastannut standardissa vaadittuja tietoja?
16. Minkä verran liikearvon arvonalentumistestauksen raportointi tilinpäätöksissä eroaa yritysten välillä?

Yhteenveto ja täydennys

17. Missä liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueessa yrityksillä on ollut eniten haasteita?
18. Onko liikearvon arvonalentumistestaus tuonut hyötyjä verrattuna aiemmin käytettyihin liikearvon suunnitelman mukaisiin poistoihin IFRS – ammattilaisen näkökulmasta? Millaisia?
19. Näettekö IAS 36 – standardin tuovan tilintarkastukselle enemmän/uusia haasteita ja ongelmia? Millaisia?

Onko jotain muuta liikearvon arvonalentumistestauksen tilinpäätösraportointiin liittyvää noussut esille työssäsi, jonka haluaisit kertoa?